

inscriptio pag. 1. testatur, bibliothecæ academiæ Zamosensis sæc. xvii legavit. Quibus vero satis inde in bibliothecam Thaddæi Czaoki pervenerit, erui non potest. Cujus post obitum codex cum tota bibliotheca ab Adamo principe Czartoryscio emptus, in bibliotheca Pulaviensi conservabatur. Ad hunc quem Gneznensem appellat codicem I. V. Bandtkii editionem suam a. 1824 paravit. Continet codex præter Chronicon nostrum pag. 242-307 in duabus columnis scriptum, litteris initialibus capitum cinnabari pictis, inscriptionibus vero eorum cinnabari subductis, haud pauca monumenta ad dilucidandam antiquam Polonorum historiam: a) Annales Polonorum Benedictinos Gneznenses, Thraske p. 14-21, 117, 118, 326-349, Cracovienses majores et breviores p. 942, 943, 944, 945; b) Chronicon Boguphali, episcopi Poznaniensis, et qui hocce continuavit, Basconis custodis Poznaniensis p. 23-147; c) Chronicon anonymi archidiaconi Gneznensis p. 118-224, interjectis annalibus Polonorum, cum hoc Chronico communiter occurrentibus; d) Vitam S. Stanislai cum miraculis p. 307-326; e) Chronicon Hungarorum mistum et Polonorum p. 349-359; f) legendas passionales de sancto Wenzeslao martyre, de sancto Podven, de sancto Procopio et de sancta Ludmilla p. 500-535; g) documenta de controversiis regum Poloniæ cum crucigeris p. 2-14 et 334-355; h) Martini Poloni Chronicon imperatorum et pontificum p. 904-912; i) Statutum Casimiri M. Visticense p. 858-901; k) 3 epistolas Santkonis de Czechel p. 234-237; l) denique foliis duobus ultimis p. 948-949 inventarium ecclesiæ Gneznensis, seriore tempore codici junctum et cum eo ligatum. — Quen codicem contulit Szlachtowskius. Fluxit aut ex uno eodemque cum 1 fonte, aut saltem 1, 2, ex codicibus qui ex uno fluxere proveniunt; loci enim corrupti et erroneæ lectiones fere eadem sunt in utroque codice.

3.) Codex Szamotuliensis, postea Heilsbergensis, chart., sæc. xv exeuntis prima pagina auratis litteris

A minoribus exhibet inscriptionem: Liber magnifici domini Petri de Schamotuli, castellani et capitanei Poznaniensis 1471, satis nitide (47) scriptus, multis vacuis spatiis inter omnia fere capita relictis ad pingendas haud dubie litteras eorum initiales, complectitur 279 paginas ex utroque latere numeris Arabicis recentiori manu signalas, quæ in duabus cunjsvis paginae columnis contextum exhibent. Hic quoque codex erat ad manus I. V. Bandtkii, cum editionem suam Galli pararet, quem cum cod. 2 ex bibliotheca Pulaviensi acceperat. Ex hac editione descriptionem hujus codicis hausimus, quem in bibliothecis hodie frustra quæsieris, injuria temporum ablatum. Varias lectiones ex Bandtkii editione recepimus. Erat vero codex infimæ sine dubio notæ; est enim mutilatus et interpolatus. Desiderantur capita I, 21, II, 9, 16, 20, 27-33, 44-47; III, 16-26 (48). Reliqua capita pens omnia sunt in compendium redacta, orationes directæ sæpius recisæ, hinc inde in textu litteras, etc., invenies. In textum recepta sunt ex Vita sancti Stanislai capita 11, 14-16, 32, et alia quædam ex Vita sancti Stephani descripta (49).

Primam editionem ex codice Heilsbergensi paravit E. Lengnich Gedani 1749 sub hoc titulo: Vincentius Kadlubko et Martinus Gallus scriptores historiæ Poloniæ antiquissimi, p. 56, quam repetiit Mizler de Kolof in Historiarum Poloniæ et Lithuaniæ scriptorum magna Collectione, Varsoviæ 1769 tom. III. Tertia est I. V. Bandtkii qui eundem codicem et Clodaviensem secutus Martini Galli Chronicon Varsoviæ 1824, 8°, integrum primus satis accurate edidit.

Quibus subsidiis adjuti, textum quantum fieri poterat genuinum restituere conati sumus, in verbis tamen scribendis pro more sæculi XII inexactis diphthongum æ et syllabam 1 loco simplicis e et cī quæ in libris sæculi XIV et XV habentur restitimus.

Leopoli et Berolini, mense Decembr. 1849.

J. SZLACHTOWSKI et R. KOPPE.

INCIPIE EPISTOLA ET QUÆDAM PRÆAMBULA TANGENTIA CRONICAS POLONORUM HOC MODO 1.

Domino M. (50) Dei gratia summo pontifici, simulque 2 Symoni (51), Paulo (52), Mauro (53), Syros-lao (54), Deo dignis ac venerandis pontificibus Poloniæ regionis, nec non etiam cooperatori suo, venerabili cancellario Michaeli, cæptique laboris opifici, subsequenti scriptor opusculi supra montem Syon Domini sanctorum 3 gregi commisso 4 vigilantanti studio speculari, ac de virtute in virtutem gradiendo Deum deorum facie ad faciem contemplari.

Ni vestra auctoritate suffultus, patres prætitulati, vestraque opitulatione fretus fierem, meis viribus in

VARIAE LECTIONES.

1 Incipit — modo desunt 2. 3. 2 simul 3. 3 scm 1. actum 2. 4 supra montem spondia seti Gregori misso, pro super montem — commisso corrupte exhibet 5. 5 lembo habuit et 2. sed deleuit et in margine scripsit limbo. 6 lembo periculose fragili 3. 7 tanta 1. 2. 8 ea 3. 9 cecitas 1. sic habuit et 2. sed deleuit, et in margine posuit certas.

NOTÆ.

(47) Sunt verba Bandtkii.

(48) Capita 1, 27, 28, quæ facile desideres, p. 44, in Lengnichii continuatione Kadlubkonis leguntur.

(49) P. 73, 76, quod jam monuit Prazmowski ap. Ossol. p. 304.

(50) Martinum archiepiscopum Gneznensem litteram hanc indicare jam Lengnich observavit ed. Ged., fol. 2. Secundum Hist. Polon. Dlugossi Martinus adeptus est hanc dignitatem a. 1092; obiit a. 1118. S.

(51) Simeon, episcopus Plocensis ordinatus, secundum Dlugossum a. 1107. obiit 1129. S.

D. (52) Paulus, episcopus Crusvicensis, seu Vladislaviensis ordinatus a. 1098, obiit a. 1110. S.

(53) Maurus, episcopus Cracoviensis, ordin. a. 1109, obiit a. 1118. S.

(54) Zyroslaus, episcopus Vratislaviensis ordin. 1091, obiit 1120, Dlugossus Hist. Pol. 1, 321, 416. In Historia episcoporum Smogorov. et Ricipensium, Dlugossus addit Zyroslaus demum anno 1100 consecratum fuisse, minime vero anno 1112, ut habet erronee Rozicius scriptor sæc. xv; Sommersberg. script. Rer. Siles., 1, 64, quem secutus est Baudkian in sua editione Galli, pag. 3, not. 3. S.

torum ergo ¹⁰ rectorum aminiculis insignitus ¹¹ portum subito securus, ventorum turbinibus expeditus; nec dubitabo lippis luminibus viam incognitam ¹² palpitare, cum cognoverim ¹³ rectorum oculos præcedentium luce lucidius choruscare. Et cum tales præmiserim causidicos ¹⁴ defensores, floscipendam, quitquid musitando ¹⁵ murmurarent invidiosus detractores. Et quoniam fortuna voti compos vos fautores obtulerit justæ rei, dignum duxi tantos viros inserere quasi cronica seriei ¹⁶. Vestro namque tempore vestrisque precibus preciosis illustravit Deus Poloniam Boleslavi tercii gestis memorabilibus et famosis ¹⁷. Et cum multa et magnifica vobis gesta prætermittam degentibus, quædam tamen ¹⁸ suggerere subsequenter ¹⁹ posteriorum memoriæ non dimittam ²⁰, sed ad præsens vos uno ore, una laude ²¹ unanimiter unanimes unanimes, et quos indissolubile caritatis vinculum annectit, nostris ²² quoque præconiis adnectamus ²³. Dignum est enim, ut rerum etiam gestis institerant præ-

A notari, quos divina gratia facit donis carismatum ipsis principibus principari, cibi quorum dispensatione subditorum quod capacitibus celestis alimonie fidelibus erogatur, eorundem patrocini nostri pusillanimitatis opusculum suffragio tueatur ²⁴. Nam quos Deus ordinavit tanto privilegio dignitatis hominibus ceteris præminere, oportet eosdem studiosius singulorum ²⁵ utilitatibus et necessitatibus providere. Igitur ne viles ²⁶ personæ videamur vanitatis simbrias ²⁷ dilatate, codicellum non nostro decrevimus, sed vestris nominibus titulare. Quocirca laudem hujus operis et honorem ²⁸ hujus patriæ principibus ascribamus, nostrum vero laborem laborisque talionem vestræ discretionis arbitrio fiducialiter committamus. Spiritus sancti gratia, quæ vos dominici gregis pastores ordinavit, tale suggerat consilium vestræ menti, quatenus princeps digna dei munera promerenti, unde vobis honor, sibi quæ ²⁹ gloria proferenti ³⁰. Semper gaudete, nobis operique favete

EXPLICIT EPISTOLA.

INCIPIT EPILOGUS ³¹.

Boleslavus dux ³² inclitus,
Dei dono progenitus,
Hic per preces Egidii
Sumpsit causam exordii.
Qualiter istud fuerit,
Si Deus hic ³³ annuerit ³⁴;
Possumus vobis dicere,
Si placeat discere.
Relatum est parentibus
Successore earentibus,
Consent ³⁵ auri congeriem
In humanam ³⁶ effigiem,
Quam mittant sancto prope ³⁷,
Fiat ut eis prospere ³⁸,
Votumque Deo vovent,
Atque firmam spem habeant.
Aurum ilico funditur,
Effigies efficitur,
Quam pro futuro filio
Sancto mittant Egidio.

Aurum, argentum, pallia,
Donaque mittunt alia,
Vestes sacras et aureum
Calicem sat ydoneum.
Nec mora, missi properant
Per terras quas non noverant;
Prætereuntes Galliam
Pervenerunt Provinciam.
Missi munera proferunt,
Monachi grates referunt;
Causam ³⁹ narrant itineris
Et qualitatem operis.
Tunc monachi continuo ⁴⁰
Jejunavere ⁴¹ triduo:
Et dum agunt jejunium,
Mater concepit filium;
Et pro vero pronunciant ⁴²,
Quod ⁴³ missi sic inveniant ⁴⁴.
Monachi rem recipiant,
Missi redire cupiant,

VARIE LECTIONES.

¹⁰ igitur 3. ¹¹ insignitus 1. 2. ¹² laxis lmg. ing. pro l. l. v. i. 3. ¹³ cognoverim 1. ¹⁴ causidicus 3. ¹⁵ in usitando 1. 2. sed 2. postea correctit. ¹⁶ cronicam scribi pro c. s. 3. ¹⁷ famosis 1. ita et 2. habuit, sed correctit. ¹⁸ ity 3. tantum 1. 2? ¹⁹ subsequentium legit 3. secund. ed. Vars. ²⁰ obmittam 3. ²¹ u. l. desunt 3. ²² vestris 3. ²³ annectam 3. ²⁴ Ita legendum videtur: donis est conjectura Pertzii. Dignum est enim ut rerum etiam gestis institerant prenotari, quos divina gracia facit de his carismatum ipsis principibus principari, tibi quorum dispensatione subditorum quod apacitatibus celestis alimonis fideles erogatur, eorundem patrocini nostre pusillanimitatis opusculum suffragio tueatur 1. Dignum est enim, ut rerum etiam gestis institerim prenotari (in margine addit: vestras dignaciones prenotem), quos divina gracia facit de his carismatum ipsis principibus principari, tibi quorum dispensatione subditorum quod apacitatibus celestis alimonis fideles erogatur, eorundem patrocini nostre pusillanimitatis opusculum suffragio tueatur 2. Dignum est enim ut rerum etiam gestis institeram prenotari, quos divina gracia facit de his carismatum ipsis principibus principari, tibi quorum dispensatione subditorum quod apacitatibus celestis alimonis fideles erogatur, eorundem patrocini nostre pusillanimitatis opusculum tueatur 3. in stateram pr. — item quorum disp. — apicibus celestis alimonis fideles Bandtkie. ²⁵ ceterorum 3. ²⁶ vilitur 3. ²⁷ fibrias 2. ²⁸ honore 3. ²⁹ in 3. ³⁰ preferenti codd. ³¹ epilogum 1. 2. ³² rex 3. ³³ deest 3. ³⁴ hoc loco addunt in margine 1. 2. Prologus tercii libri ³⁵ consilium non recte correctit ex consilium 2. ³⁶ humana 1. 2. ³⁷ ppe 2. pape 3. ³⁸ ut eis fiat pro spe pro F. u. e. p. 3. ³⁹ cassam 2. ⁴⁰ convivio 1. sic et 2. sed postea correctum. ⁴¹ jejunare 1. 2. ⁴² et p u'o pronunciant 2. et pu'o pronunciant 2 et pro puero pronunciant 3. ⁴³ ita legendum q cum nota abbreviationis; non vero qui. Pertz. ⁴⁴ fuerant 3.

Transeuntes Burgundiam
Remearunt Poloniam.
Ergo gravem inveniunt
Ducissam quando veniunt.
Sic puer ille nascitur,
Qui Bolezlavus dicitur,
Quem Wladislaus genuit
Dux, sicut ⁴⁸ Deus voluit.

A

Genitrix Judith nomine,
Fatali forsā omine —
Judith ⁴⁶ salutavit populum
Per Holofernis ⁴⁷ jugulum ⁴⁸ —
Ista ⁴⁹ peperit filium,
Triumphatorem hostium,
De cujus gestis scribere
Jam tempus est insistere.

INCIPIUNT CRONICÆ

ET

GESTA DUCUM SIVE PRINCIPUM POLONORUM

PRIMO ⁵⁰ PROHEMIUM

Quoniam orbis terrarum in universitate spatiosa a regibus ac ducibus plurimis plurima memoria digna ⁵¹ geruntur ⁵² (55), quæ fastidiosa negligentia philosophorum ⁵³, forsitan inopia, silentio conteguntur, operæ pretium duximus quasdam res gestas Polonicorum principum, gratia cujusdam gloriosissimi ducis ac victoriosissimi nomine Bolezlavi, stilo puerili ⁵⁴ potius exarare, quam ex toto posterum memoriæ nichil notabile ⁵⁵ reservare; ob hoc etiam ⁵⁶ maxime, quod Dei dono precibusque sancti Egidii natus fuit, per quem, ut ⁵⁷ credimus, bene fortunatus semperque victoriosus extitit. Sed quia regio Polonorum ab itineribus peregrinorum est remota, et nisi transeuntibus in Rusiam ⁵⁸ pro mercimonio paucis nota, si breviter inde disseratur ⁵⁹, nulli videatur absurdum, et si pro parte describendo ⁶⁰ totum inducatur, nemo reputet onerosum. Igitur ab aquilone Polonia septemtrionalis pars est Scelavoniæ ⁶¹, quæ habet ab oriente Rusiam, ab austro Ungariam, a subsolano Moraviam et Bohemiam, ab occidente Daciam et Saxoniam collaterales. Ad mare autem septemtrionale vel anphitrionale ⁶² trehabet ⁶³ affines barbarorum gentilium ferocissimas nationes, Selenciam (56), Pomeranam ⁶⁴ et Pruziam ⁶⁵, contra quas regiones Polonorum dux assidue pugnat, ut eas ad fidem convertat; sed nec gladio prædicationis cor eorum a perfidia potuit re-

B vocari, nec ⁶⁶ gladio jugulationis eorum penitus vipperalis progenies aboleri. Sæpe tamen principes eorum a duce Poloniensi ⁶⁷ prælio superati, ad baptismum confugerunt; itemque collectis viribus fidem christianam abnegantes, contra christianos bellum denuo paraverunt. Sunt etiam ultra eos et infra brachia amphitrionis aliæ barbaræ gentilium nationes et insulæ inhabitabiles, ubi perpetua ⁶⁸ nix est et glacies. Igitur terra Scelavonica ad aquilonem hiis regionibus suis partialiter divisuris ⁶⁹ sive constituturis ⁷⁰ existens, a Sarmaticis qui et Getæ vocantur in Daciam ⁷¹ et Saxoniam terminatur ⁷², a Tracia autem per Ungariam, Hunis ⁷³ qui et Ungari dicuntur quondam ⁷⁴ occupatam ⁷⁵, descendendo per Carinthiam in Bavariam ⁷⁶ diffinitur; ad austrum vero C juxta mare mediterraneum ab Epyro derivando per Dalmaciam, Crovaciam ⁷⁷ et Hystriam ⁷⁸ finibus maris Adriatici ⁷⁹ terminata, ubi Venecia et Aquileia ⁸⁰ consistit, ab Hytalia sequestratur. Quæ regio, quamvis multum sit nemorosa, auro tamen et ⁸¹ argento, pane et ⁸² carne, pisce et ⁸³ melle satis est copiosa, et in hoc plurimum aliis præferenda, quod cum ⁸⁴ a tot supra dictis gentibus et christianis et gentilibus sit vallata, et a cunctis insimul et a singulis multotiens impugnata, nunquam tamen ab ullo fuit penitus subjugata; patria ⁸⁵ ubi aer salubris, ager ⁸⁶ fertilis, silva melliflua, aqua piscosa,

VARLE LECTIONES.

⁴⁸ sic 3. ⁴⁹ Angelum antepont 2. forte jugulum quod postea omittit. ⁴⁷ Holoferni 2. ⁴⁸ deest 2. ⁴⁹ ita 2. ⁵⁰ incipiunt—primo desunt 3. ⁵¹ deest 1. 2. ⁵² gerunt 3. ⁵³ plurimorum 3. ⁵⁴ omittit, et spatium vacuum relinquit 3. ⁵⁵ mutabile 1. 2. 3. ⁵⁶ et jam sæpe 2. ecciam semper 3. ⁵⁷ deest 1. 2. ⁵⁸ Russiam semper 3. ⁵⁹ deseratur 1. 2. desja 3. ⁶⁰ describendo pro parte 3. ⁶¹ Scelavonie 2. sed corrector c delent. ⁶² v. a. desunt 3. ⁶³ quoque 2. ⁶⁴ Pomorianam 3. ⁶⁵ Prusiam 2. Russiam 3. ⁶⁶ nisi 2. ⁶⁷ Polonie 3. ⁶⁸ perpetue 3. ⁶⁹ divisivis 2. 3. ⁷⁰ constitutis 2. 3. ⁷¹ Daciam 2. ⁷² terminantur 1. 2. ⁷³ hujus 1. 2. ⁷⁴ eodam. 2. ⁷⁵ Hunis—occupatam desunt 3. ⁷⁶ Chorinthiam et Bavariam 3. ⁷⁷ Scrovaciam 1. Stromaciam 3. ⁷⁸ Istriam 3. ⁷⁹ atriatici 1. Sic habuit et 2. sed postea correxit. ⁸⁰ Venecia et Aquilegia 3. ⁸¹ deest 1. 2. ⁸² deest 3. ⁸³ deest 3. ⁸⁴ que eciam cum pro quod cum 3. ⁸⁵ deest 3. ⁸⁶ terra 3.

NOTÆ.

(55) Sall., Catil., iv; Jug., xvii. S.
(56) Per Selenciam non intelligere auctorem neque Silesiam nec terram Slesvicensem, sed Luti-

ciam seu, ut auctor Vitæ S. Ottonis habet, Leuticiam, demonstravit jam S. Girtler in Ipdice lect. univ. Crac., a. 1823. §.

milites bellicosi, rustici laboriosi, equi durabiles, **A** dam gesta prædecessorum ⁸⁸ digna memoria ⁸⁹ **b**oves arabiles, vaccæ lactosæ, oves lanosæ. Sed ne digressionem nimium prolixam fecisse videamur, ad intentionis nostræ propositum revertamur. Est autem intentio nostra de Polonia et de duce principaliter Boleslao ⁸⁷ describere, ejusque gratia quæ-

recitare. Nunc ergo sic ordiri materiam incipiamus, ut per radicem ad ramum arboris ascendamus. Qualiter ergo ducatus honor generationi huic acciderit, subsequens ordo narrationis intimabit ⁹⁰,

LIBER PRIMUS ⁹¹

1. De duce Popelone. Dictus ⁹² (57) Chosisco ⁹³.

Erat namque in civitate Gneznensi, quæ nidus interpretatur Sclavonice ⁹⁴, dux nomine Popel, duos filios habens, qui more gentilitatis ad eorum tonsuram grande convivium præparavit ⁹⁵, ubi plurimos suorum procerum et amicorum invitavit. Contigit autem ex occulto Dei consilio duos illuc hospites advenisse, qui non solum ad convivium non ⁹⁶ invitati, verum etiam a civitatis introitu cum injuria sunt redacti. Qui statim civium illorum inhumanitatem ⁹⁷ abhorrentes et in suburbium descendentes, ante domunculam aratoris prædicti ducis pro filiis convivium facientis forte fortuna devenerunt. Ille vero bonæ compassionis pauperculus hospites illos ⁹⁸ ad suam ⁹⁹ domunculam invitavit, suamque paupertatem eis benignissime præsentavit. At illi ¹⁰⁰ pauperis invitationi ¹⁰¹ gratanter inclinantes et hospitalitatis tugurium subeuntes: Bene, inquit, nos advenisse gaudeatis, et in nostro adventu honorum ¹⁰² copiam et de sobole honorem et gloriam habeatis.

2. ¹⁰³ De Pazt ¹⁰⁴ filio Chosischonis ¹⁰⁵.

Erant enim hospitii ¹⁰⁶ domestici ¹⁰⁷ Pazt ¹⁰⁸ filius Chostconis ¹⁰⁹ et uxor ejus Repca ¹¹⁰ vocabulo nuncupati ¹¹¹, qui cum magno cordis affectu pro posse suo hospitum necessitati ministrare sathagebant, eorumque ¹¹² prudentiam intuentes, secretum si quid ¹¹³ erat cum eorum consilio perficere disponebant. Cumque de more resistentes ¹¹⁴ colloquerentur de plurimis, et peregrini an ibi potus aliquid ¹¹⁵ habeatur inquirerent, arator hospitalis respondit: Est, inquit, michi vasculum cervisiæ fermentatæ, quam pro cæsarie filii quem habeo unici tondenda ¹¹⁶

B præparavi, sed quid prodest hoc tantillum? Si libeat ebibatis. Decreverat enim rusticus ille pauper, quando dominus suus dux pro filiis convivium præpararet — nam in alio tempore præ nimia paupertate non posset — aliquid obsonii ¹¹⁷ pro suo tondendo parvulo præparare et quosdam amicorum et pauperum, non ad prandium, sed ad genticulum invitare, qui etiam porcellum nutriebat, quem ad illud servitium reservabat. Mira dicturus sum, sed quis ¹¹⁸ valet Dei magnalia cogitare? vel quis audet de divinis beneficiis disputare? qui temporaliter pauperis ¹¹⁹ humilitatem aliquoties exaltat ¹²⁰, et hospitalitatem etiam gentilium remunerare non recusat. Imperant ergo ¹²¹ eum ¹²² hospites ¹²³ securi cervisiam propinari, quam bene noverant potissando ¹²⁴ non deficere sed augeri; usque adeo enim crevisse fertur cerevisia, donec vasa mutuata replerentur omnia et quæ ducis convivantis invenere vacua. Præcipiunt et porcellum supradictum occidi, unde decem situlæ. Sclavonice cebri, mirabile dictu, memorantur adimpleri. Visis ergo ¹²⁵ Pazt et Repca ¹²⁶ miraculis quæ fiebant, aliquid magni præsentis ¹²⁷ de puero sentiebant, jamque ducem et convivas invitare cogitabant, sed non audebant, nisi prius peregrinos hoc inquirent. Quid moramur? consilio itaque hospitum et exhortatione dominus eorum dux et convivæ omnes ipsius ¹²⁸ ab agricola Pazt invitantur, neque rustico suo dux invitatus ¹²⁹ condescendere dedignatur. Nondum enim ducatus Poloniæ erat tantus, neque princeps orbis tanto fastu superbæ tumescebat, nec tot cuneis clientelæ stipatus, ita magnifice procedebat ¹³⁰. Inito ¹³¹ de more

VARIAE LECTIONES.

⁸⁷ Boleslao principaliter 3. ⁸⁸ prædecessoris 2. ⁸⁹ memorie 3. ⁹⁰ intimaverit 3. ⁹¹ deest 1. 2. 3. ⁹² des 1. dictus 2. dicto 3. deductus conjecit B. ⁹³ Choszysto 3. ⁹⁴ sclavonice 2. sed corrector primum c delevit. ⁹⁵ preparabat 1. 2. ⁹⁶ deest in codicibus; addiderunt editores. ⁹⁷ inhumanitate 3. ⁹⁸ prædictos 3. ⁹⁹ propriam 3. ¹⁰⁰ ille 3. ¹⁰¹ invitationem 3. ¹⁰² hor. habebat 2. quod corrector delevit et in margine apposuit honorum. honoris 3. ¹⁰³ H deest 1. 2. 3. ¹⁰⁴ Pazt. 2. ¹⁰⁵ Choszyszkonis 3. Totam inscriptionem: Capitulum—Chosischonis 1. in margine sistit, narrationis filo a capite præcedenti non interrupto. ¹⁰⁶ hospitio 3. ¹⁰⁷ domesticii 2. ¹⁰⁸ Pazto erat 2. sed littera o erasa, ita tamen, ut clare appareat. ¹⁰⁹ Chossistconis 2. Chosiszconis 3. ¹¹⁰ Repta 2. ¹¹¹ nuncupata erat 2. sed ull. a mutatum in i. ¹¹² qui eorum 3. ¹¹³ quod 3. ¹¹⁴ rescientes 3. ¹¹⁵ deest 3. ¹¹⁶ tondendam 1. 3. condendam 2. ¹¹⁷ obsonti 1. obsenti 2. ¹¹⁸ quid 1. quis suadet legere 2. ¹¹⁹ pauperum 1. 2. ¹²⁰ pauperis humilitatem temperat aliquoties 3. ¹²¹ igitur 2. 3. ¹²² cum addit 2. sed postea delevit. ¹²³ hospitas erat 2. sed manus alia tas delevit, et in margine addidit: tibus ita ut esset hospitibus, quod additum tibus edit. Vars. cibus legebat. ¹²⁴ prtisando 2. potisando 3. ¹²⁵ igitur 2. 3. ¹²⁶ Repta 2. 3. ¹²⁷ prestigii potest quoque legi 3. ¹²⁸ deest 3. ¹²⁹ vox hæc posita post verbum dedignatur 3. ¹³⁰ procedebant 1. 2. ¹³¹ puto errore scribæ 3.

NOTÆ.

(57) I. q. laudatus, benedictus F,

convivio, et habundanter omnibus apparatus, hospites illi puerum totouderunt, eique Semovith vocabulum ex præ sagio futurorum (58) indiderunt.

3. ¹²³ De duce Semovithaii qui dicitur Semovith filio Pazt ¹²².

Hiis itaque peractis puer Semovith, filius Pazt Chossistconis ¹²⁴ viribus et ætate crevit, et ¹²⁵ de die in diem in augmentum proficere probitatis inceptit ¹²⁶, eotenus quod rex regum et dux ducum ¹²⁷ eum Poloniae ducem concorditer ordinavit, et de regno Pumpil ¹²⁸ cum sobole radicitus extirpavit. Narrant etiam seniores antiqui, quod iste ¹²⁹ Pumpil ¹³⁰ a ¹³¹ regno expulsus, tantam ¹³² a muribus persecutionem patiebatur, quod ob hoc a suis consequentibus ¹³³ in insulam transportatus, et ab illis feris pessimis illuc transnatis in turre lignea tamdiu sit defensus, donec præ fœtore pestiferæ multitudinis interemptæ ab omnibus derelictus, morte turpissima, monstris corrodentibus exspiravit. Sed istorum gesta quorum memoriam oblivio vetustatis abolevit, et quos error et ydolatria defœdavit, memorare negligamus, et ad ea recitanda, quæ fidelis recordatio meminit, istos succincte nominando transeamus. Semovith vero principatum adeptus, non ¹³⁴ voluptuose vel inepte juventutem suam exercuit, sed usu laboris et militiæ, probitatis famam et honoris gloriam acquisivit, atque sui principatus fines ulterius quam aliquis antea ¹³⁵ dilatavit. Cujus loco decedentis Lestik filius ejus subintravit ¹³⁶, qui paternæ probitati et audaciæ gestis sese militaribus adæquavit ¹³⁷ (59). Lestik ¹³⁸ quoque morienti Semimizl ¹³⁹ ejus genitus successit, qui parentum memoriam et genere et ¹⁴⁰ dignitate triplicavit ¹⁴¹.

4. De cæcitate Meschonis ¹⁴² filii ¹⁴³ Zemimizl ducis ¹⁴⁴.

Hic autem Semimizl magnum et memorandum Meschonem ¹⁴⁵ progeniit, qui primus nomine vocatus alio ¹⁴⁶, septem annis a nativitate cæcus fuit. Septimo vero recurrente nativitatis ejus anniversario, pater pueri, more solito convocata comitum aliorumque suorum ¹⁴⁷ principum concione, copio-

A sam epulationem et sollempnem celebrabat, et tantum ¹⁴⁸ inter epulas præ cæcitate pueri, quasi doloris et verecundiæ ¹⁴⁹ memor, latenter ab imo ¹⁵⁰ pectore suspirabat. Aliis equidem exultantibus et palmis ex consuetudine plaudentibus, lætitia alia aliam cumlavit, quæ visum recepisse cæcum puerum indicavit ¹⁵¹. At pater nulli ¹⁵² nuntianti hoc credidit, donec mater de convivio exurgens ad puerum introivit, quæ patri nodum ¹⁵³ ambiguitatis amputavit, cunctisque residentibus ¹⁵⁴ videntem puerum pronuntiavit ¹⁵⁵. Tunc demum cunctis lætitia plena fuit, cum puer illos quos nunquam viderat recognovit, suæque cæcitatæ ignominiam in gaudium inextricabile commutavit. Tunc Semimizl dux seniores et discretiores qui aderant ¹⁵⁶ subtiliter sciscitatur, si quid prodigii per cæcitatem et illuminationem pueri designatur. Ipsi vero per cæcitatem Poloniam sic antea fuisse quasi cæcam indicabant, sed de cetero per Meschonem illuminandam et exaltandam super nationes contiguas prophetisabant ¹⁵⁷. Quia et ita se habuit, et aliter tamen interpretari potuit. Vere Polonia cæca prius erat, quæ nec culturam veri Dei nec doctrinam fidelis cognoscebat, sed per Meschonem illuminatum est et ipsa illuminata ¹⁵⁸, quod ¹⁵⁹ eo credente Polonica gens de morte infidelitatis est exempta. Ordine ¹⁶⁰ enim competenti Deus omnipotens visum primus Meschoni corporalem restituit, et postea ¹⁶¹ spiritalem adhibuit, ut per visibilia ad invisibilem agnitionem penetraret, et per rerum notitiam ad artificis omnipotentiam suspicaret. Sed ¹⁶² cur rota (60) currum præcurrit ¹⁶³? Semimizl autem senio confectus extremum vale ¹⁶⁴ mundo fecit.

5. Quomodo Mescio ¹⁶⁵ recepit Dobrowcam sibi ¹⁶⁶ in uxorem ¹⁶⁷.

At Mescio ¹⁶⁸ ducatum adeptus, ingenium animi cœpit et vires corporis ¹⁶⁹ exercere, ac nationes per circuitum bello sæpius atemptare. Adhuc tum ¹⁷⁰ in tanto gentilitatis errore involvebatur ¹⁷¹, quod sua consuetudine ¹⁷² septem uxoribus abutebatur. Postremo ¹⁷³ unam christianissimam de Bohemia Dubrowcam nomine in matrimonium requisivit ¹⁷⁴ (61)

VARIÆ LECTIONES.

¹²³ III deest in codicibus hoc loco et numerus capituli in omnibus sequentibus omnium trium librorum, in quibus et vox capitulum deest, præter ea capitula penes quæ notavimus solum defectum numeri. ¹²⁴ de duce — Pazt desunt 3. ¹²⁵ Chossistconis 2. Chozysconis 3. ¹²⁶ deest 3. ¹²⁷ cepit 3. ¹²⁸ deest 3. ¹²⁹ Pumpil erat et 2. sed corrector efformavit Popiel. Popel 3. Popiel Polonice usitatum. ¹³⁰ istem 1. 2. deest 3. ¹³¹ Pumpil erat et 2. sed iterum a correctore in Popiel mutatum. Popel 3. ¹³² de 3. ¹³³ tanto 3. ¹³⁴ consequacibus 2. persequentibus 3. ¹³⁵ deest 2. 3. ¹³⁶ ante ea 3. ¹³⁷ cui successit mortuo. Lesthko filius ejus pro eo, pro cujus loco — subintravit 3. In margine : de duce Lesthko ponunt 1. 2. ¹³⁸ coequavit 3. ¹³⁹ Lesthko 3. ¹⁴⁰ Szemimizl 3. In margine de duce Zemimizl ponunt 1. 2. ¹⁴¹ deest 3. ¹⁴² 8 plicavit 3. ¹⁴³ Mechconis 2. Mieszkonis 3. ¹⁴⁴ filio 1. 2. ¹⁴⁵ Zemimizl etc. pro Z. d. 3. ¹⁴⁶ Meschonem 2. Mieszkonem 3. ¹⁴⁷ illo 3. ¹⁴⁸ deest 3. ¹⁴⁹ tamen 1. 3. ¹⁵⁰ vere quotidie 3. ¹⁵¹ uno 2. qua voce cancellata, corrector in margine posuit intimo. ¹⁵² ita correximus; invitavit codd. et edd. P. ¹⁵³ illi 3. ¹⁵⁴ nondum vulnus 3. ¹⁵⁵ resistantibus 2. ¹⁵⁶ presentavit 2. ¹⁵⁷ adherent 2. ¹⁵⁸ prophetabant 2. ¹⁵⁹ est erronee repetit corrector 2. ¹⁶⁰ quia 2. ¹⁶¹ cum anteposuit sed postea delevit 1. ¹⁶² et præterea addit. 2. ¹⁶³ d'r, hoc siglum, quod legi potest dicitur, sistit 2. ¹⁶⁴ ita emendavi. P.; præcurrit absque interrogationis signo 1. 2. edd. Verba. Tunc demum — præcurrit desunt 3. ¹⁶⁵ postmodum addit 3. ¹⁶⁶ Mescho 2. ¹⁶⁷ deest 2. ¹⁶⁸ Quomodo — uxorem desunt 3. ¹⁶⁹ Anno Domini DCCCCLXV Mieszko pro At Mescio 3. ¹⁷⁰ deest 3. ¹⁷¹ ita edimus; cum 1. 2. tamen 3. ¹⁷² volebatur 3. ¹⁷³ hoc loco ad calcem columnæ addit 1 : Anno Domini DCCCCLXV uxorem accepit. ¹⁷⁴ Postremo 2. ¹⁷⁵ Dambrowcam nomine requisivit filiam ducis Bohemæ pro Dubrowcam — requisivit 3.

NOTÆ.

(58) Cf. Vita S. Ladislai regis Hungariæ in Endlicher Rerum Hung. mon. Arpadiana. S. Galli 1848, I, 256. S.

(59) Sall., Jug., IV. S.

(60) I. e. cur narratio gestis præcurrit? P.

(61) Cf. Cosmas, I, 26. K.

(an. 965). At illa ni pravam consuetudinem illam dimittat, seseque fieri christianum promittat sibi nubere recusavit. Eo ergo collaudante, se usum illius paganismi dimissurum et fidei christianæ sacramenta suscepturum, illa domina cum magno secularis et ecclesiasticæ religionis apparatu Poloniam introivit, necdum tamen thoro sese maritali fœderavit, donec ille paulatim consuetudinem christianitatis et religionem ecclesiastici ordinis diligenter contemplans, errori gentilium abnegavit seque gremio matris ecclesiæ cœnivit (an. 966).

6. De primo Boleslavo qui dicebatur Gloriosus seu Chabri.

Primus ergo Polonorum dux Mescho per fidelem uxorem ad baptismi gratiam pervenit, cui ad laudem et gloriam satis habundanter sufficit, quod suo tempore et per eum oriens ex alto regnum Poloniæ visitavit. De hac namque benedicta femina gloriosum Boleslavum generavit, qui post ipsius obitum (an. 992, Mai 25) (62) regnum viriliter gubernavit, et in tantam Deo favente virtutem et potentiam excrevit, quod, ut sic eloquar, sua probitate totam Poloniam deauravit. Quis enim ejus gesta fortia vel certamina contra populos circumquaque commissa digne valeat enarrare, nedum etiam scriptis memorialibus commendare? Numquid non ipse Moraviam et Bohemiam subjugavit, et in Praga ducalem sedem obtinuit, suisque eam suffraganeis deputavit? (63) (an. 1003.) Numquid non ipse Hungaros frequentius in certamine superavit, totamque terram eorum usque Danubium suo dominio mancipavit? (64) (an. 999.) Indomitos vero tanta virtute Saxones edomuit (65), qui in flumine Salzæ in medio terræ eorum meta ferrea fines Poloniæ terminavit (66). Quid ergo est necesse victorias et triumphos de gentibus incredulis nominatim recitare, quas est constans eum quasi sub pedibus conculcasse? Ipse namque Seleniam, Pomorianam et Hungaricam usque adeo vel in perfidia resistentes contrivit vel conversas in fide solidavit (an. 995), quod ecclesias ibi multas et episcopos per apostolicum, ymmo apostolicus per eum ordinavit. Ipse etiam beatum Adalbertum in

A longa peregrinatione et a sua rebelli gente Bobemica multas injurias perpassum, ad se venientem cum magna veneratione suscepit, ejusque prædicationibus fideliter et institutionibus obedivit. Sanctus vero martir igne caritatis et zelo prædicationis accensus, ut aliquantulum jam in Polonia fidem pullulasse et sanctam ecclesiam excrevisse conspexit, intrepidus Prusiam intravit, ibique martirio suum agonem consummavit (an. 997). Postea vero corpus ipsius ab ipsis Prusis Boleslavus auri pondere comparavit (67), et in Gneznensi metropoli condigno honore collocavit. Illud quoque memoriæ commendandum æstimamus, quod tempore ipsius Otto Rufus (68) imperator ad sanctum Adalbertum orationis ac reconciliationis gratia simulque gloriosi Boleslavi cognoscendi fama introivit, sicut in libro de passione martiris potest propensius inveniri (69). Quem Boleslavus sic honorifice et magnifice suscepit (70), ut regem imperatorem Romanum ac tantum hospitem suscipere decens fuit. Nam miracula mirifica Boleslavus imperatoris adventu, acies inprimis militum multimodas, deinde principum in planitie spatiosa quasi choros ordinavit, singulasque separatim acies diversitas indumentorum discolor variavit. Et non quælibet erat ibi vilis varietas ornamenti, sed quitquid potest usquam gentium pretiosius reperiri, quippe Boleslavi tempore quique milites et quæque femine curiales pallii pro lineis vestibus vel laneis utebantur, nec pelles quantumlibet pretiosæ, licet novæ fuerint, in ejus curia sine pallio et aurifrisio portabantur. Aurum enim ejus tempore commune quasi argentum ab omnibus habebatur, argentum vero vite quasi pro stramine tenebatur. Cujus gloriam et potentiam et divitias imperator Romanus considerans, admirando dixit: *Per coronam imperii mei, majora sunt quæ video, quam fama percepi*; suorumque consultu magnatum coram omnibus adjecit: *Non est dignum tantum ac virum talem, sicut unum de principibus, ducem aut comitem nominari, sed in regale solium glorianter redimitum dyademate sublimari* (71) (an. 1025). Et accipiens imperiale dyadema ca-

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰ quoque addit. 3. ¹⁰¹ igitur 3. ¹⁰² ipsum 3. ¹⁰³ sed 3. ¹⁰⁴ cœnivit 1, seque — cœnivit desunt 3. ¹⁰⁵ De — Chabri desunt 2. 3. ¹⁰⁶ Natus est DCCCCLXVII addit in margine 1. ¹⁰⁷ Anno Domini DCCCCLXVII de hac benedicta femina Dambrowka gloriosus dux Boleslavus generatur pro Primus ergo — generavit 3. ¹⁰⁸ patris 3. ¹⁰⁹ valuit 3. ¹¹⁰ memorialibus 3. ¹¹¹ sigillum incertum pro N. q. n. i. 3. ¹¹² et Behemiam add. in margine corr. 2. ¹¹³ tanta virtute Saxones transponit in: Saxones tanta virtute 3. ¹¹⁴ quod 3. ¹¹⁵ igitur 2. 3. ¹¹⁶ nominali 3. ¹¹⁷ constat 3. ¹¹⁸ nucas = magnificas 3. ¹¹⁹ fideliter præponit verbo obedivit 3. ¹²⁰ consionavit = consignavit 3. ¹²¹ Gnezna 3. ¹²² sepelivit 3. ¹²³ dignum add. 3. ¹²⁴ anno videlicet Domini M. addit 3. ¹²⁵ Boleslavi 1. 2. ¹²⁶ Boleslavus in adventu imperatoris prepadit (pendit). In primis acies pro Boleslavus imperatoris — inprimis 3. ¹²⁷ singulas quoque 3. ¹²⁸ separatim 3. ¹²⁹ deest 3. ¹³⁰ pellio 3. ¹³¹ qua 3. ¹³² habebatur addit, sed postea qua superfluum punctis notavit 2. ¹³³ deest 2. ¹³⁴ suorum 3. ¹³⁵ virum ac civem pro a. v. t. 3.

NOTÆ.

(62) Cf. Thietmarum, iv, 37, et Ann. Hildesh. 992, diem v Id. Mai exhibet Kalend. Merseburg. Vid. Roepell, 1, 103. K.
(63) Cf. Cosmas, 1, 35. K.
(64) Cf. de his Roepell, 1, 651. K.
(65) Annales Polonorum Cracovienses inediti. S.
(66) Cf. Ann. Quedlinburg. 1007, 1012, 1017. K.

(67) Bruno Vita S. Adalb., c. 34, et Miracula S. Adalb., c. 9. S.
(68) Imo tertius. K.
(69) Cf. præfatio. K.
(70) Cf. Ann. Quedlinburg. 1000. K.
(71) Quod demum a. 1025 factum est, ut probant Ann. Quedlinburg. Cf. Roepell, 1, 162. K.

pitis sui, capiti Bolezlavi in amicitiae foedus imposuit, et pro vexillo triumphali ²²¹ clavum ei de cruce Domini cum lancea sancti Mauricii dono dedit, pro quibus illi Bolezlavus sancti Adalberti brachium redonavit. Et tanta sunt illa die dilectione couniti ²²², quod imperator eum fratrem et cooperatorem imperii constituit ²²³ et populi Romani amicum et socium appellavit. Insuper etiam ²²⁴ in ecclesiasticis honoribus ²²⁵ quicquid ad imperium pertinebat in regno Polonorum, vel in aliis superatis ab eo vel superandis regionibus barbarorum, suae suorumque potestati concessit, cujus pactionis decretum papa Silvester ²²⁶ sanctae Romanae ecclesiae privilegio confirmavit. Igitur Bolezlavus in regem ab imperatore tam gloriose sublimatus, inditam sibi liberalitatem exercuit ²²⁷, cum tribus suae consecrationis ²²⁸ diebus convivium regaliter et imperialiter celebravit, singulisque diebus vasa omnia et suppellectilia transmutavit, aliaque diversa multoque pretiosiora praesentavit. Finito namque convivio, pincernas et dapiferos vasa aurea et argentea, nulla enim lignea ibi habebantur, cyphos videlicet et cuppas, lances et scutellas ²²⁹ et cornua de mensis omnibus trium dierum congregare ²³⁰ praecipit, et imperatori pro honore, non pro principali munere, praesentavit. A camerariis vero pallia extensa et ²³¹ cortinas ²³², tapetia, strata, mantilia, manutergia, et quaecumque servitio praesentata fuerunt, jussit similiter congregare ²³³ et in cameram imperatoris comportare ²³⁴. Insuper etiam ²³⁵ alia plura dedit vasa, scilicet aurea et argentea diversi operis, pallia vero ²³⁶ diversi coloris, ornamenta generis ignoti, lapidea pretiosos et hujusmodi ²³⁷ tot et tanta praesentavit, quod imperator tanta munera pro miraculo reputavit. Singulos vero principes ejus ita magnifice muneravit, quod eos ex amicis ²³⁸ amicissimos (72) acquisivit. Sed quis dinumerare poterit qualia et quanta majoribus ²³⁹ dona dedit, cum nec unus quidem inquilinus de tanta multitudine sine munere non recessit. Imperator autem laetus magnis cum muneribus ad propria remeavit, Bolezlavus vero regnans in hostes yram veterem renovavit.

A 7. *Quomodo terram potenter Bolezlavus Russiae ²⁴⁰ intravit ²⁴¹.*

Igitur imprimis inserendum est seriei, quam gloriose et magnifice suam injuriam de rege Ruthenorum vindicavit ²⁴², qui sibi sororem dare suam in matrimonium denegavit (73). Quod Bolezlavus rex indigne ferens cum ingenti ²⁴³ fortitudine Ruthenorum regnum invasit, eosque primum armis resistere conantes, non ausos committere ²⁴⁴, sicut ventus pulverem, ante suam faciem profugavit. Nec statim cum hostili more civitates capiendo vel pecuniam congregando suum iter retardavit, sed ad Chyon ²⁴⁵ caput regni, ut arcem regni simul et regem caperet, properavit ²⁴⁶ (an. 1018). At Ruthenorum rex (74) simplicitate gentis illius in navicula tunc ²⁴⁷ forte cum hamo piscabatur, cum ²⁴⁸ Bolezlavum adesse regem ex insperato nuntiant. Quod ille vix credere potuit, sed tandem ²⁴⁹ aliis et aliis sibi nuntiantibus, certificatus exhorruit. Tunc demum pollicem simul ²⁵⁰ et indicem ori porrigens, hamumque sputo more piscatorum liniens, in ignominiam suae gentis proverbium protulisse fertur: *Quia Bolezlavus huic ²⁵¹ arti non studuit, sed arma militaria bajolare ²⁵² consuevit, idcirco Deus ad manum ejus tradere civitatem istam regnumque Ruthenorum et divitias destinavit.* Haec dixit, nec plura prosecutus, fugam arripuit. At Bolezlavus, nullo sibi resistente, civitatem magnam et opulentam ingrediens, et evaginato gladio in aurea porta percutiens, risu satis jocoso suis admirantibus ²⁵³, cur hoc fecisset, euodavit. *Sicut, inquit, in hac hora ²⁵⁴ aurea porta civitatis ab isto ense percuitur, sic in nocte sequenti soror regis (75) ignavissimi mihi dari prohibita corrumpetur; nec tamen Bolezlavo thoro maritali sed concubinali singulari vice tantum conjungetur, quatenus hoc facto nostri generis injuria vindicetur, et Ruthenis ad dedecus et ad ignominiam imputetur.* Sic dixit, dictaque factis complevit. Igitur rex Bolezlavus urbe ditissima ²⁵⁵ regnoque Ruthenorum potentissimo decem mensibus potitus ²⁵⁶, inde pecuniam in Poloniam transmittendo nunquam extitit otiosus; undecimo vero mense, quia regna quamplurima tenebat, et puerum

VARIAE LECTIONES.

²²¹ triumphas 3. ²²² cog'ti 1. 2. 99'ti 3. couniti voce saepe utitur auctor. ²²³ instituit 3. ²²⁴ et tam 2. a correctore enim i in t mutatum; et tam 3. ²²⁵ hominibus 3. ²²⁶ Rex Boleslaus fuit tempore Silvestri pape addit in margine 2. ²²⁷ exeruit 2. ²²⁸ coronationis 3. ²²⁹ scutellas 2. ²³⁰ congregari 3. ²³¹ deest 3. ²³² cortinas 3. ²³³ congregari 3. ²³⁴ comportari 3. ²³⁵ super pro insuper etiam 3. ²³⁶ deest 3. ²³⁷ et hujusmodi desunt 3. ²³⁸ limitis vel limicis erronee 3. ²³⁹ nobilioribus videtur scriptum per contractionem, sed absque siglo 2. ²⁴⁰ Rusie 2. ²⁴¹ Quomodo — intravit desunt 3. ²⁴² Nam anno D. MXVIII contra regem Ruthenorum viriliter dimicavit pro Igitur imprimis — vindicavit 3. ²⁴³ in magna pro cum ingenti 3. ²⁴⁴ sed non ausos pro non ausos committere 3. ²⁴⁵ th'yon 2. Kyow 3. ²⁴⁶ deest 3. ²⁴⁷ naviculati pro navicula tunc corrupte 3. ²⁴⁸ cui 3. ²⁴⁹ tamen 3. ²⁵⁰ suum 2. et 3 in fragm. p. 93. ²⁵¹ hujus 2. ²⁵² bajolare 3. in fragm. p. 93. ²⁵³ ammirantibus 3. in fragm. p. 93. ²⁵⁴ deest 2. ²⁵⁵ etc. addit 3. in fragm. p. 93. ²⁵⁶ ita emendavi; quibus codd. et edd. P.

NOTÆ.

(72) Sallustii Jugurtha, x. S.
(73) Bolezlavi filia Swatopulko, filio Wladimiri, Russiae principis, nupserrat. K.

(74) Jaroslaus, filius Wladimiri. K.
(75) Peredslawa vulgo nominata. K.

ad regnandum Meschonem adhuc ydoneum non videbat, loco sui quodam ibi Rutheno sui generis in dominium constituto (76) cum thesauro residuo Poloniam remeabat²⁷⁷. Illum itaque²⁷⁸ cum ingenti gaudio²⁷⁹ et pecunia²⁸⁰ remeantem, jamque Poloniæ finibus propinquantem²⁸¹, rex fugitivus collectis viribus ducum Ruthenorum cum Plaucis et Pinciniatiris²⁸² a tergo subsequitur, et ad fluvium Bugam committere certus de victoria conabatur. Arbitrabatur namque Polonos more hominum de tanta victoria præda gloriantes, unumquemque domum suam propinquare, utpote triumphatores terræ suæ finibus propinquantem, et tamdiu extra patriam sine filiis et uxoribus immorantes. Nec illud sine ratione cogitabat, quia magna pars jam Polonorum exercitus rege nesciente defluerat²⁸³. At rex Bolezlavus videns suos milites paucos esse, hostes vero quasi eenties²⁸⁴ tantum²⁸⁵ fere, non sicut ignavus et timidus, sed ut auidax et providus, suos milites sic affatur (77): *Non est opus probos et expertos diu milites cohortari²⁸⁶; nec triumphum sese nobis offerentem retardari, sed est tempus vires corporis animique virtutem exercendi. Nam quid prodest tot et tantas prius victorias habuisse, vel quid prodest tanta regna nostro dominio subjugasse tantasque divitias aliorum cumulasse, si forte nunc subactos nos contingat hæc et nostra perdidisse? Sed de Dei misericordia vestraque probitate comperta confido, quod si viriliter in certamine resistatis, si more solito fortiter invadatis, si jactantias et promissiones in prædiis dividendis et in convivis meis habitas ad memoriam reducatis, hodie victores finem laboris continui facietis, et insuper famam perpetuam ac triumphalem victoriam acquireretis. Sin vero victi, quod non credo, fueritis, cum sitis domini, servi Ruthenorum et vos et²⁸⁷ plii vestri eritis, et insuper pœnas pro illatis²⁸⁸ injuriis turpissimè rependetis. Hæc et hiis similia rege Bolezlaolo proloquente, omnes sui milites hastas suas unanimiter protulerunt, seque cum triumpho malle*

quam cum præda domum turpiter²⁸⁹ intrare responderunt. Tunc vero rex Bolezlavus suorum unumquemque nominatim exhortans, in²⁹⁰ hostes confertissimos²⁹¹ sicut leo sitiens penetravit. Nec est nostræ facultatis recitare, quantas strages sibi resistantium ibi fecit²⁹², neque quisquam valet hostium peremptorum milia certo numero computare, quos constabat ad prælium sine numero convenisse, paucosque superstites fuga lapsos evasisse²⁹³. Asserebant namque plurimi pro certo, qui post multos dies pro amicis vel propinquis inveniendis ad locum certaminis de longinquis regionibus veniebant, tantam ibi cruoris effusionem fuisse, quod nullus poterat nisi per sanguinem²⁹⁴ vel super cadavera per totam planitiem ambulare, totumque²⁹⁵ Bugam fluvium plus cruoris speciem quam fluminis retinere. Ex eo enim tempore Rusia Poloniæ vectigalis diu fuit.

8. De magnificentia et potentia Bolezlavi Gloriosi²⁹⁶.

Plura itaque sunt et majora gesta Bolezlavi, quam a nobis possint describi, vel etiam²⁹⁷ nudis sermonibus enarrari. Nam quis arithmeticus²⁹⁸ satis certo numero ferratas ejus acies valeat computare, nedum etiam describendo victorias et triumphos tantæ multitudinis recitare? De Poznan²⁹⁹ namque mille trecenti loricati milites cum quatuor milibus clipeatorum militum, de Gneznen³⁰⁰ mille quingenti loricati et quinque milia clipeatorum, de Wladislau³⁰¹ castro octingenti loricati et duo milia clipeatorum, de Gdech³⁰² (78) trecenti loricati et duo milia clipeatorum; hii omnes fortissimi et ad bella doctissimi³⁰³ magni³⁰⁴ Bolezlavi tempore procedebant. De aliis³⁰⁵ vero civitatibus et castellis et³⁰⁶ nobis longus et infinitus labor est enarrare, et vobis forsitan fastidiosum fuerit hoc audire. Sed ut vobis fastidium numerandi prætermittam, numerum vobis sine numero multitudinis anteponom. Plures namque habebat rex Bolezlaus milites lori-

VARIE LECTIONES.

²⁷⁷ regnoque Ruthenorum potentissimo—remeabat desunt 3. in fragm. p. 93 in contextu vero p. 135. ab verbis. Tunc deam pollicem usque ad remeabat. 3 tali modo narrationem contrahit: Tunc Bolezlavus civitatem magnam et opulentam nullo sibi resistente ingrediens, gladio in auream portam percussit. Cumque civitate potentissima, regnaque Ruthenorum potirent, cum magno thesauro in Poloniam remeabat. ²⁷⁸ At illum pro illum itaque 3. ²⁷⁹ gladio 3. ²⁸⁰ ad propria pro et pecunia. 3 ²⁸¹ jamque — propinquantem desunt 3. ²⁸² cum Plaucis et Pinciniatiris desunt 5. ²⁸³ arbitrabatur namque — defluerat desunt 3. ²⁸⁴ eentias erat 2, sed corrector a in e transformavit. ²⁸⁵ tum 1. 2. ²⁸⁶ coartari erat 2. sed transformatum a correctore in cohortari. ²⁸⁷ deest 1. ²⁸⁸ pillatis 1. 2. incuria scribæ. ²⁸⁹ d. t. transponit 2. ²⁹⁰ At rex Bolezlavus, videns suos milites paucos — in contrahit 3. tali modo; At rex B. videns suos milites paucos esse, hostes vero quasi eenties tantum fere, suos milites confortans et de Dei misericordia confidens. ²⁹¹ ita corrigi edit. Vars. confortissimos codd. ²⁹² hostium ibi stravit pro strages s. r. i. f. 3. ²⁹³ peremptorum hostium quanta millia ibi ceciderint enarrare pro hostium peremptorum — evasisse 3. ubi etiam vox enarrare alia manu addita apparet. ²⁹⁴ cruorem 3. ²⁹⁵ totum 3. ²⁹⁶ regis 3. ²⁹⁷ jam 2. deest 3. ²⁹⁸ arithmeticus 1. arithmaticus erat 2, sed corrector a posteriori in t mutavit; arithmeticus 3. arithmeticus suadet legere edit. Vars. ²⁹⁹ De magna populatione Gnezni et Pozn. civitatum addit in margine prisca manus 2. ³⁰⁰ Gnezna 3. ³⁰¹ Wladislav 3. ³⁰² Gdech quoque legi potest 2. 3. quia c et t non facile distinguuntur. Posterior, sed prisca manus delevit Gdech, et posuit in margine Gdansk 2. ³⁰³ de...ssimi 3. ³⁰⁴ deest 3. ³⁰⁵ deest 1. deerat et 2. sed in margine eadem manu appositum. ³⁰⁶ deest 3.

NOTÆ.

(76) Suatopulcho genero. K.

(77) Sall., Catil., xviii. S.

(78) Gdecz, nunc Giecz, in magno ducatu Poznaniensi inter Wrzesnia, Sroda et Kostryn. Urbem

hanc munitam destruxerunt Bohemi a. 1039. Non longe a prædicta urbe (Gdech) ventum erat ad metropolim Gnezden. Cf. Cosmas, II, 2. S.

catos, quam habeat ²⁸⁷ nostro ²⁸⁸ tempore tota Polonia clipeatos: tempore Bolezlavi totidem in Polonia fere ²⁸⁹ milites habebantur, quot homines cujusque generis nostro tempore continentur.

9. *De virtute et nobilitate Gloriosi Bolezlavi.*

Hæc erat Bolezlavi regis ²⁹⁰ magnificentia militaris, nec inferior ei erat virtus obedientiæ spiritualis ²⁹¹. Episcopus quippe suosque capellanos in tanta veneratione retinebat, quod eis astantibus sedere non præsumebat, nec eos aliter quam dominos appellabat, Deum vero summa pietate colebat, sanctam ecclesiam exaltabat, eamque donis regalibus adornabat ²⁹². Habebat etiam præterea quiddam justitiæ magnum et humilitatis insigne, quod si quando rusticus pauper vel muliercula quælibet de quovis duce videlicet ²⁹³ vel comite quereretur, quamvis esset magnis negotiis occupatus, multisque cuneis et magnatum et ²⁹⁴ militum constipatus, non prius se de loco dimoverat ²⁹⁵, donec causam ex ordine conquerentis auscultaret, et pro illo de quo quebatur camerarium transmandaret; interim vero ipsum conquerentem alicui fidei suo commendabat, qui eum procuraret sibi que causam adversario adveniente suggereret, et sic rusticum quasi pater filium admonebat, ne absentem sine causa accusaret, et ne injuste conquerendo iram quam alteri conflabat sibi et ipsi cumulare. Nec accusatus citissime vocatus venire differebat, nec diem a rege constitutum qualibet occasione præteribat. Adveniente vero principe, pro quo missum fuerat, non se illi maligne ²⁹⁶ commotum ostendebat, sed alacri eum et affabili vultu recipiens, vel mensam invitabat, neque ea die, sed sequenti vel tertia causam discutebat. Sicque diligenter rem pauperis ut alicujus magni principis pertractabat ²⁹⁷. O magna discretio magna que perfectio Bolezlavi! qui personam in judicio non servabat, qui populum tanta justitia gubernabat, qui honorem ecclesiæ ac statum terræ in summo culmine retinebat. Justitia nimirum ²⁹⁸ et æquitate ²⁹⁹ ad hanc Bolezlavi gloriam et dignitatem ascendit, quibus virtutibus initio potentia Romanorum et imperium excrevit. Tanta virtute, tanta potentia tantaque victoria regem Bolezlavi Deus omnipotens decoravit, quantam ejus bonitatem et justitiam erga se ipsum et homines recognovit, tanta gloria D

A quebatur, quantam ejus probitas et liberalitas merebatur.

10. ³⁰⁰ *De prælio Bolezlai cum Ruthenis.*

Sed ista memorare subsequenti pagina differamus, et quoddam ejus prælium novitate facti satis memorabile ³⁰¹ referamus, ex cujus rei consideratione humilitatem superbiæ præferamus. Contigit ³⁰² namque uno eodemque tempore Bolezlavi regem Rusiam, Ruthenorum vero regem ³⁰³ Poloniam, utroque de altero ³⁰⁴ nesciente, hostiliter introisse, eosque super fluvium alterum in alterius termino regionis, interposito flumine, castra militiæ posuisse. Cumque nunciatum esset Ruthenorum regi, Bolezlavi ultra jam fluvium transivisse, inque sui regni confinio ³⁰⁵ cum exercitu consedissem, existimans rex insulsus se quasi feram ³⁰⁶ in rethibus cum sua multitudine conclusisse, proverbium ei magnæ superbiæ capiti suo retorquendum dicitur mandavisse: *Novit se Bolezlavi tanquam suam in volutabro canibus meis et venatoribus circumclusum.* Ad hæc rex Polonicus ³⁰⁷ remandavit: *Bene, inquit ³⁰⁸, suam in volutabro nominasti, quia in sanguine ³⁰⁹ venatoris canumque ³¹⁰ tuorum, id est ducum et militum ³¹¹, pedes equorum meorum inficiam, et terram tuam et civitates ceu ³¹² ferus singularis ³¹³ depascam.* Hiis verbis ³¹⁴ utrimque renuntiatis, die sequenti solemnitas imminerebat, quam ³¹⁵ rex Bolezlavi celebraturus ³¹⁶, in diem certum ³¹⁷ bellum committere differebat. Eo namque die animalia innumerabilia mactabantur, quæ sequenti solemnitate ad mensam regis, cum omnibus suis principibus comessuri ³¹⁸, more solito parabantur. Omnibus itaque cocis, inquilinis, apparitoribus ³¹⁹, parasitis exercitus ad animalium carnes et extra purganda super ripam fluminis congregatis, ex altera ripa Ruthenorum clientes et armigeri clamoribus in-sultabant, eosque probrosi injuriis ad iracundiam lacescebant. Illi vero nichil injuriæ e contrario respondebant, sed intestinorum sordes et imitia contra eorum oculos pro injuria jaciebant ³²⁰. Cumque Rutheni magis eos magisque contumeliis incitarent, et sagitis etiam acrius infestarent, canibus ³²¹ quos ³²² tenebant avibusque ommissis ³²³, cum armis militum in meridiana ³²⁴ (79) dormientium fluvio trans-nato, Bolezlavi parasitorum exercitus (80) super tanta Ruthenorum multitudine triumphavit. Bolez-

VARIÆ LECTIONES.

²⁸⁷ habebat erat scriptum 2. sed ultimum b corrector notavit tanquam erroneum. ²⁸⁸ juxta 3. ²⁸⁹ i. P. f. transponunt in f. i. P. 2. et 3. ²⁹⁰ deest 3. ²⁹¹ spāl. 3. ²⁹² adorabat 1. ²⁹³ deest 3. ²⁹⁴ deest 2. ²⁹⁵ demovebat 3. ²⁹⁶ maligno 1. 2. ²⁹⁷ hec est justitia et equitas Boleslai addit hoc loco 3. omittendo reliqua hujus capituli. ²⁹⁸ ita videtur legendum pro in mirum. ²⁹⁹ Ex verbis Justitia in mirum et equitate efficit corrector additis duobus verbis superpositisque lineis duas periodos: Justitiam in mirum modum et equitatem diligebat 2. ³⁰⁰ Item præponit 3. ³⁰¹ quoddam autem factum memoria dignum pro Sed ista — memorabile 3. ³⁰² contingit 2. ³⁰³ deest 3. ³⁰⁴ alio 3. ³⁰⁵ confinio 3. ³⁰⁶ predam 3. ³⁰⁷ Polonie 3. ³⁰⁸ inquam 1. inq. 3. ³⁰⁹ sanguinem 2. ³¹⁰ canum et venatorum pro v. c. 5. ³¹¹ tuorum 3. ³¹² ita emendavi. cum 1. 2. 3. P. ³¹³ feris singularibus pro f. s. 3. ³¹⁴ veris non recte 1. ³¹⁵ solenne imminerebat quod pro. s. i. q. 3. ³¹⁶ celebraturis 2. ³¹⁷ tertium 3. in diem certum bis repetit 2. ³¹⁸ pro comestione 3. ³¹⁹ apparitor 2. ³²⁰ projiciebant pro p. i. i. 3. ³²¹ omnibus 2. canibus scripsit corrector in margine, delato omnibus. ³²² ita correxi; que codd. et edd. P. ³²³ ita emendavimus; comissis codd. et edd. P. ³²⁴ meridie 3.

NOTÆ.

(79) Scilicet hora. P.

(80) I. e. pueri, servientes. P.

rus itaque rex et exercitus totus clamore simul et strepitu armorum excitatus²⁹⁵, quidnam hoc esset sciscitantes, cognita rei causa, facta²⁹⁶ ex industria dubitantes²⁹⁷, cum ordinatis aciebus in hostes undique fugientes irruerunt; sicque parasiti nec gloriam victoriae soli, nec sanguinum²⁹⁸ noxam soli habuerunt. Tanta vero fuit ibi militum flumen transeuntium multitudo²⁹⁹, quod non aqua videbatur ab inferioribus, sed quaedam itineris siccitudo. Hoc autem tantillum dixisse de bellis ejus sufficiat, quantum ejus vitae recordatio ab auditoribus imitata proficiat³⁰⁰.

11. De dispositione ecclesiarum³⁰¹ in Polonia et virtute Boleslavi.

Igitur rex Boleslaus³⁰² erga divinum cultum³⁰³ in ecclesiis construendis et episcopatibus ordinandis beneficiisque conferendis ita devotissimus³⁰⁴ existebat, quod suo tempore Polonia duos metropolitanos cum suis suffraganeis continebat. Quibus ipse per omnia et in omnibus ita benivolus et obediens existebat, quod, si forte aliquis³⁰⁵ principum contra³⁰⁶ quemlibet³⁰⁷ clericorum vel pontificum³⁰⁸ litigii causam inchoabat, vel si quitquam de rebus ecclesiasticis usurpabat, ipse cunctis manu silentium indicabat, et sicut patronus et advocatus pontificum causam et ecclesiae defendebat. Gentes vero barbarorum in circuitu quas vincebat non ad tributum pecuniae persolvendum, sed ad verae religionis incrementum coercebat. Insuper etiam ecclesias ibi de proprio construebat³⁰⁹, et episcopos honorifice clericosque canonicos cum rebus necessariis apud incredulos ordinavit³¹⁰. Talibus ergo virtutibus, justitia et aequitate, timore scilicet³¹¹ et dilectione; rex Boleslavus praecebat, talique discretionem regum remque publicam procurabat. Virtutibus siquidem multis ac probitatibus longe lateque Boleslavus emicuit, tribus tamen³¹² virtutibus, justitia, aequitate, pietate specialiter ad tantum culmen magnitudinis ascendit. Justitia, quia sine respectu personae causam in judicio discernerebat, aequitate, quia principes et populum cum discretionem diligebat, pietate, quia Christum ejusque sponsam modis omnibus honorabat. Et quia justitiam exercebat et omnes³¹³ aequanimiter diligebat, et matrem ecclesiam virosque ecclesiasticos exaltabat, sanctas matris ecclesiae precibus ejusque praetorum interest-

tionibus cornu ejus in gloria Dominus exaltabat. (*Psal.* LXXXVIII, 25), et in cunctis semper bene semperque prospere procedebat. Et cum sic esset Boleslavus religiosus in divinis, multum tamen apparebat gloriosus in humanis.

12. Quomodo Boleslavus per suas terras sine laesione pauperum transiebat.

Ejus namque tempore non solum comites, verum etiam quique nobiles torques aureas inmensi ponderis bajolabant³¹⁴, tanta superfluitate pecuniae redundabant. Mulieres vero curiales coronis aureis, monilibus, murenulis³¹⁵, brachialibus, aurifrisiis et gemmis ita honestae procedebant, quod ni sustentarentur ab aliis, pondus metalli sustinere non valebant. Talem etiam gratiam ei Deus contulerat, et ita visu desiderabilis cunctis erat, quod, si forte quemlibet a conspectu suo pro culpa veniali momentaneo³¹⁶ removebat, quamvis ille rerum suique libertate frueretur, donec benivolentiae ejus ac³¹⁷ conspectui redderetur, non se vivere sed mori, nec esse³¹⁸ liberum sed trusum carceri reputabat. Suos quoque³¹⁹ rusticos non ut dominus in angariam coercebat, sed ut pius pater quiete eos vivere permittebat. Ubi enim suas stationes suumque servitium determinatum³²⁰ habebat, nec libenter in tentoriis sicut Numida³²¹, vel in campis, sed in civitatibus et³²² castris frequenter habitabat. Et quotiens de civitate stationem in aliam transfererat, aliis in confinio dimissis, alios vastandiones et villicos commutabat³²³. Nec quisquam eo transeunte viator vel operator boves vel³²⁴ oves abscondebat, sed ei praeterenti pauper et³²⁵ dives arridebat, eumque cernere tota patria properabat³²⁶.

13. De virtute et pietate uxoris Boleslavi Gloriosi³²⁷.

Duces vero suosque comites ac principes acsi fratres vel filios diligebat, eosque salva reverentia, sicut sapiens Dominus, honorabat. Conquerentibus enim super illis³²⁸ inconsulte non credebat, contra (81) lege³²⁹ condemnatos judicium³³⁰ misericordia temperabat (82). Saepe namque uxor ejus regina (83), prudens mulier et discreta, plures³³¹ pro culpa morti deditos de manibus lictorum erripuit, et ab imminente mortis periculo liberavit, eosque in carcere, quandoque rege nesciente, quandoque vero dissimulante, sub custodia vitae misericorditer reservavit. Habebat autem rex amicos duodecim

VARIÆ LECTIONES.

²⁹⁵ exercitus 2. ²⁹⁶ factam suadet legere 2. ²⁹⁷ cogitantes 3. ²⁹⁸ sanguinem non recte 1. 2. ²⁹⁹ deest 1. 2. 3. ³⁰⁰ addidit edit. Gedan. ³⁰¹ prof. 3. ³⁰² equitatis 3. ³⁰³ Boleslaus semper 3. ³⁰⁴ e. d. c. ³⁰⁵ desunt 3. ³⁰⁶ devotissimis 2. ³⁰⁷ deest 1. 2. ³⁰⁸ contra principum aliquis pro a. p. c. 3. ³⁰⁹ quemlibet 2. ³¹⁰ amicorum et presbiterorum pro c. e. p. 3. ³¹¹ construebant 3. ³¹² eosdem ordinabat pro i. o. 3. ³¹³ videlicet 3. ³¹⁴ vero 2. ³¹⁵ omnia 3. ³¹⁶ bajulabant 3. ³¹⁷ rex haec correctae est et lectio incerta 2. ³¹⁸ et momentanea 3. ³¹⁹ et 3. ³²⁰ se 3. ³²¹ suosque pro suis quoque 3. ³²² determinari 1. sic erat et 2, sed corrector ultimum i in um mutavit. ³²³ domo 3. ³²⁴ vel in 3. ³²⁵ commutavit 3. ³²⁶ et 3. ³²⁷ vel 2. ³²⁸ properabat 2. ³²⁹ De virtute — Gloriosi desunt 3. ³³⁰ illos 2. ³³¹ legem 1. 2. 3. ³³² suadet legere edit. Vars. ³³³ cum addis 3. ³³⁴ multos 3.

NOTÆ.

(81) I. q. erga. P.

(82) Contra legem damnatos, cum hoc intelligeret, liberavit. Chron. princ. Pol. Stenzel, 1, 52. Cf. Vita S. Ladislai in Endlicher Rer. Hung. monum. Arpad.,

1, 238. S.

(83) Quater uxorem duxit Boleslaus; ultima erat Oda, filia Ekkardi, marchionis Misnensis. K.

consiliarios³⁶², cum quibus eorumque³⁶³ uxoribus eum curis et consiliis expeditum³⁶⁴ convivari multotiens et cœnare delectabatur, et cum eis regni familiariter et consilii misteria pertractabat. Quibus epulantibus pariter et exultantibus, et inter alias ocutiones in memoriam, ex occasione forte generis, illorum dampnatorum incidentibus, rex Boezlavus illorum morti bonitate parentum condolebat, seque præcepisse eos perimi poenitebat³⁶⁵. Tunc regina venerabilis pium pectus regis blanda³⁶⁶ manu demulcens, asciscitabatur ab eo, si carum ei fieret, si quis eos sanctus a morte forsitan³⁶⁷ suscitaret? Gui rex respondebat³⁶⁸, se nichil tam pretiosum possidere, quod non daret, si quis eos posset ad vitam de funere revocare, eorumque progeniem³⁶⁹ ab infamiæ macula liberare. Hæc audiens regina³⁷¹ sapiens et fidelis, pii furti se ream et consciam accusabat, et cum³⁷² amicis duodecim et uxoribus eorum ad pedes regis pro sui dampnatorumque venia prosternebat. Quam rex benigne complexans, cum osculo de terra manibus sublevabat, ejusque fidele furtum, ymmo pietatis opera collaudabat³⁷³. Eadem ergo³⁷⁴ hora pro captivis illis, per mulieris prudentiam vitæ reservatis, cum equis plurimis mittebatur, et euntibus redeundi terminus ponebatur. Tunc vero lætitia multiplex illis residentibus accrescebat, cum regina regis honorem ac regni utilitatem sic sapienter observabat, et rex eam cum amicorum consilio de suis petitionibus audiebat. Illi autem, pro quibus missum fuerat, venientes³⁷⁵, non statim regi sed reginæ præsentantur, qui ab ea³⁷⁶ verbis asperis et lenibus³⁷⁷ castigati, ad regis balneum ducebantur. Quos rex Boezlavus, sicut pater filios, secum balniantes³⁷⁸ corripiebat eorumque progeniem memorando collaudabat. Vos, inquit, tanta, vos, tali prosapia exortos, talia³⁷⁹ committere non decebat. Ætate quidem³⁸⁰ provectione verbis tantum tam per se quam per alios castigabat, in³⁸¹ minoribus³⁸² vero verbera cum verbis adhibebat. Sicque paterne commonitos ac indumentis regalibus adornatos, datis muneribus collatisque³⁸³ honoribus, ire domum cum gaudio dimittebat³⁸⁴. Talem ergo³⁸⁵ sese rex Boezlavus erga populum et principes exhibebat, sic sapienter et timeri et amari se a cunctis sibi subditis³⁸⁶ faciebat.

A 14. De magnalitate³⁸⁷ mensæ et largitate Boezlav.

Mensam vero suam sic ordinate, sic honorifice retinebat, quod omni die privato³⁸⁸ 40 mensas principales, exceptis minoribus erigi faciebat, et nichil tamen³⁸⁹ de alienis, sed de propriis in hiis omnibus expendebat. Habebat etiam aucupes et venatores omnium fere nationum, qui suis artibus capiebant omne genus volatilium et ferarum, de quibus singulis, tam quadrupedibus quam pennatis, cottidie³⁹⁰ singula apponebantur fercula suis mensis.

15. De dispositione castrorum et civitatum sui regni per Boezlavum.

Solebat quoque magnus Boezlavus, in finibus regionum³⁹¹ ab hostibus conservandis³⁹² (84) multotiens occupatus, suis villicis ac vicedominis³⁹³, quid de indumentis in festis annualibus³⁹⁴ preparatis, quidve de cibis et potibus in singulis civitatibus, fieret, interrogantibus, proverbium posteris in exemplum commemorare, sic inquitens³⁹⁵: *Satius et honestius est hic michi gallinæ pullum ab inimicis conservare, quam in illis vel illis civitatibus desidiose convivanti insultantibus michi meis hostibus locum dare. Nam pullum perdere, per virtutem, non pullum reputo, sed castrum vel amittere civitatem. Et advocans de suis³⁹⁶ familiaribus quos volebat, singulos singulis civitatibus vel castellis deputabat³⁹⁷, qui loco sui castellanis et civitatibus conviviva celebrarent³⁹⁸, ac indumenta³⁹⁹ aliaque dona regalia, quæ rex dare consueverat, suis fidelibus præsentarent. Talibus dictis et factis admirabantur universi prudentiam et ingenium⁴⁰⁰ tanti⁴⁰¹ viri, conferentes ad invicem: *Hic est vere pater patriæ, hic defensor, hic est dominus⁴⁰², non alienæ pecuniæ dissipator, sed honestus rei publicæ dispensator, qui dampnum rustici violenter ab hostibus illatum castello reputat vel civitati perditæ conferendum. Quid multis moramur? Si singula facta vel dicta magni Boezlavi memoranda⁴⁰³ carptim⁴⁰⁴ voluerimus scriptitare, quasi si stilo laborem guttatim pelagus exsiccare. Sed quid nocet otiosus lectoribus hoc audire, quod vix⁴⁰⁵ potest⁴⁰⁶ cum labore historiographus invenire?**

16. De morte Boezlavi Gloriosi lamentabili⁴⁰⁷.

D Cum igitur tot et tantis rex Boezlavus divitiis probisque⁴⁰⁸ militibus, ut dictum est, plus quam

VARIÆ LECTIONES.

³⁶² consiliatores 2, sed corrector mutavit in consiliarios. ³⁶³ et eorum 3. ³⁶⁴ omnibus curis et consiliis expeditis pro c. e. c. 3. ³⁶⁵ permittebat 2. ³⁶⁶ deest 3. ³⁶⁷ deest 2. ³⁶⁸ respondit 3. ³⁶⁹ deest 3. ³⁷⁰ progenie 2. ³⁷¹ deest 3. ³⁷² etiam erat 2. sed corrector deletæ voci etiam superposuit cum. ³⁷³ commendabat 3. ³⁷⁴ igitur 3. ³⁷⁵ deest 3. ³⁷⁶ eo 3. ³⁷⁷ levibus 3. ³⁷⁸ balneantes 2. 3. ³⁷⁹ tali 1. 2. ³⁸⁰ vero 3. ³⁸¹ deest 3. ³⁸² moribus 2. ³⁸³ muneribus addunt 1. 2. ³⁸⁴ permittebat 3. ³⁸⁵ igitur 1. 3. ³⁸⁶ subjectis 3. ³⁸⁷ magnitudine 3. ³⁸⁸ deest 3. ³⁸⁹ in in margine 2. ³⁹⁰ deest 3. ³⁹¹ reg' 3. ³⁹² ob servandis 3. ³⁹³ vicedinis 3. ³⁹⁴ animalibus 2. 3. ³⁹⁵ inquirens 3. ³⁹⁶ nam pullum reputo sed castrum vel amittere civitatem et vocans de suis corrupte pro Nam pullum — suis 3. ³⁹⁷ preferabat 3. ³⁹⁸ prepa rant 3. ³⁹⁹ indomita 2. ⁴⁰⁰ ingenium et pro c. i. 2. ⁴⁰¹ talis 3. ⁴⁰² hic est dominus desunt 3. ⁴⁰³ deest 3. ⁴⁰⁴ carptim 1. 2. 3. ⁴⁰⁵ vir non recte 2. ⁴⁰⁶ deest 3. ⁴⁰⁷ lau^{li} 2. De morte — lamentabili desunt 3. ⁴⁰⁸ atque 3.

NOTÆ.

(84) I. e. in finibus conservandis ab hostibus. K.

rex alius abundaret⁴⁰⁰, querebatur⁴⁰¹ tamen semper, quod⁴⁰² solis militibus indigeret. Et quicumque⁴⁰³ probus hospes apud eum in militia probabatur, non miles ille sed regis filius vocabatur; et si quandoque, ut assolet eorum aliquem⁴⁰⁴ infelicem in equis vel in aliis audiebat, infinita dando ei circumstantibus alludebat: *Si possem sic hunc probum militem a morte divitiis liberare, sicut possum ejus infortunium et paupertatem mea copia superare, ipsam mortem avidam divitiis honorarem⁴⁰⁵, ut hunc florem⁴⁰⁶ tam audacem in militia reservarem⁴⁰⁷*. Quocirca talem ac tantum virum successores debent⁴⁰⁸ virtutibus imitari, ut valeant ad tantam gloriam et potentiam sublimari. Qui cupit post vitam acquirere tantam famam, acquirat dum vivit⁴⁰⁹ in virtutibus tantam palmam. Si quis captat Boleslao memoriali tytulo comparari⁴¹⁰, elaboret suam vitam ejus vitæ⁴¹¹ venerabili conformari. Tunc erit⁴¹² virtus in gestis militaribus collaudanda⁴¹³, cum fuerit vita militis⁴¹⁴ honestis moribus adornata. Hæc erat magni Boleslavi gloria memoranda, talis virtus recitatur⁴¹⁵ posteriorum memoriam imitanda. Non enim in vacuum Deus illi gratiam super gratiam cumulavit, nec sic⁴¹⁶ enim sine causa tot regibus ac ducibus antefecit, sed quia Deum in omnibus et super omnia diligebat, et quoniam erga suos, sicut pater erga filios, caritatis visceribus affluebat. Unde cuncti, sed⁴¹⁷ specialiter quos venerabatur episcopi⁴¹⁸, archiepiscopi⁴¹⁹, abbates, monachi, clerici⁴²⁰ sedulo eum suis precibus Domino commendabant; duces vero, comites aliique proceres hunc semper victorem, hunc sibi fore superstitem exoptabant. Gloriosus itaque Boleslavus felicem vitam laudabili fine concludens, cum sciret se debitum carnis universæ completurum⁴²¹, tum, ⁴²² omnibus suis ad se principibus et amicis undique congregatis, de regni gubernatione et statu secretius ordinavit, eisque multa post se mala futura voce prophetica nuntiavit⁴²³: *O utinam, fratres⁴²⁴ mei, inquit, quos delicate tanquam mater filios enutrivit⁴²⁵, quæ positus in agone nascitura⁴²⁶ video, vobis in prospera convertantur, et utinamque⁴²⁷ ignem seditionis accedentes⁴²⁸ Deum et hominem⁴²⁹ vereantur! Heu! heu! jam quasi per speculum in ænigmate video regalem prosapiam⁴³⁰*

A exultantem⁴³¹ et oberrantem, et hostibus, quos sub pedibus conculcavi, miseroorditer supplicantem (85). Video etiam de longinquo de lumbis meis procedere quasi carbunculum emicantem, qui gladii mei capulo connexus, suo splendore Poloniam totam efficit⁴³² relucens. Tunc vero luctus et mœror ibi astantium et hoc audientium cordis viscera penetravit, et præ dolore nimio mentes omnium stupor vehemens occupavit. Cumque paulisper dolore compresso⁴³³ Boleslavum inquirerent, quanto tempore funus ipsius habitu cultuque lugubri celebrarent, voce veridica respondit: *Nec mensibus nec annis doloris terminum⁴³⁴ vobis pono, sed quicumque me cognovit meamque gratiam acquisivit, memor mei die cotidie⁴³⁵ me plorabit. Et non solum qui me noverunt meamque benivolentiam habuerunt, me plorabunt⁴³⁶, sed etiam eorum filii filiique filiorum Boleslavi regis obitum narrantibus aliis condolebunt.* Boleslavo ergo⁴³⁷ rege de mundana conversatione descendente (86), ætas aurea⁴³⁸ in plumbeam⁴³⁹ est conversa. Polonia prius regina, auro radiante cum gemmis coronata, sedet⁴⁴⁰ in pulvere viduitatis vestibus involuta, in luctum cytharæ, plausus⁴⁴¹ in mœrorem, organum⁴⁴² in suspiria convertuntur. Illo nimirum anno continuo⁴⁴³ nullus in Polonia convivium publice celebravit, nullus nobilis vir vel femina vestimentis se⁴⁴⁴ solemnibus adornavit, nullus plausus, nullus cytharæ sonus audiebatur in thabernis, nulla cantilena puellaris, nulla vox lætitiæ resonabat⁴⁴⁵ in plateis (87). Hoc per annum est a cunctis universaliter observatum, sed viris nobilibus et feminis plorare Boleslavum est cum vitæ termino terminatum. Rege itaque Boleslavo inter homines exeunte, pax et lætitia rerumque copia videntur simul de Polonia commeasse. Hactenus Boleslavi magni laudibus termini metam inponamus, ejusque funus aliquantulum carmine lugubri luceamus.

De morte Boleslavi carmina.

Omnis ætas, omnis sexus, omnis ordo, currite!
Boleslavi regis funus condolentes cernite,
Atque mortem tanti viri simul mecum plangite!
Heu! heu!⁴⁴⁶ Boleslave, ubi tua gloria?
Ubi virtus, ubi decus⁴⁴⁷, ubi rerum copia?

VARIE LECTIONES.

⁴⁰⁰ abundaret 2. ⁴⁰¹ querebat 2. 3. ⁴⁰² quia 2. ⁴⁰³ quidquid 2. sed penultima per dimidium, ultima vero littera tota sunt deleta. ⁴⁰⁴ quemlibet 1. 2. ⁴⁰⁵ honorarem 2. onerarem 3. ⁴⁰⁶ talem 1. 2. ⁴⁰⁷ conservarem 3. ⁴⁰⁸ debent successores transponit 3. ⁴⁰⁹ ipse addit 3. ⁴¹⁰ aparari 1. 2. comparari 3. ⁴¹¹ vita 2. ⁴¹² autem 5. ⁴¹³ gestis est collauda pro in gestis militaribus collaudanda 3. ⁴¹⁴ multis 2. fuit vita multis pro fuerit vita militis 3. ⁴¹⁵ ut addit 2. recitatur 3. ⁴¹⁶ si 1. 2. ⁴¹⁷ et 2. 3. ⁴¹⁸ et addit 2. ⁴¹⁹ archiep. episcopi pro e. a. 3. ⁴²⁰ presbiteri 3. ⁴²¹ completorum 2. ⁴²² cum 2. 3. ⁴²³ pronunciavit 3. ⁴²⁴ deest 3. relicto spatio vacuo. ⁴²⁵ innutrivit 3. ⁴²⁶ noscitur 1. 2. 3. ⁴²⁷ tuti namque 1. 2. 3. ⁴²⁸ sediciones accedentes pro sedicionis accedentes 3. ⁴²⁹ homines 3. ⁴³⁰ regem talem pro sapiencia pro regalem prosapiam 3. ⁴³¹ exultantem 2. 3. ⁴³² efficit 3. ⁴³³ dolorem et presso pro dolore compresso 1. 2. 3. ⁴³⁴ deest 2. ⁴³⁵ nocteque 3. ⁴³⁶ me plorabunt deest 3. ⁴³⁷ igitur 5. ⁴³⁸ aureas 1. sic habuit et 2. sed a correctore s deletum. ⁴³⁹ plumbeas 2. ⁴⁴⁰ sedens 2. 3. ⁴⁴¹ pallium 1. 2. 3. plausus ed. Ged. ⁴⁴² gaudium 3. ⁴⁴³ deest 3. ⁴⁴⁴ se vestibus pro vestimentis se 3. ⁴⁴⁵ audiebatur 3. ⁴⁴⁶ heu, heu 3. ⁴⁴⁷ decor 3.

NOTÆ.

(85) Paprocki Herby rycerstwa pol. forte ex codice alio orationem hanc paulo diverso modo profert, dicit enim: *Video regnum in multa varique frustra scindi etc.* quod si de tradita a Thietmaro

divisione regni inter filios Boleslavi intelligi posset, magni momenti documentum foret. S.

(86) Diem mortis vide apud Cosmam, 1, 41. K.

(87) Cf. Vita S. Ladislai, ed. Endlicher, 1, 244. S.

Satis restat ad plorandum, vœ mihi Polonia!

Sustentate me cadentem præ dolore, comites,

Viduatæ michi, quæso, condolete milites,

Desolati respondete ⁴⁸⁷, Heu nobis! hospites!

Quantus dolor, quantus luctus erat pontificibus!

Nullus vigor, nullus sensus, nulla mens in ducibus.

Heu! heu! capellanus, heu sibi ⁴⁸⁸ omnibus!

Vos qui torques portabatis in signum militiæ,

Et qui vestes mutabatis regales cottidie,

Simul omnes resonate, Væ, væ, nobis hodie!

Vos matronæ, quæ coronas gestabatis aureas,

Et quæ vestes habebatis totas aurifriseas ⁴⁸⁹.

His ⁴⁹⁰ exuatæ, vestiatis lugubres et laneas.

Heu, heu! Boleslave, cur nos, pater, deseris?

Deus talem virum umquam mori cur permiseris?

Cur non prius nobis ⁴⁹¹ unam simul mortem dede-
[ris ⁴⁹²?

Tota terra desolatur, tali ⁴⁹³ rege vidua,

Sicut suo possessore facta domus vacua,

Tua morte lugens, mœrens, nutans ⁴⁹⁴ et ambigua.

Tanti viri funus mecum, omnis homo, recole,

Dives, pauper, miles, clericus, insuper agricolæ,

Latinorum et Slavorum ⁴⁹⁵ (88 quotquot estis in-
[colæ!

Et tu, lector bonæ mentis, hæc ⁴⁹⁶ quicumque ⁴⁹⁷
[legeris,

Quæso, motus pietate, lacrimas effuderis,

Multum eris inhumanus, nisi ⁴⁹⁸ mecum flevieris,

17. De successione Meschonis secundi Bolezlaydes
Gloriosi ⁴⁹⁹.

Postquam ergo magnus Bolezlavus de mundo decessit, secundus Mescho ⁵⁰⁰; filius ejus, in regnum successit, quia jam ⁵⁰¹ vivente patre sororem tertii Ottonis imperatoris (89) uxorem acceperat, de qua Kazimirum (90), id est Karolum, restauratorem Poloniæ procrearat ⁵⁰². Hic vero Mescho ⁵⁰³ miles probus fuit, multaque gesta militaria, quæ longum est dicere, perpetravit. Hic etiam propter ⁵⁰⁴ patris invidiam vicinis omnibus extitit odiosus, nec, sicut pater ejus, vita ⁵⁰⁵ vel moribus vel divitiis copiosus. Dicitur etiam a Bohemicis ⁵⁰⁶ in colloquio per traditionem captus, et genitalia, ne gignere posset,

A corrigiis astrictus, quia rex Bolezlavus pater ejus similem eis injuriam fecerat ⁵⁰⁷ (an. 1003), quum ⁵⁰⁸ eorum ducem (91) suumque avuncululum excæcaverat. Qui de captione quidem exivit, sed uxorem ulterius non cognovit. Sed ⁵⁰⁹ de Meschone sileamus, et ad Kazimirum restauratorem Poloniæ descendamus ⁵¹⁰

18. De successione et dejectione Kazimiri post mortem patris ⁵¹¹.

(An. 1034.) Mortuo igitur Meschone (92), qui post obitum regis ⁵¹² Bolezlavi parum vixit, Kazimirus cum matre imperiali puer parvulus remansit ⁵¹³. Quæ cum libere filium ⁵¹⁴ educaret, et pro modo femineo regnum honorifice gubernaret, traditores eam de regno propter ⁵¹⁵ invidiam ejecerunt, puerumque suum secum in regno quasi deceptionis obumbraculum tenuerunt (93). Qui cum esset adultus ætate et regnare cœpisset, malitiosus veriti, ne matris injuriam vindicaret, in eum insurrexerunt eamque in Ungariam secedere coegerunt. Eo namque tempore sanctus Stephanus Ungariam gubernabat, eamque tunc primum ⁵¹⁶ ad fidem minis et blanditiis ⁵¹⁷ convertebat, qui cum Bohemicis ⁵¹⁸, Polonorum infestissimis inimicis, pacem et amicitiam retinebat, nec eum liberum, quoadusque vixit, gratia dimittebat. Quo de hac vita migrante (an. 1038). Petrus Veneticus Ungariæ regnum recepit, qui ecclesiam sancti Petri de Bazarario ⁵¹⁹ (94) inchoavit, quam nullus rex ⁵²⁰ ad modum inchoationis usque hodie consummavit. Hic Petrus etiam rogatus a Bohemicis ⁵²¹; ne Kazimirum dimitteret, si cum eis amicitiam ab antecessoribus receptam retinere vellet, voce regali respondisse fertur: *Si lex antiqua diffinierit, quod Ungarorum rex Bohemicorum ⁵²² ducis carcerarius fuerit, faciam quæ rogatis*. Et sic Bohemorum legationi cum indignatione respondens, eorumque amicitiam vel inimicitiam parvipendens, datis Kazimiro 100 equis totidemque militibus, qui eum secuti fuerant, armis et vestibus præparatis eum honorifice dimisit, nec iter ei, quocumque vellet ire, denegavit. Kazimirus vero ⁵²³ gratanter iter arripiens, ac in regionem ⁵²⁴ festinanter Theutoi-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁸⁷ videte 3. ⁴⁸⁸ ipsis 3. ⁴⁸⁹ aureas pro t. a. 3. ⁴⁹⁰ e his 3. ⁴⁹¹ deest 3. ⁴⁹² dedis 3. ⁴⁹³ deest 3. ⁴⁹⁴ nutans 1. 2. ⁴⁹⁵ Sclavorum 3. ⁴⁹⁶ deest 3. ⁴⁹⁷ quidque 2. ⁴⁹⁸ si non 3. ⁴⁹⁹ filii Bolezlavi pro H. bolezlaydes gloriosi 2. De successione — Gloriosi desunt 3. ⁵⁰⁰ Anno Domini MXXV, post mortem Boleslai Mieszko pro Postquam ergo — Mescho 3. ⁵⁰¹ viden. addit superflue 2. ⁵⁰² procrearet 2. ⁵⁰³ Mieszko 3. ⁵⁰⁴ per 3. ⁵⁰⁵ MXXV. addit hoc loco in margine prisca et forsam eandem manus 2. ⁵⁰⁶ Bohemis 3. ⁵⁰⁷ faceret 2. fecit 3. ⁵⁰⁸ inde 3. ⁵⁰⁹ deest 3. ⁵¹⁰ Mieszko enim, ut alibi legitur, in amenciam cecidit, et mortuus est eodem anno quo et pater addit 3. ⁵¹¹ De successione — patris desunt 3. ⁵¹² patris 3. ⁵¹³ remansit parvulus transponit 2. ⁵¹⁴ licet puerum pro libere filium 3. ⁵¹⁵ per 3. ⁵¹⁶ provinciam pro tunc primum 3. ⁵¹⁷ blanditus 2. ⁵¹⁸ Bohemis 3. ⁵¹⁹ Bazarario 3. ⁵²⁰ deest 3. ⁵²¹ Bohemis 3. ⁵²² Bohemorum 3. ⁵²³ igitur 3. ⁵²⁴ terram 3.

NOTÆ..

(88) Distinguit Polonos Ecclesiæ occidentalis et orientalis. S.

(89) Richenzam, filiam Ezonis comitis palatini Rheni ex sorore Ottonis III Mechthilde. S. Cf. Fundatio Brunwilarensis. K.

(90) Miracula S. Adalberti, c. 9. S.

(91) Bolezlaum III Rufum, a. 1003, Cosmas, 1,

34. De Meschonis captivitate. apud alios scriptores nihil legitur. K.

(92) Cf. Annal. Hildeshem. 1034. K.

(93) Longe aliter hanc rem narrat monach. Brunwilarensis. Vide quod de Richenza disseruit Rœpell, 1, 662. K.

(94) Borsod in comitatu Borsodiensi. S.

corum⁴⁸⁸ perveniens, apud matrem et imperatorem (95), quanto tempore nescio fuerit conversatus, sed in actu militari miles audacissimus extitit⁴⁸⁹ comprobatus. Sed paulisper eum cum matre requiescere permittamus, et ad desolationem et devastationem Poloniae redeamus⁴⁹⁰.

19. De reabilitatione regni Poloniae⁴⁹¹ per Kazimirum, qui fuit monachus (96).

Interea reges et duces in circuitu Poloniae quisque de parte sua conculcabat, suoque dominio civitates quisque castellaque contigua vel applicabat vel vincendo terrae⁴⁹² cosequabat. Et cum tantam injuriam et calamitatem ab extraneis Polonia pateretur, absurdius tamen⁴⁹³ adhuc et abhominabilius a propriis habitatoribus vexabatur. Nam in dominos^B servi, contra nobiles liberati, se ipsos in dominium extulerunt, aliis in servitio versa vice detentis, aliis peremptis uxores eorum incestuose honoresque sceleratissime rapuerunt. Insuper etiam a fide catholica deviantes, quod sine voce lacrimabili dicere non valeamus, adversus episcopos et sacerdotes Dei seditionem inceperunt, eorumque quosdam gladio quasi dignius⁴⁹⁴ peremerunt, quosdam vero⁴⁹⁵ quasi morte dignos villiori⁴⁹⁶ lapidibus obruerunt. Ad extremum autem⁴⁹⁷ tam ab extraneis quam ab indigenis⁴⁹⁸ ad tantam Polonia⁴⁹⁹ desolationem est redacta, quod ex totopæne divitiis et hominibus est exacta (an. 1039). Eo tempore Bohemi Gneznem et Poznan⁵⁰⁰ destruxerunt, sanctique corpus Adalberti abstulerunt (97). Illi vero qui de manibus hostium evadebant, vel qui suorum seditionem devitabant, ultra fluvium⁵⁰¹ Wysla in Mazoviam fugiebant⁵⁰², et tam diu civitates predictae⁵⁰³ in solitudine permanserunt⁵⁰⁴, quod in ecclesia sancti Adalberti martiris sanctique Petri apostoli sua feræ cubilia posuerant. Quæ plaga creditur eo⁵⁰⁵ toti terræ communiter evenisse, quod Gaudencius, sancti Adalberti frater et⁵⁰⁶ successor, occasione qua nescio, dicitur eam anathemate percussisse. Hæc autem dixisse de Poloniae destructione sufficiat, et eis qui dominis naturalibus fidem non servaverunt ad correctionem

A proficiat. Kazimirus ergo⁵⁰⁷ apud Theutonicos⁵⁰⁸ aliquantulum conversatus⁵⁰⁹ magnamque famam ibi militaris gloriæ consecutus, Poloniam se redire disposuit, illutque matri secretius indicavit. Quem cum mater dehortaretur, ne ad gentem perfidam et nondum bene christianam rediret, sed hereditatem maternam pacifice possideret, et cum etiam imperator eum remanere secum rogaret, eique ducatum satis magnificum dare vellet, proverbialiter utpote homo liberatus respondit: *Nulla hereditas avunculorum* (98) *vel materna iustius vel honestius possidetur quam paterna*⁵¹⁰. Et⁵¹¹ assumptis secum militibus 500⁵¹², Poloniae fines introivit (99), ulteriusque progrediens, castrum quoddam a suis sibi redditum acquisivit, de quo paulatim virtute cum ingenio⁵¹³ totam Poloniae a Pomoranis⁵¹⁴ et Bohemicis⁵¹⁵ aliisque finitivis gentibus⁵¹⁶ occupatam liberavit, eamque suo dominio mancipavit. Postea vero de Russia nobilem cum magnis divitiis uxorem⁵¹⁷ (100) accepit, de qua filios quatuor unamque filiam regi Bohemæ desponsandam generavit. Nomina autem filiorum ejus hæc⁵¹⁸ sunt: Bolezslavus, Wladislaus, Mescho⁵¹⁹ et Otto. Sed de Kazimiro quid egerit primitus pertractando finiamus, et postea de filiis, quis eorum primus⁵²⁰, quisve⁵²¹ posterius regnaverit⁵²² ordinabilius edicamus⁵²³.

20. De prælio comitis Meczslavi cum Mazovitis⁵²⁴.

Igitur eliberata⁵²⁵ patria et expugnata, profugatisque gentibus exterorum, non minor Kazimiro restabat hostilis profugatio suæ gentis suorumpque jure proprio subditorum. Erat namque quidem Meczslavus⁵²⁶ nomine, pincerna patris sui Meschonis et minister; post mortem ipsius Mazoviae gentis sua persuasione princeps existeret et signifer. Erat enim eo tempore Mazovia Polonis illuc antea⁵²⁷ fugientibus, ut dictum⁵²⁸, in tantum populosa, quod agricolis rura, animalibus pascua, habitatoribus, loca erant spatiosa. Unde Meczslavus⁵²⁹ in audacia suæ militiæ confusus, ymmo ambitione perniciosæ cupiditatis⁵³⁰ excecatus, nisus est⁵³¹ obtinere per præsumptionis audaciam, quod sibi non

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁸⁸ Theutonicorum 2. 3. ⁴⁸⁹ fuerat 3. ⁴⁹⁰ hoc loco inserit 3. caput X. ex vita S. Stanislai descriptum. ⁴⁹¹ deest 3. ⁴⁹² deest 1. 2. ⁴⁹³ tum 2. ⁴⁹⁴ dignos 3. ⁴⁹⁵ non 3. ⁴⁹⁶ deest 3. ⁴⁹⁷ vero anteposit pleonastice 3. sic et 2. postea qua superfluum punctis notavit. ⁴⁹⁸ indignis 2. ⁴⁹⁹ poloniam 3. ⁵⁰⁰ Gneznem et Poznaniam pro Gneznem et Poznan 3. ⁵⁰¹ flumen 3. ⁵⁰² fugebant 1. ⁵⁰³ ille 3. ⁵⁰⁴ premanebant 3. ⁵⁰⁵ deest 3. ⁵⁰⁶ deest 1. ⁵⁰⁷ igitur 2. ⁵⁰⁸ Theutonicos 2. ⁵⁰⁹ conservatus 2. ⁵¹⁰ Kazimirus ergo — paterna desunt 3. ⁵¹¹ Rex Kazimirus igitur 3. ⁵¹² sexcentis 3. ⁵¹³ tam virtute quam ingenio pro v. c. i. 3. ⁵¹⁴ Pomoniam 2. ⁵¹⁵ Bohemis 3. ⁵¹⁶ finitivis nacionibus pro finitivis gentibus 3. ⁵¹⁷ uxorem in margine apposuit corrector 2. ⁵¹⁸ que pro ejus hæc 3. ⁵¹⁹ Mescho 3. ⁵²⁰ primitus 3. ⁵²¹ quis vero 3. ⁵²² regnavit 3. ⁵²³ educamus 2. ⁵²⁴ Meschonis cum Mazovitis et Meczslavo pro M. c. M. 2; De prælio — Mazovitis desunt 3. ⁵²⁵ deliberata 1. 2. 3. ⁵²⁶ Mesth Metzslavus legitur 2. sed prior vox uti erronea punctis notata. ⁵²⁷ ante ea 2. deest 3. ⁵²⁸ ut dictum desunt 3. ⁵²⁹ Meczslavus 2. ⁵³⁰ ambiciose cupiditate pro a. p. c. 3. ⁵³¹ deest 2.

NOTÆ.

(95) Henricum tertium. K.

(96) Qui fuit monachus expresso quidem in codicibus legitur, sed verba hæc posterioris temporis esse additamentum cum Bandichio censemus, cum et narratio capituli hujus hoc probet, et auctor Kazimirum hominem litteratum appellans, non siluisset in contextu de ejus monachatu. S. Cf. etiam

Rœpell, 1, 180. K.

(97) Cf. Cosmas, II 2. K.

(98) Herizanni archiepiscopi Coloniensis et Ottonis ducis Sæviæ, fratrum Richenzæ. K.

(99) Cf. Annalista Saxo, 1039. K.

(100) Dobrognemam, sororem Jaroslai principis. K.

cedebat²⁰⁰ per jus aliquod vel naturam²⁰¹. Inde etiam in²⁰² tantum superbiz fastum conscenderat, quod obedire Kazimiro rennuebat²⁰³, insuper etiam ei²⁰⁴ armis et insidiis resistebat. At Kazimirus indignans servum patris ac²⁰⁵ suum Mazoviam violenter obtinere, sibique²⁰⁶ grave dampnum existimans et periculum²⁰⁷, ni se²⁰⁸ vindicet, imminere, collecta pauca quidem numero manu bellatorum²⁰⁹, sed assueta²¹⁰ bellis, armis congressus, Meczslawo²¹¹ perempto, victoriam et pacem totamque²¹² patriam²¹³ triumphaliter est adeptus (101) (an. 1047). Ibi namque tanta cædes Mazovitorum²¹⁴ facta fuisse memoratur, sicut adhuc locus certaminis et præcipitium ripæ fluminis protestatur. Ipse etiam ibi Kazimirus ense cædendo nimis²¹⁵ extitit fatigatus, brachia totumque pectus et faciem effuso sanguine cruentatus, et in tantum fugientes hostes solus est persecutus, quod mori debuit, a suis omnibus non adjutus, sed quidam²¹⁶ non de nobilium genere, sed de gregariis militibus nobiliter opem tulit morituro, quod bene Kazimirus sibi restituit in futuro, nam et civitatem ei contulit, et eum²¹⁷ dignitate inter nobiliores extulit. In illo enim certamine 30 acies ordinatas Masovienses habuerunt, Kazimirus vero vix tres acies bellatorum plenas habebat²¹⁸, quoniam, ut dictum est, tota Polonia²¹⁹ pæne deserta jacebat.

21²⁰⁰. De prælio Kazimiri cum Pomoranis.

Hoc itaque prælio memorabiliter superato (an. 1046), Pomoranorum exercitui in auxilium Meczslawo²²⁰ venienti, Kazimirus cum paucis indubitanter obviam properavit²²¹. Nuntiatum namque prius illud ei fuerat, ipsosque in auxilium inimicis advenire præciebat. Unde prudenter disposuit singulariter prius cum Mazoviensibus diffinire, postea facilius cum Pomoranis campum certaminis introire. Illa enim vice Pomorani quatuor legiones militum in arma ducebant, Kazimiri vero milites nec unam dimidiam adimplebant. Sed quid tamen? Cum perventum esset ad locum certaminis, Kazimirus, ut

A vir eloquens et peritus, in hunc modum suos milites cohortabatur :

*Ecce dies expectata primitus.
Ecce finis de labore penitus!
Superatis tot falsis christicolis,
Jam securi pugnate²²² cum discolis.
Multitudo non facit victoriam,
Sed cui Deus donavit suam gratiam.
Mementote virtutis præteritæ
Et labori vestro finem ponite.*

His dictis, cum adjutorio Dei prælium introivit magnamque victoriam acquisivit. Dicitur quoque sanctam ecclesiam affectu magno pietatis honorasse, sed præcipue monachos sanctarumque monialium congregationes augmentasse, qui²²³ monasterio parvulus a parentibus est oblati, ibi sacris literis liberaliter eruditus (102).

22. De successione secundi Boleslay dicti Largi, Kazimirides²²⁴.

Hiis igitur Kazimiri gestis memorabilibus præbatis, aliisque compluribus sub silentio præ festinantia reservatis, vite terminum finienti, finem terminemus et scribenti²²⁵. Postquam itaque extremum vale Kazimirus mundo fecit (an. 1058), Boleslavus²²⁶ ejus primogenitus, vir largus et bellicosus, Polonorum regnum rexit. Qui sua satis gesta gestis prædecessorum coequavit²²⁷, nisi quod quædam eum ambitionis vel vanitatis superfluitas agitavit. Nam cum in principio sui regiminis et Polonis et Pomoranis imperaret, eorumque multitudinem ad castrum Graded²²⁸ (105) obsidendum innumerabilem congregaret²²⁹ (an. 1061), suæ contumaciæ negligentia non solum castrum non habuit, verum etiam Bohemorum insidias vix evasit, ac Pomoranorum dominium sic amisit. Sed non est mirum aliquantum per ignorantiam oberarre²³⁰, si contigerit postea per sapientiam quæ neglecta fuerint emendare²³¹.

23. De conventionem Boleslavi cum duce Ruthenorum. Non est igitur²³² dignum probitatem multimodam

VARIÆ LECTIONES.

²⁰⁰ competebat 3. ²⁰¹ justitiam 3. ²⁰² et 3. ²⁰³ et addunt 1. 3. ²⁰⁴ deest 3. ²⁰⁵ et 3. ²⁰⁶ sibi 3. ²⁰⁷ et periculum desunt 3. ²⁰⁸ vi se pro ni se 2. sed posterior, vetusta tamen manus, facto signo, apposuit in margine nisi, ita ut legatur nisi vi se. ²⁰⁹ armorum 3. ²¹⁰ assevea 3. ²¹¹ Meczslawo 2. ²¹² tantamque 2. ²¹³ provinciam 3. ²¹⁴ Mazovitarum 3. ²¹⁵ minis 3. ²¹⁶ quidem 1. 2. si quid pro sed quidam 3. ²¹⁷ cum 3. ²¹⁸ habebant 1. 2. ²¹⁹ deest 3. ²²⁰ totum hoc capitulum et initium sequentis omittit 3. qui post ultimum verbum præcedentis capituli jacebat addit in continuo : Iste interfecit S. Stanislaum Cracoviensem episcopum, valde venerabilem virum. ²²¹ Meczslawo 2. ²²² propetravit erat 2. qua voce cancellato, corrector in margine posuit properat. ²²³ pugnare 1. 2. 3. ²²⁴ quoniam 2. ²²⁵ argumentum capituli a correctore in margine est adscriptum 2 : De successione — Kazimirides desunt 3. ²²⁶ Obiit Kazimirus MXXXVIII. ponit in margine 1. ²²⁷ Iste occidit Stanislaum addit hoc loco supra columnam super voce Boleslavus 1. ²²⁸ Mortuus est Casimirus anno Domini MLVIII, cui successit Boleslaus filius ejus in regnum, filius inquam primogenitus, vir largus et bellicosus; qui sua satis gesta gestis prædecessorum coequavit pro Hiis igitur Kazimiri — coequavit 3. ²²⁹ Graded. 3. ²³⁰ deest 2. ²³¹ oberasse 3. ²³² emendasse etc. 3. ²³³ deest 3.

NOTÆ.

(101) Quod auxilio Jaroslai factum esse narrat Nestor ad 1047. Sed paulo prius hæc alter de Pomoranis victoria reportata est, cum a. 1046 annalibus Altahensibus testibus pax inter Casimirum et Pomoranorum ducem constituta sit, K.

(102) Verba, qui monasterio — eruditus male intellecta, ansam forte dederunt fabulæ, eum fuisse monachum ; Bandtchie, p. 98. S.

(103) Cœniggrætz in regno Bohemiar. S.

et liberalitatem⁸⁷³ Bolezlavi secundi⁸⁷⁴ regis silentio præterire, sed pauca de multis in exemplum regni gubernatoribus aperire. Igitur rex Bolezlavus secundus audax fuit miles et strenuus, hospitum susceptor benignus, datorque largorum⁸⁷⁵ largissimus. Ipse quoque, sicut primus Bolezlavus magnus, Ruthenorum regni caput, urbem Kygow⁸⁷⁶ præcipuam hostiliter intravit, ictumque sui ensis in porta aurea signum memoriæ dereliquit⁸⁷⁷ (an. 1069). Ibi etiam quendam sui generis Ruthenum, cui permittebat regimen⁸⁷⁸, in sede regali constituit (104), cunctosque sibi rebelles a potestate destituit. O pompa gloriæ temporalis! O audacia fiduciæ militaris! O magestas regiæ potestatis! Rogatus itaque Bolezlavus largus a rege quem fecerat, ut obviam ad se veniret sibi pacis osculum ob reverentiam suæ gentis exhiberet, Polonus quidem hoc annuit, sed Ruthenus dedit quod voluit. Computatis namque Largi Bolezlavi passibus equinis⁸⁷⁹ de statione ad locum conventionis, totidem auri marcas Rhutenus posuit. Nec tamen⁸⁸⁰ equo descendens, sed barbam ejus subridendo divellens, osculum ei satis pretiosum exhibuit⁸⁸¹.

24. De delusione Bohemorum contra Bolezlaum Largum.

(An. 1068). Contigit eodem tempore Bohemorum ducem (105) cum tota suorum virtute militum Poloniam introisse, eumque transactis silvarum condensis, in quadam planitie satis apta certamini concessisse. Quo audito, Bolezlavus impiger hostibus obviam properavit, eosque properans, transgrosso viam qua venerant obsidens, interclusit. Et quia plurima pars diei præterierat, suosque properando fatigaverat, sequenti die se venturum ad prælium per legatos Bohemis intimavit, eosque ibidem residere nec⁸⁸² se diutius fatigare magnis precibus exoravit. Antea quidem exeuntes, inquit⁸⁸³, de silva, sicut lupi capta præda famelici, silvarum latebras, absente pastore, impune solebatis penetrare, modo vero, præsentem cum venabulis venatore canibusque post vestigia dissolutis, non fuga nec insidiis, sed virtute poteritis detensa retiacula devitare⁸⁸⁴. At contra Bohemorum dux versuta calliditate Boleslavo remandavit⁸⁸⁵, indignum esse tantum regem ad inferiorem declinare, sed die crastina, si filius est Kazimiri, sit paratus ibidem Bohemorum servitium expectare. Bolezlaus vero, ut se filium ostenderet Kazimiri, ibi stando Bohemorum fallaciæ satisfecit.

VARIAE LECTIONES.

⁸⁷³ libertatem 2. 3. ⁸⁷⁴ deest 3. ⁸⁷⁵ deest 3. ⁸⁷⁶ Kyow 2. Kyyevo 3. ⁸⁷⁷ reliquit 2. ⁸⁷⁸ pertinebat regnum pro/permittebat regimen 3. ⁸⁷⁹ equis 2. 3. ⁸⁸⁰ de addit 3. ⁸⁸¹ exhibuit 1. ⁸⁸² non 2. ⁸⁸³ exeuntes repetunt 1. 2. ⁸⁸⁴ Antea quidem — devitare desunt 3. ⁸⁸⁵ S. c. Bohemorum versuta calliditate Boleslavo remandavit pro At contra — remandavit 3. ⁸⁸⁶ nunciatur 3. ⁸⁸⁷ sic 3. ⁸⁸⁸ sequitur 3. ⁸⁸⁹ in margine hoc loco ad finem pæne capitis subsequenti positæ sunt binæ stellulæ 2. ⁸⁹⁰ ita emendavimus, rationem 1. 2. romani 3. ⁸⁹¹ deest 3. ⁸⁹² bis repetit 2. ⁸⁹³ namque 2. ⁸⁹⁴ eodem 2. ⁸⁹⁵ libertate 3. ⁸⁹⁶ deest 1. 2. ⁸⁹⁷ memoriale factum Boleslavi et liberalitatis pro memorabile. s.B. factum 3. ⁸⁹⁸ affuisse 2. ⁸⁹⁹ prospexisse 2. 3. ⁹⁰⁰ et animi ratione 2. admiratione 3. ⁹⁰¹ ibidem 3. ⁹⁰² iniaret 1. oclis miaret pro oculis iniaret, 2, inhiret 3. ⁹⁰³ ingemuisse 3. ⁹⁰⁴ fuit 3. ⁹⁰⁵ presumpsit 3.

NOTÆ.

(104) Isaslavum principem Kiowensum qui a suis erat expulsus,

(105) Wratizlavum. n. K,

A Sed die jam postera mediante, Polonorum castra ab exploratoribus nunciatur⁸⁸⁶, quod a Bohemis nocte præcedenti fuga, non prælium ineatur. In eadem hora Bolezlavus delusum se⁸⁸⁷ dolens, acriter eos per Moraviam fugientes persequitur⁸⁸⁸, captisque pluribus ac peremptis, quia sic evaserant, sibimetipsi dedignando revertitur. Adnectendum⁸⁸⁹ est etiam narrationi⁸⁹⁰, quæ causa fere totum de Polonia loricarum usum abolevit, quas antiquitus magni Bolezlavi regis exercitus ingenti studio frequentavit.

25. De victoria Bolezlavi Largi⁸⁹¹ contra Pomoranos.

Contigit namque Pomoranos ex subito Poloniam B invasisse, regemque Bolezlavum ab illis remotum partibus⁸⁹² hoc audisse. Qui cupiens animo ferventi de manu gentilium patriam liberare, collecto nondum exercitu, debuit antecedens inconsulte minimum properare. Cumque ventum esset ad fluvium, ultra quem turmæ gentilium residebant, non ponte requisito vel vado luricati milites ei armati sed profundo gurgiti se credebant. Pluribus itaque⁸⁹³ loricarum ibi præsumtuose submersis, loricæ reliqui superstites abjecerunt, transmeatoque flumine, quamvis dampnose, victoriam habuerunt. Ex eo⁸⁹⁴ tempore loricis Polonia dissuevit, et sic expeditior hostem quisque invasit, tutiorque flumen objectum sine pondere ferri transmeavit.

26. De liberalitate⁸⁹⁵ et largitate Bolezlavi, et⁸⁹⁶ de quodam paupere clerico.

Item unum memorabile secundi Bolezlavi factum⁸⁹⁷ liberalitatis eximie non celabo, sed ad imitationis exemplum successoribus intimabo. In civitate Cracoviensi quadam die Largus Bolezlavus ante palatium in curia residebat, ibique tributa Ruthenorum aliorumque vectigalium in tapetis strata prospectabat. Contigit ibidem clericum quendam pauperem et extraneum affuisse⁸⁹⁸ tantique thesauri magnitudinem perspexisse⁸⁹⁹. Qui cum admiratione⁹⁰⁰ tantæ pecuniæ illuc⁹⁰¹ oculis inhiaret⁹⁰², suamque miseriam cogitaret, cum ingenti gemitu suspiravit. Bolezlavus autem rex, ut erat ferus, audiens hominem miserabiliter gemivisse⁹⁰³, et existimans aliquem camerarios percussisse, iratus sciscitatur, qui fuerit⁹⁰⁴ ausus sic gemere, vel quis præsumperit⁹⁰⁵ ibi quempiam verberare. Tunc ille miser clericus tremefactus, maluisset umquam pe-

euniam se vidisse, quam ea de causa regis curiam A
introsisse.

Sed cur miser clericelle latitas?
Cur indicare, gemivisse ⁶⁰⁶ te, dubitas ⁶⁰⁷?
Gemitus iste totam tristitiam conculcabit,
Suspirium istud ⁶⁰⁸ magnam tibi letitiam gene-
[rabit.

Noli, large rex, noli ⁶⁰⁹ miserum clericellum præ
timore diutius anhelare, sed festina tuo thesauro
ejus humeros honorare ⁶¹⁰. Igitur interrogatus a
rege clericus, quid cogitasset cum sic lacrimabiliter
suspirasset, cum tremore respondit: *Domine rex,*
meam miseriam meamque paupertatem, vestram glo-
riam vestramque majestatem considerans, felicitatem
infortunio dispariliter ⁶¹¹, comparando, præ doloris
magnitudine suspiravi. Tunc rex largus ait: Si B
propter inopiam suspirasti, Bolezlavum regem pau-
pertatis solatium invenisti. Accede itaque ad pecuniam
quam miraris, et sit tuum quantumque uno ho-
nere ⁶¹² tollere ⁶¹³ conaris. Et accedens ille pauper-
culus, auro et argento cappam suam tantum imple-
vit, quod ex nimio pondere rupta fuit, et eadem
pecunia visum cepit ⁶¹⁴. Tunc rex largus de collo
 suo pallium extraxit, illudque clerico pauperi pro
sacco pecuniæ porrexit, eumque juvans melioribus
honoravit. In tantum enim clericum ⁶¹⁵ auro et ar-
gento rex largus honoravit, quod sibi collum dissolvi
clericus, si plus poneret, exclamavit.

Rex fama vivit, didatus pauper ⁶¹⁶ obivit (106).
27. ⁶¹⁷. *De exilio Bolezlavi Lergi in Ungariam.*

(An. 1064.) Ipse quoque Salomonem regem de C
Ungaria suis viribus effugavit, et in sede Wladis-
lavum, sicut ⁶¹⁸ eminentem corpore sic affluentem
pietate, collocavit (107). Qui Wladislaus ab infan-
tia nutritus in Polonia fuerat, et ⁶¹⁹ quasi moribus
et vita Polonus factus fuerat. Dicunt talem nunquam
regem Ungariam ⁶²⁰ habuisse, neque terram jam
post eum fructuosam sic fuisse. Qualiter autem rex
Bolezlavus de Polonia sit ejectus, longum existit
enarrare, sed hoc dicere licet, quod non debuit
christianus in christianos ⁶²¹ peccatum quodlibet

A corporaliter vindicare. Illud enim multum sibi no-
cuit, cum peccato peccatum ⁶²² adhibuit, cum pro
traditione ⁶²³ pontificem (108) truncationi membro-
rum adhibuit (an. 1079). Neque enim traditorem
episcopum ⁶²⁴ excusamus, neque regem vindicantem
sic se turpiter commendamus, sed hoc in medio de-
feramus, et ut in Ungaria receptus fuerit disse-
ramus.

28. De susceptione Bolezlavi per Wladislavum regem Ungariæ.

Cum ⁶²⁵ audisset Wladislaus ⁶²⁶ Bolezlavum adve-
[nire,
Partim ⁶²⁷ gaudet (109) ex amico, partim restat locus
[iræ (110);
Partim ex recepto quidem fratre gaudet (111) et
[amico,
Sed deferre Wladislavo facto ⁶²⁸ dolet (112) ini-
[mico ⁶²⁹.

Non eum recipit, velut extraneum vel hospitem vel
par parem recipere quisque solet, sed quasi miles
principem vel dux regem vel rex imperatorem reci-
pere jure debet ⁶³⁰.

Bolezlavus ⁶³¹ Wladislavum suum regem appella-
[bat ⁶³²,

Wladislaus se per eum esse ⁶³³ regem cognoscebat.
In Bolezlavo tamen uam ⁶³⁴ ascribendum est vani-
tati, quod ejus pristinæ multum obsuit probi-
tati;

Nam cum regnum alienum fugitivus introire,
Cumque nullus rusticorum fugitivo ⁶³⁵ obediret,
obviam ire Bolezlavo ⁶³⁶ Wladislavus, ut vir humi-
lis, properabat, eumque propinquantem eminus equo
descendens ob reverentiam expectabat. At contra
Bolezlavus humilitatem regis mansueti non respexit,
sed in pestiferæ fastum ⁶³⁷ superbiæ cor erexit.
Hunc, inquit, alumpnum in Polonia educavi, hunc
regem in Ungaria collocavi. Non decet eum ⁶³⁸ me
ut æqualem venerari, sed equo sedentem ut quemlibet
de principibus osculari ⁶³⁹. Quod ⁶⁴⁰ intendens Wla-
dislavus aliquantulum ægre tulit, et ab itinere de-
clinavit, ei tamen servitium per totam terram fieri

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁰⁶ gemuisse 3. ⁶⁰⁷ deest 3. ⁶⁰⁸ illud 3. ⁶⁰⁹ deest 3. ⁶¹⁰ onerare 3. ⁶¹¹ disparaliter 3. ⁶¹² onere 3.
⁶¹³ plus minus recte 1. 2. 3. tollere ed. Ged. ⁶¹⁴ et eadem p. v. cepit desunt 3. ⁶¹⁵ clerico 2. ⁶¹⁶ pauper ditatus
transponit 3. ⁶¹⁷ Loco hujus et sequentis capituli, quæ desiderantur in contextu, 3. habet fragmentum alii loco
insertum atque p. 44 ed. Ged. impressum, præterea autem alia fragmenta ex libro de passione S. Stanislai et de vita
beati Stephani regis Ungariæ, quæ exhibentur in vita S. Stanislai, capite 10. 11. 14. 15. 16. 22. ⁶¹⁸ sic 1.
2. 3. ⁶¹⁹ eciam 2. ⁶²⁰ Ungaria 1. 2. 3. ⁶²¹ christianum 2. ⁶²² peccatum peccato transponit 2. ⁶²³ tradi-
cionē linea super e posita supplet omissum n 2. quare recte traditione legitur. ⁶²⁴ Epm. legebatur et 2.
sed pia manus serioris haud dubie ævi, zelo ducta, erasis duabus postremis lineolis litteræ m, relinquens pri-
mam intactam efformavit Epi — episcopi. Corrector scriptori contemporaneus nunquam scultello sed penna
usus est. ⁶²⁵ enim addit. 3. p. 94 in fragmento. ⁶²⁶ rex Ungariæ addit 3 ibid. ⁶²⁷ deest 3. ⁶²⁸ fco r flo
1. 2. ⁶²⁹ partim ex recepto — inimico desunt 3. ⁶³⁰ Hunc enim Wladislavum Boleslaus, pulso propriis viri-
bus rege Salomone de Ungaria, in sede regali collocavit pro Non eum recipit — debet 3. in fragm. p. 94.
⁶³¹ igitur addit 3. ⁶³² appellat 2. ⁶³³ vocem inserui. P. ⁶³⁴ cum arm pro tamen unum 2. enim nostro su-
det legere edit. Varsav. quæ lectio textum corruptum haud corrigit. ⁶³⁵ fugitivus 1. 2. ⁶³⁶ Wladislavo er-
ronee. 2. ⁶³⁷ fastum inanis pro p. f. 3. ⁶³⁸ deest 2. ⁶³⁹ osclari 2. ⁶⁴⁰ Qui 2.

NOTÆ.

(106) Dives factus recessit. Chron. princ. Polon.
Stenzel, 1, 61. 8.
(107) Ladislaus I anno demum 1077 rex creatus
est. K.
(108) Stanislavum episcopum Cracoviensem. K.

(109) Wladislaus. P.
(110) Bolezlavo. P.
(111) Wladislavus. P.
(112) Bolezlavus. P.

satis magnifice commendavit. Postea vero concorditer et amicabiliter inter se sicut fratres conveniunt. Ungari tamen illud altius et profundius in corde notaverunt, unde magnam sibi Ungarorum invidiam cumulavit, indeque citius extrema dies eum, ut aiunt, occupavit (an. 1081).

29. De filio ejusdem Boleslavi Mescone tertio.

Habuit autem unum filium rex Boleslavus nomine Meschonem qui majoribus non esset inferior probitate, ni Parcarum invidia puero vitale filium interrumperet pubescenti jam ætate. Illum enim puerum rex Ungarum Wladislavus mortuo patre nutrit, eumque loco filii parentis gratia diligebat. Ipse nimirum puer constans omnes et Ungaros et Polonos honestis moribus et pulcritudine superabat, omniumque mentes in se futuri spe dominii signis evidentibus provocabat; unde placuit patruo suo Wladislavo duci puerum in Poloniam sinistro alite revocare, eumque Ruthena puella (113) fatis invidentibus uxore (an. 1087). Uxoratus ergo adolescens imberbis et formosus sic morose, sic sapienter se habebat, sic antiquum morem antecessorum gerebat, quod affectu mirabili toti patriæ complacerebat. Sed fortuna, rebus secundis mortalium inimica, in dolore gaudium commutavit, et spem probitatis et florem ætatis amputavit. Aiunt enim quosdam æmulos, timentes ne patris injuriam vindicaret, veneno puerum bonæ indolis peremisse (an. 1089), quosdam vero qui cum eo biberunt vix mortis periculum evasisse. Mortuo autem puero unicus mortem filii. Nec illi solummodo quibus notus erat, lamentabantur, verum etiam illi qui nunquam eum viderant lamentando feretrum mortui sequebantur. Rustici quippe aratra, pastores peccora deserabant, artifices studia, operatores opera

A præ dolore Meschonis postponebant; parvi quoque pueri et puellæ, servi insuper et ancillæ, Meschonis exequias lacrimis et suspiriis celebrabant. Ad extremum misera mater, cum in urna puer plorandus conderetur, una hora, quasi mortua, sine vitali spiritu tenebatur, vixque post exequias ab episcopis ventilabris et aqua frigida suscitabatur. Nullius enim regis vel principis exitium apud etiam barbaras nationes tam diutino mœrore legitur conclamatum, nec exequiæ tethrarcharum magnificorum ita lugubres celebrantur, nec anniversarium cæsaris ita fuerit cantu lugubri celebratum. Sed de mœstitia pueri sepulti sileamus, et ad lætitiæ regnaturi perveniamus.

30. De uxoratione Wladyslavi, patris tertii Boleslavi.

Mortuo itaque rege Boleslavo, aliisque fratribus defunctis, Wladislavus dux solus regnavit, qui filiam Wratislavi Bohemici regis nomine Juditham uxorem accepit, quæ filium ei tertium Boleslavum peperit, de quo nostra intentio titulavit, ut tractatio quæ sequitur intimabit. Nunc vero, quia succincte per arborem a radice derivando transivimus, ad inserendum cathalogo ramum pomiferum et stilum et animum applicemus. Erant enim futuri pueri parentes adhuc carentes sobole, jejuniis et orationi instantes, largas pauperibus elemosinas facientes, quatenus omnipotens Deus, qui steriles matres facit in filiis lætantes, qui baptistam contulit Zachariæ, et vulvam aperuit Saræ, ut in semine Abrabæ benediceret omnes gentes, talem filium daret eis heredem, qui Deum timeret, sanctam ecclesiam exaltaret, justitiam exerceat, ad honorem Dei et salutem populi regimen Poloniæ detineret. Hæc incessanter illis agentibus, accessit ad eos Franco (114) Poloniensis episcopus consi-

VARIE LECTIONES.

hoc loco in margine inter lineas rubras ponunt 1. 2 : obiit Boleslavus largus MLXXXI. jamque 3. in fragm. p. 94. extrema dies citius transponit 3. ibid. Obiit autem miserabiliter anno Dni MLXXXI. addit 3. deest 3. Mesconis 1. 2. Mieszkone 3. MI. 1. 2. Boleslavus rex sceleratissimus unum filium pro unum filium rex Boleslavus 3. Mesconem 2. Mieszkone 3. qui majoribus — ætate desunt 3. deest 3. enim 3. virtutes addit 2. sed tanquam erroneum suppositis punctis notavit. deest 3. cumque 3. satis 3. igitur 3. deest 1. 2. Mescone 2. 3. vivit addit, sed tanquam erroneum punctis notavi 2. noverant 3. deest 3. Mesconis 2. 3. poneretur 3. suscitatur 1. 2. et 3. n. e. iterum repetit sed cancellavit 2. retharcharum 2. prima jam littera erronea per correctorem in t mutata; thetharchar 3. magnificum 1. 2. celebrabantur 3. nec anniversarium — celebratum desunt 3. mesticiam pro de mœstitia 3. deest 3. deest 3. Bohemio 3. deest 2. cathelogo 2. oracionis 1. 2. deest 2. e. i. e. desunt 3. regnum 2. 3.

NOTÆ.

(113) Eudoxia, si Dlugosso fides habenda est. K. (114) Francorum hunc auctor episcopum Poloniensem nuncupat, Vincentius Cadlubehonis antistitem simpliciter, ed. Lips., p. 668; sed ejus commentator, p. 672, episcopum Cracoviensem eum appellat. Quem secutus est Dlugossus, lib. iv a. 1085, p. 305, Lampertum eum nominans. Post occisionem S. Stanislai ep. Cracov. per Boleslavum Largum a. 1079, Gregorius VII Poloniam sacris interdixit, episcopatus quoque Cracoviensis vacavit antistite quatuor annos. Idem censendum de episcopatu Crusvicensi, quem auctor Poloniensem appellat in

D libri tertii epistola; nam secundum Dlugossi Vitas episcoporum Crusvicensium, hucusque ineditas, episcopus Crusvicensis Andreas mortuus est anno 1081, et demum a. 1087 suffectus est illi Baptista Romanus. Vita episcop. Crusvicensium ms. bibl. Ossolinsk. Leopoliens. 4 Nr. xviii, fol. 100, 101. Fuit ergo verosimiliter Franco episcopus tempore interdicti a rege vel capitulo electus episcopus Crusvicensis, qui non potuit obtinere papæ confirmationem, vel ante obtentam mortuus est, quare frustra desideratur in serie episcoporum Crusvicensium a Dlugosso conscripta. S.

lium salutare donans, eis sic inquit : *Si quæ dixerero vobis devotissime compleatis* ⁶⁸², *vestrum desiderium procul dubio fiet vobis.* Illi vero libentissime de tali causa pontificem audientes, atque magna se facturos spe sobolis promittentes, rem dicere quantocius ⁶⁸³ exorabant. Ad hæc præsul : *Est, inquit, quidam sanctus in Galliæ sribus contra austrum juxta Massiliam, ubi Rodanus intrat mare — terra* ⁶⁸⁴ *Provincia, et sanctus Egidius nominatur (115) —, qui tanti meriti apud Deum existit, quod omnis qui in eo devotionem suam ponit* ⁶⁸⁵ *et memoriam ejus agit, si quid* ⁶⁸⁶ *ab eo petierit, indubitanter obtinebit. Ad modum ergo pueri ymaginem auream fabricate, regalia munera præparate, eaque sancto Egidio mittere festinate. Nec mora, puerilis ymago cum calice de auro purissimo fabricatur, aurum, argentum, pallia, sacræ vestes præparantur, quæ per legatos fideles (116) in Provinciam* ⁶⁸⁷ *cum hujusmodi litteris deferrentur : Epistola Wladislai ad sanctum Egidium et* ⁶⁸⁸ *ad monachos* ⁶⁸⁹.

Wladislaus, Dei gratia dux Poloniensis ⁶⁹⁰, *et Juditha, legitima conjux ejus, O.* ⁶⁹¹ (117) *venerabili abbati Sancti Egidii cunctisque fratribus humilissimæ devotionis obsequium. Audita fama, quod sanctus Egidius prærogativæ pietatis præmineat dignitate, et quod promptus sit adjutor, sibi data di-*

vinitus potestate, pro spe sobolis munera sibi nostræ devotionis offerimus, vestrasque sanctas orationes in auxilium nostræ petitionis humiliter imploramus..

31. ⁶⁹² *De jejuniis et orationibus pro nativitate tertii Boleslavi* ⁶⁹³.

Perlectis itaque litteris et muneribus receptis, abbas et fratres mittenti munera ⁶⁹⁴ retulerunt, et triduanum jejunium cum letaniis et orationibus peregerunt, divinæ majestatis omnipotentiam obsecrantes, quatenus devotionem fidelium præsentialiter sibi tanta mittentium ⁶⁹⁷ multoque plura votentium adimpleret ⁶⁹⁸, unde gloriam sui nominis apud gentes incognitas exaltaret, atque ⁶⁹⁹ famam Egidii sui famuli longe lateque dilaret ⁷⁰⁰ (118).

Euge, serve Dei, caput hujus materiei ⁷⁰¹

Perfice servorum quæ poscunt vota tuorum!

Pro puero puerum, pro falso perfice verum;
Confice carnalem, retinens tibi materialem.

Quid plura? Necdum jejunium a monachis in Provincia complebatur, et jam mater in Polonia de concepto filio lætabatur. Nondum inde legati discedebant, et jam monachi dominam eorum concepisse prædicebant. Unde missi domum citius et alacrius remeantes, et præsagium monachorum certum esse probantes, de concepto filio fiunt lacti, sed de ⁷⁰² voto lætiores erunt facti ⁷⁰³

EXPLICIT PRIMUS LIBER.

LIBER SECUNDUS ⁷⁰⁴.

INCIPIE EPISTOLA.

Domino Paulo, Dei gratia Poloniensi reverendæ discretionis episcopo, suoque ⁷⁰⁵ *cooperatori immitendæ* ⁷⁰⁶ *religionis Michaeli cancellario, modici dispensator obsonii paternæ venerationis ac debitæ servitutis obsequium.*

Meditanti mihi de plurimis, injecit ⁷⁰⁷ *se vestræ recordatio largissimæ karitatis* ⁷⁰⁸ *vestræque fama longe lateque diffusa vobis collatæ divinitus sapientiæ ac humanitatis* ⁷⁰⁹ *probitatis* ⁷¹⁰. *Sed quia plerumque capax mentis intentio concipit, quæ tarda* ⁷¹¹

C loquendi facultas ⁷¹² *non exprimit, bonæ voluntatis intentio sufficiat pro loquela. Nam cum facit quis quod potest* ⁷¹³, *tunc* ⁷¹⁴ *injuste* ⁷¹⁵ *fit querela. Verumptamen ne tantorum virorum gloriam, tamque religiosorum memoriam prælatorum silentio præterire videamur, eorum laudibus insistendo quasi guttam de fonticulo comportare Tyberinis gurgitibus imitamur. Licet enim* ⁷¹⁶ *quod perfectum est non possit naturaliter augmentari, ratio tamen non prohibet illud scriptis laudumque præconis venerari. Nec indecens in picturis aliquis judicatur, si speciosis* ⁷¹⁷ *co-*

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁸² compleveritis 3. ⁶⁸³ quantocius 3. ⁶⁸⁴ certa 3. ⁶⁸⁵ habet devotionem pro d. s. p. 3. ⁶⁸⁶ quicquid pro si quid 3. ⁶⁸⁷ in Provinciam desunt 3. ⁶⁸⁸ binas ultimas lineas litteræ m in verbis sanctum Egidium plus quidam lector erasit 2. efformavitque satis inepte genitivum ex accusativo, delevit quoque et oblitus delere et præpositionem repetitam ad tali modo jam superfluum. ⁶⁸⁹ capitulum addit 3. ⁶⁹⁰ Polonie 3. ⁶⁹¹ deest 3. ⁶⁹² S. Egidio 3. ⁶⁹³ XXXI. deest 1. 2. 3. capitulum vero adest 1. 2. deest 3. ⁶⁹⁴ uti i. e. navitate 2. siglo non intellecto et inde deleta, manus posterior post Boleslavi posuit donacioni. ⁶⁹⁵ capitulum hoc loco addit 3. ⁶⁹⁶ Semler l. c. p. 35 consulit addere sua aut gratias, referens munera non ad monachos sed ad parentes. ⁶⁹⁷ adimplent 3. ⁶⁹⁸ et 3. ⁶⁹⁹ exdilaret erat 1. sed ex postea deletum, exdilaret 2. ⁷⁰¹ materie 3. ⁷⁰² pro 3. ⁷⁰³ sunt effecti pro erunt facti 3. ⁷⁰⁴ L. s. addit Bandtkie, desunt in codicibus. ⁷⁰⁵ suo quoque 3. ⁷⁰⁶ imitende 2. imitande 3. ⁷⁰⁷ deest, et spatium vacuum 3. ⁷⁰⁸ caritatis 2. 3. ⁷⁰⁹ humatus 2. ⁷¹⁰ pietatis 3. ⁷¹¹ tarde 2. ⁷¹² facultate 1. 2. ⁷¹³ petunt 3. ⁷¹⁴ deest 3. ⁷¹⁵ juste 1. 2. 3. corrupte exhibent. ⁷¹⁶ L. e. bis repetit 2. ⁷¹⁷ preciosis 3.

NOTÆ.

(115) Monasterium S. Egidii in valle Flaviana deum canonicum Cracoviensem fuisse affirmat, v. 305. S.

(117) Odiloni, qui tunc temporis fuit abbas hujus monasterii. Mabillon Annales Bened., v. 128. S.

(118) Wladislaus, cui precibus monachorum S. Egidii in Valle Flaviana Boleslaus filius natus est, multas ecclesias et monasteria sub titulo

loribus pro varietate ⁷¹⁸ operis ⁷¹⁹ niger color mi-
sceatur ⁷²⁰. In mensa quoque regum sæpe quoddam
rile præsentatur edulium, quo deliciarum propellatur
collidianarum fastidium. Insuper etiam formica, cum
si camelo quantitate corporis animal inæquale, opus
tamen suum exercet studiose, suis ⁷²¹ viribus co-
æquale. Quarum exemplo rerum inductus, baoutiensis
more puerilia verba formare conor, in laudem viro-
rum per se laudabilium adhibita sine laude, vel in
præconium Israelitarum veraciter sine fraude; quor-
um vita laudabilis, doctrina perspicabilis, mores
imitabiles, prædicatio salutaris, quorum ⁷²² sapientia,
bicipite philosophiæ monte derivata, condensa
silvarum Poloniæ sic sagaciter illustrant, ne prius
triticeum fidei semen in terram humani cordis incul-
tam spargant, donec inde spinas et tribulos verbi di-
vini lignibus radicitus exponant, similes existentes ⁷²³ homini ⁷²⁴ patri familias, scienti de thesauro
proferre nova et vetera, vel Samaritano, vulnerati ⁷²⁵
plagas alliganti vinumque desuper ⁷²⁶ et oleum infun-
denti; qui triticum quoque conservis fideliter ⁷²⁷ dis-
tribuant ad mensuram, et talentum non abscon-
dunt ⁷²⁸, sed dividunt ad usuram. Sed cur mutus fari
nititur de sacundis, vel ingenii puer parvi cur im-
plicat se tum profundis ⁷²⁹? Parcat tamen ignorantia,
parcat et benivolentiæ, magni patres vestræ dia-

cretio sanctitatis, nec perpendat quid vel quantum-
libet sui laboris offeri, sed quid capiat nostræ deside-
rium facultatis. Nam cum potenti pauper amicus
quantumlibet ⁷³⁰ sui laboris minimum aministrat,
non donum sed dantis affectum perpendens, illud re-
cipere magno pro munere non recusat. Igitur opuscu-
lum, almi patres, stilo nostræ puillanimitatis ad
laudem principum et patriæ nostræ pueriliter exaratum
suscipiat et commendet excellens ⁷³¹ auctoritas et
benivolentia vestræ mentis quatenus Deus omnipotens
bonorum temporalium et æternorum vos amplificet in-
crementis.

Explicit epistola. Incipit epylogum ⁷³².

Nobis astate, nobis hoc opus recitate!
Per vos, si vultis, opus est laudabile multis.
Non est mirum, a labore si parum quievimus,
Tempus erat quiescendi ⁷³³, tot terras transivimus,
Neque coeptum iter bene cognitum habuimus,
Sed per illos qui noverunt paulatim inquirimus.
Exurgamus jam de ⁷³⁴ sompno, nam satis dormi-
[vimus,
Vel unius jam diei viam inquisivimus;
Hac expleta de futura satis cogitabimus.
Duce Deo prosequamur quod interposuimus,
Persolvamus quod ⁷³⁵ frequenter supra titulavimus,
Et addamus si quid nimis ⁷³⁶ ignoranter diximus.

INCIPIT SECUNDUS LIBER

1. Tertii Boleszlavi primo de nativitate ⁷³⁷.

Natus igitur puer Boleszlavus in die festo sancti
Stephani regis fuit (119) (an. 1085, Dec. 25). Mater
ejus vero subsequenter infirmata, nocte dominicæ
nativitatis occubuit (Dec. 25). Quæ mulier in paupe-
res et captivos ante diem præcipue sui obitus opera
pietatis exercebat, et multos christianos de servi-
tute Judeorum suis facultatibus redimebat. Illa mor-
tua, Wladizlavus dux, quia homo gravis ægerque ⁷³⁸
pedibus erat, et ætate parvulum ⁷³⁹ habebat, soro-
rem (120) imperatoris tertii Henrici, uxorem prius
Salemonis Ungariæ regis, in matrimonium ⁷⁴⁰ de-
sponsavit, de qua nullum filium sed tres filias pro-

creavit ⁷⁴¹, una quarum in Rusia viro nupsit,
una ⁷⁴² vero suum sacro velaminæ caput texit, urgam
autem ⁷⁴³ suæ gentis quidam sibi coönivit. Sed ne
tanti pueri parentem nudo sermone transeamus,
aliquo eum ornamento militiæ vestiamus. Igitur Po-
lonorum dux Wladizlavus Romanorum imperatori
maritali connubio coönitus, de Pomoranis, succur-
rentibus suis, castrum eorum obsidendo triumphavit
(121), eorumque contumaciam suis sub pedibus
conculcando ⁷⁴⁴ annullavit, ejusque victoriæ gaudium
Dei ⁷⁴⁵ genitricis assumptio generavit (an. 1090,
Aug. 15). Quibus victis, civitates eorum et municipia
infra terram et circa ⁷⁴⁶ maritima violenter oc-

VARIE LECTIONES.

⁷¹⁸ verietate 2. ⁷¹⁹ magni aaaa 2. quod tamen punctis suppositis tanquam erroneum notatum. ⁷²⁰ in-
reatur 1. 2. ⁷²¹ deest 3. ⁷²² vita laudabil. 2. erronee repetit sed punctis notavit. ⁷²³ existunt 3.
⁷²⁴ hominum 1. 3. ⁷²⁵ vulnerato 3. ⁷²⁶ dei super 3. et oleum desuper pro d. e. o. 2. ⁷²⁷ omittit 3.
⁷²⁸ abscondit 2. ⁷²⁹ vel ingenit p. p. e. i. s. t. profundis omittit 3. ⁷³⁰ libet erronee bis repetit 2. ⁷³¹
commendat extollens 3. ⁷³² epilogus 3. ⁷³³ pro Non est mirum — quiescendi: Non est a labore si parum
etc. 3. ⁷³⁴ a 3. ⁷³⁵ qui 1. 2. 3. ⁷³⁶ minus 2. ⁷³⁷ p. d. n. omittit 3. ⁷³⁸ debilisque 3. ⁷³⁹ parvulus 1.
2. 3. erronee; lege parvulum scil. filium. ⁷⁴⁰ i. m. omittit 3. ⁷⁴¹ generavit 3. ⁷⁴² altera 3. ⁷⁴³ tertia 1.
pro u. a. 3. ⁷⁴⁴ omittit 1. 2. ⁷⁴⁵ omittit 3. ⁷⁴⁶ a correctore additum 2. omittit 3.

NOTÆ.

S. Egidii construxit dotavitque, ut apparet ex co-
dice Clodaviensi, qui in fronte pag. 36, ubi in
Chronico Boguphali de Wladislao sermo occurrit,
hæc habet, manu xv sæculi scripta: *Iste Wladis-
laus in honorem beati Egidii dotavit et fundavit ec-
clesiam parochialem in Clodawa, ecclesiam colle-
giatam in honorem beati Egidii in Cracovia, aliam
collegiatam in Lancicia, parochialem in Crobya, et
alias plures in honorem beati Egidii confessoris, ad
cujus preces habuit filium.* Eodem tempore et Ladis-
laus rex Hungariæ fundavit abbatiam S. Egidii
ord. S. Benedicti in Hungaria in comitatu Semi-

D ghiensi. Cf. Bel. M. Compend. Hung. geographicum,
Posonii 1777, p. 178. S.

(119) Errare videtur; dies Stephani regis erat 20
Aug., Stephani protomartyris 26 Dec. Cosmas, II,
36, narrat Juditham 23 Dec. peperisse, et 25 Dec.
obitisse. K.

(120) Item Juditham. K.

(121) Annales Polonorum Cracovienses inediti
prælium hoc sub anno 1090 ponunt, locum vero
Psechen appellant; hodiernum ut videtur Pszczew,
Betsche, prope Mizdyrzecz, Meseriz. S. Recentiores
hoc anno 1091 factum esse putant. K.

cupavit, suosque rastaldiones et comites in locis principalibus ⁷⁶⁷ et munitioribus ordinavit. Et quia perfidiæ paganorum omnino voluit insurgendi fiduciam amputare, suosmet prælatos jussit nominato die in hora constituta omnes in medietate regni ⁷⁶⁸ munitiones concremare. Quod ita ⁷⁶⁹ factum fuit ⁷⁷⁰. Nec sic tamen gens rebellis edomari potuit. Nam quos Setheus ⁷⁷¹ eis præfecerat ⁷⁷², qui tunc militiæ princeps erat ⁷⁷³, partim pro eorum noxa peremerunt, nobiliorum vero, discretius et honestius se habentes, vix amicorum assensus ⁷⁷⁴ fugerunt ⁷⁷⁵.

2. De bello cum Pomeranis ⁷⁷⁶.

At Wladislavus dux, illatæ ⁷⁷⁷ suis injuriæ remiscens, cum forti manu terram eorum ante quadragessimam introivit, ibique jejunii plurimum adimplevit. Expleta itaque ibi jejunii parte quam plurima, Stetin ⁷⁷⁸, urbem ⁷⁷⁹ terræ populiosiore ⁷⁸⁰ et opulentiore, ex improviso intravit (an. 1091, *Mart.* 2), indeque ⁷⁸¹ prædam inmensam et captivos innumerales congregavit. Cumque jam cum sua præda nichil dubitans remearet, jamque securus sui regni finibus propinquaret, Pomorani subito subsequentes cum super fluvium Nacla ⁷⁸² (122) invaserunt, bellumque cum eo pridie palmarum ⁷⁸³ cruentum et luctuosum ⁷⁸⁴ partibus utrisque commiserunt (*Apr.* 5). Illud enim prælium hora quasi diei ⁷⁸⁵ tertia est inceptum, vespertino vero crepusculo difinitum ⁷⁸⁶. Pomorani tandem ⁷⁸⁷ pro munitione noctis caliginem induerunt, Poloni vero campum victoriæ Drzu ⁷⁸⁸ (123) vocabulo tenuerunt. In dubio enim pependit, utrum christianorum lues ⁷⁸⁹ an paganorum ibi ⁷⁹⁰ extiterit ⁷⁹¹. Quod ⁷⁹² flagellum Deus, ut credimus, omnipotens in transgressoribus observantiæ quadragesimalis ⁷⁹³ ad correctionem exercuit ⁷⁹⁴, sicut quibusdam postea de ipso liberatis periculo revelavit. Et quia luctuosa et dampnosa, sicut dictum est, victoria multis erat, diesque dominicæ resurrectionis ⁷⁹⁵ imminabat (*Apr.* 13), vicit ratio redeundi consilium dantium persequendi.

3. Obsidio castri Naklet ⁷⁹⁶

Itemque de Bohemia ⁷⁹⁷ tribus aciebus in auxilium

A evocatis, Pomorani invadit Wladislavus circa sancti solemnia Michaelis ⁷⁹⁸ (*Sept.* 29). Ibiq; castrum ⁷⁹⁹ Nakyel ⁸⁰⁰ (124) obsidentibus inaudita mirabilia contingebant, quæ singulis eos noctibus armatos et quasi in ⁸⁰¹ hostes pugnaturos terroribus agitabant. Cumque talem delusionem diutius patientur, et quidnam illud esset vehementius mirarentur, una nocte pavore solito concitati, longius a castris ⁸⁰² exeuntes, nocturnas umbras quasi palpitantes ⁸⁰³, delusi ⁸⁰⁴ hostium vicissitudine, sequebantur; interim ⁸⁰⁵ vero oppidani properanter ⁸⁰⁶ de ⁸⁰⁷ propugnaculis ⁸⁰⁸ descenderunt, eorumque machinas partemque stationis combusserunt (an. 1091). Itaque Poloni cum se nichil profecisse ⁸⁰⁹ nec se bellum invenisse conspicerent, et cum magna pars exercitus, præsertimque Bohemi, victualia non haberent ⁸¹⁰, incassum labore consumpto redierunt ⁸¹¹. Sicque Pomorani contra Poloniam paulatim in superbia ⁸¹² sunt erecti per puerum Martis ⁸¹³, quem chalamo pingimus, extirpandi. Sed ne letam exenterare materiam videamur, malorum invidiam potius quam detractionis infamiam patiamur. Nec absurdum ullatenus ulli discreto ⁸¹⁴ videatur, si in hac hystoria cum legitimo concubinae filius inducatur. Nam in hystoria principali duo filii Abraham memorantur, sed ab ⁸¹⁵ invicem a patre pro discordia separantur, ambo quidem de patriarchæ semine procreati, sed non ambo jure patrimonii cœquati.

4. De Zbigneo rebeli ⁸¹⁶.

C Igitur ⁸¹⁷ Zbigneus ⁸¹⁸, a Wladislavo duce de concubina progenitus, in Cracoviensi civitate adultus jam ætate litteris ⁸¹⁹ datus fuit, eumque ⁸²⁰ noverca sua in Saxoniam docendum monasterio monialium transmandavit. Eo tempore Setheus ⁸²¹ palatinus comes, vir ⁸²² sapiens nobilis et formosus erat, sed avaritia excecatus, multa crudelia et inportabilia exercebat. Alios scilicet vili occasione transvendebat, alios de patria propellebat, ignobiles vero ⁸²³ nobilibus præponebat ⁸²⁴.

Unde multi ⁸²⁵ sua sponte, non coacti fugiebant.

Quia idem sese ⁸²⁶ pati sine culpa metuebant.

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁶⁷ principalioribus 3. ⁷⁶⁸ terre 3. ⁷⁶⁹ sic 3. ⁷⁷⁰ est 2. ⁷⁷¹ Szecheus 3. ⁷⁷² preferebat 3. ⁷⁷³ de est 3. ⁷⁷⁴ consensu 3. ⁷⁷⁵ fugaverunt 3. ⁷⁷⁶ inscriptio edit. *Vars.* p. 134; *codices nullam habent, sed interjecto spatio a capite pergunt.* ⁷⁷⁷ intale 2. ⁷⁷⁸ ita emendavi. *P. deest* 3. summi 1. 2. stetin et summi iisdem ductibus scribuntur. ⁷⁷⁹ deest 1. 2. ⁷⁸⁰ deest 2. populo priorem 3. ⁷⁸¹ ibique 5. ⁷⁸² quendam 3. unda 1. 2. *quod elucidatur lectione Chron. princ. Polonorum, quod habet Nacla vel Nakla. Nakla Dlugossus quoque adoptavit.* ⁷⁸³ palmas 1. 2. ⁷⁸⁴ inluctuosum pro e. l. 2. ⁷⁸⁵ die 1. 2. ⁷⁸⁶ est disruptum 3. ⁷⁸⁷ tamen 3. ⁷⁸⁸ Drzy 3. ⁷⁸⁹ vires 3. ⁷⁹⁰ ubi 2. ⁷⁹¹ extiterint 3. ⁷⁹² Quis 2. ⁷⁹³ XLme 3. ⁷⁹⁴ exeruit 2. ⁷⁹⁵ reservationis 3. ⁷⁹⁶ O. c. N. non habent codices, argumentum est edit. *Vars.* p. 136. ⁷⁹⁷ Bohemis 3. ⁷⁹⁸ pro i. a. e. P. i. W. c. s. s. M. habet 3. inacubium evocatis W. circa s. sollempnia Michaelis. ⁷⁹⁹ deest 3. ⁸⁰⁰ Nakel 2. ⁸⁰¹ deest 2. ⁸⁰² castro 3. ⁸⁰³ pro n. u. q. p. habet nocturnas quasi umbras papitantes. ⁸⁰⁴ deest 3. ⁸⁰⁵ iterum 2. ⁸⁰⁶ properantes 1. ⁸⁰⁷ deest 3. ⁸⁰⁸ propugnaculum 3. ⁸⁰⁹ fecisse 3. ⁸¹⁰ habuerunt 2. ⁸¹¹ reducerunt 3. ⁸¹² superbiam 3. ⁸¹³ matris 2. ⁸¹⁴ discreto 2. ⁸¹⁵ ad 1. 3. ⁸¹⁶ D. Z. r. desunt in codicibus, argumentum edit. *Vars.* p. 138, ⁸¹⁷ deest 2. ⁸¹⁸ Zbigeus 2. ⁸¹⁹ lectis 2. ⁸²⁰ cumque 3. ⁸²¹ Stephanus 2. Szecheus 3. ⁸²² quidam addit 1. quidem addit 3. ⁸²³ deest 3. ⁸²⁴ preferbat 3. ⁸²⁵ multa 3. ⁸²⁶ se alterum superpositum manu correctoris 2.

NOTÆ.

(122) Prælium Wladislai videtur quidem in campo prope Drezdenko, *Driesen*, commissum, quare Lelwel consulit legere Drzn non Drzu; ast fluvius, qui est ad hanc urbem, *Notec, Netze*, jam a Dlugosso vocatur; similis esset lectioni cod. 1, 2. nomen fluvii Drwa, *Drage*, qui prope Drzen — Drezdenko

in fl. *Notec* incidit. S. Cf. Barthold *Gesch von Rugen u. Pommern*, 1, 428. K. Est *Netze* fluvius. P.

(123) Probabiliter hodiernum Drezdenko, *Driesen*

Drizen Dlugossus, 1, 521. S.

(124) Naklo, *Nakel*, ad fl. *Notec, Netze*. S.

Sed qui prius fugitivi, per diversa vagabantur, Prethizlavi⁶⁰⁷ ducis consilio in Bohemia congregantur. Sicque⁶⁰⁸ Bohemorum calliditate quosdam pretio conduxerunt, qui Zbigneum⁶⁰⁹ furtim de claustro⁶¹⁰ monialium extraxerunt. Recepto ergo⁶¹¹ Zbigneo, in Bohemia fugitivi legationem⁶¹² in hæc verba comiti mittunt nomine Magno⁶¹³ Wrotislavensi: *Nos quidem, comes Magne⁶¹⁴ quoquomodo Zethei contumelias in exilio positi toleramus, sed tibi, Magne, cui nomen ducatus est plus dedecori⁶¹⁵ quam honori, lacrimabiliter⁶¹⁶ condolemus, cum laborem honoris, nec⁶¹⁷ honorem habeas, cum pristaldis (125) Zethei⁶¹⁸ dominari non audeas; sed si jugum servitutis de cervice volueris excutere, festina puerum quem habemus in clipeum defensionis recipere.* Et hoc totum dux Bohemicus suggerebat, qui libenter discordiam inter Polonos seminabat. Hoc audito, Magnus diu inprimis hæsitavit, sed communicato consilio majoribus et laudato, verbis eorum recipiens acquievit.

Pro quo facto Wladislavus,
Pater ejus contristatur,
Sed⁶¹⁹ Zetheus cum regina
Multo magis conturbatur.

Igitur legatum⁶²⁰ Magno Wratislaviensisque⁶²¹ magnatibus⁶²² regionis transmiserunt, sciscitantes quid hoc esset, quod Zbigneum⁶²³ cum fugitivis sine patris imperio recessissent, si⁶²⁴ rebelles existere vel obedire sibi vellent⁶²⁵. Ad hæc Wratislavienses unanimiter⁶²⁶ responderunt, non se patriam Bohemicis vel⁶²⁷ alienis nationibus⁶²⁸ tradidisse, sed domini ducis filium suosque fugitivos recepisse,⁶²⁹ seseque⁶³⁰ vel domino duci legitimoque filio suo⁶³¹ Bolezlavo in omnibus et per omnia fideliter obedire, sed Setheo suisque malis operibus modis omnibus contraire. Populus autem legatum⁶³² lapidare volebat⁶³³, quia Sethei partes falsis ambagibus defendebat.

Unde multum Wladislavus⁶³⁴ indignatus,
Et Setheus ira nimis inflammatus,

Wladislavum Ungariæ regem et Brethislavum⁶³⁵ Bohemiæ ducem in auxilium sibi contra⁶³⁶ Wratislavienses mandaverunt (an. 1093), unde plus⁶³⁷ dedecoris et dampni quam honoris et proficui habuerunt (126). Nam Setheum⁶³⁸ rex Wladislavus⁶³⁹ vinctum secum in Ungariam transportasset⁶⁴⁰, ni pro⁶⁴¹ salute cum parvulo Bolezlavo transfugisset. D

A Cumque nichil⁶⁴² virtute contra Wratislavienses potuissent proficere, quia sui contra suos bellum gerere noluissent, pacem invitus⁶⁴³ cum filio pater fecit, eumque tunc primum suum filium appellavit. Reversus interim de Polonia⁶⁴⁴, quo fugerat Setheus, majores inter eos callide promissis et muneribus attemptabat, eosque⁶⁴⁵, paulatim in partem inflectebat. Ad extremum vero pluribus inflexis cum exercitu dux Wladislavus ad urbem Wratislaviensem accedebat⁶⁴⁶, jamque⁶⁴⁷ castra sibi reddita per circuitum obtinebat; Zbigneus vero videns sibi proceres intus et extra defecisse, durum⁶⁴⁸ intelligens se contra stimulum calcitrasse, vulgi fidei vitæque suæ diffidens, de nocte fugit, fugiensque castrum Crusvicz⁶⁴⁹, militibus opulentum, ab oppidanis receptus introivit.

5. Castro Crusvicz expugnato et deleto⁶⁵⁰.

At pater dolens eum impune sic evasisse, Crusvicienses eumque contra se ipsum recepisse, cum eodem exercitu Zbigneum fugientem⁶⁵¹ prosequitur, totisque viribus Crusviciense castrum aggreditur. Zbigneus vero convocata⁶⁵² multitudine paganorum, habensque septem acies Crusviciensium, exiens de castro cum patre⁶⁵³ dimicavit, sed justus iudex inter patrem et filium judicavit. Ibi namque bellum plus quam civile (127) factum fuit, ubi filius adversus patrem, et frater contra fratrem arma nefanda tulit. Ibi, spero, miser Zbigneus paterna maledictione quod futurum erat promeruit; ibi vero Deus omnipotens Wladislavo duci misericordiam tantam fecit, quod innumerabilem de hostibus multitudinem interfecit, et de suis sibi paucissimos miser ademit. Tantum enim humani cruoris sparsum fuit, tantumque cadaverum in lacum⁶⁵⁴ castello contiguum corruit, quod ex eo tempore piscem illius aquæ comedere quisque bonus christianus exhorruit. Sicque Crusvicz, divitiis prius⁶⁵⁵ et militibus opulentum, ad iustar pæne desolationis est redactum. Igitur Zbigneus in castrum fugiens cum paucissimis⁶⁵⁶ liberatus, utrum⁶⁵⁷ vitam perdat an membrorum aliquod est incertum. At pater juvenutis stultitiam non ulciscens, ne paganus dubitans vel alienis gentibus adhæreret, unde⁶⁵⁸ magis periculum immineret, pro vitæ membrorumque salute quæsitâ fide concessa⁶⁵⁹, secum illum in Mazoviam transportavit, eumque carcere in castro Sethei aliquando tempore maceravit. Postea vero in consecratione

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁰⁷ Brzeclai 3. ⁶⁰⁸ idcoque 3. ⁶⁰⁹ Sbigneum 2. ⁶¹⁰ monasterio 3. ⁶¹¹ deest 3. ⁶¹² letagacionem 2. ⁶¹³ Quorum 3. ⁶¹⁴ deest 3. ⁶¹⁵ decori 1. 2. 3. dedecori rectius habet Chron. princ. Polon. ed. Stenzel p. 65. ⁶¹⁶ lacrimabiliter 2. ⁶¹⁷ non 3. ⁶¹⁸ Zetheus 1. 2. 3. ⁶¹⁹ et 2. ⁶²⁰ legato 3. ⁶²¹ Wratislao 3. ⁶²² magnatibusque 3. ⁶²³ Sbigneum 2. 3. ⁶²⁴ sed 1. 2. 3. ⁶²⁵ vellent 1. ⁶²⁶ deest 3. ⁶²⁷ et 3. ⁶²⁸ deest 3. ⁶²⁹ seque 3. ⁶³⁰ ejus 3. ⁶³¹ obedire addit erronee 2. sed post deletit. ⁶³² deest 3. ⁶³³ nimis Wladislavus pro m. W. 3. ⁶³⁴ Brzeclauum 3. ⁶³⁵ in 3. ⁶³⁶ deest 3. ⁶³⁷ Zecheum 3. ⁶³⁸ r. W. desunt 3. ⁶³⁹ deest 3. ⁶⁴⁰ deest 2. ⁶⁴¹ non vel 3. ⁶⁴² intus 2. ⁶⁴³ de loco Chronicon princ. Polon. ed. Stenzel p. 66. ⁶⁴⁴ eos 1. 2. ⁶⁴⁵ accedat 3. ⁶⁴⁶ jam 3. ⁶⁴⁷ durum 2. ⁶⁴⁸ Cruszwicz 3. semperque hanc orthographiam observat. ⁶⁴⁹ argumentat edit. Vars p. 144. codices non habet, sec. 1. 2. interponunt spacium vero uno habitu, non incipiens a capite pergit. ⁶⁵⁰ fugiens 3. ⁶⁵¹ commixta 3. ⁶⁵² pace 2. 3. ⁶⁵³ i. l. desunt 3. ⁶⁵⁴ primum. 3. ⁶⁵⁵ est addit 3. ⁶⁵⁶ deest 1. 2. ⁶⁵⁷ unum 1. 2. 3. ⁶⁵⁸ recepimus lectionem Bandtkii. ⁶⁵⁹ concessa 3.

NOTÆ

(125) I. e. exsecutoribus. K.
(126) Aliter Cosmas, III, 1. K.

(127) Lucan. Pharsal. 1, 1. K.

Gneznensis ecclesiæ interventu episcoporum eum et ⁸⁶⁹ principum advocavit, eorumque precibus ⁸⁶⁸ gratiam quam perdidit acquisivit.

6. *Miraculum de sancto Adalberto* ⁸⁶¹.

Et quoniam ⁸⁶³ ecclesiæ mentio Gneznensis in hoc fieri forte ⁸⁶³ contigit ⁸⁶⁴, non est dignum præterire miraculum (128) quod ⁸⁶⁵ in vigilia dedicationis pretiosus martyr Adalbertus et ⁸⁶⁶ paganis et ⁸⁶⁷ christianis ostenderit. Accidit autem eadem nocte, in quoddam castrum Polonorum quosdam traditores ejusdem castri Pomoranos sursum funibus ⁸⁶⁸ recepisse, eosque receptos in propugnaculis ⁸⁶⁹ diem crastinum ad oppidanorum ⁸⁷⁰ perniciem expectasse. Sed ⁸⁷¹ ille qui semper vigilat, numquam dormitabit, oppidanos dormientes sui militis Adalberti vigilantia custodivit, et paganos in ⁸⁷² insidiis christianorum ⁸⁷³ vigilantes armorum terror ⁸⁷⁴ spiritualium agitavit. Apparuit ⁸⁷⁵ namque quidam super album equum Pomorani armatus, qui gladio eos extracto territabat, eosque per gradus et solium castri præcipites agitabat ⁸⁷⁶. Sicque procul dubio castellani, clamoribus paganorum et tumultibus excitati, defensione gloriosi martiris Adalberti, ab imminente sunt mortis periculo liberati. Hæc ad præsens de sancto dixisse sufficiat ⁸⁷⁷, et ad intervallum ⁸⁷⁸ superius nostræ stilius intentionis incipiat ⁸⁷⁹.

7. *De divisione regni inter utrumque filium* ⁸⁸⁰.

Igitur Gneznensis ⁸⁸¹ basilica ⁸⁸² consecrata et Zbignevo gratia patris impetrata, Wladislavus dux ambobus filiis suum exercitum commendavit, et ⁸⁸³ in Pomoraniam eos in expeditionem delegavit. Illi autem abeuntes, et quale nescio consilium capientes, imperfecto negotio ex itinere redierunt. Unde pater nescio quid suspicans, confestim inter eos regnum dimisit (an. 1097), sed de manu tamen sua sedes regni principales non dimisit. Sed ⁸⁸⁴ quid in divisione cuique contigerit, enumerare nobis imminet honorosum, neque multum hoc audire vobis fuerit fructuosum ⁸⁸⁵.

8. *Uterior hujus divisionis dispositio* ⁸⁸⁶.

Interrogatus autem pater principibus, quis eorum excellentius emereret in legationibus mittendis ⁸⁸⁶ et suscipiendis, in exercitu convocando et conducendo, et in tanti regni dispensatione multimoda, sic respondisse fertur: *Meum quidem est, ut hominis senis* ⁸⁸⁷ *et infirmi regnum inter eos dividere, ac de præsentibus*

bus judicare; sed alterum alteri prærogare ⁸⁸⁷, *vel probitatem et sapientiam eis dare, non est meæ facultatis, sed divinæ potestatis* ⁸⁸⁸. *Hoc autem unum cordis mei desiderium vobis possum aperire, quod discretiori ac probiori in terræ defensione et hostium impugnatione volo vos omnes post mortem meam unanimiter obedire. Interim vero, sicut divisum eis regnum, partem* ⁸⁸⁹ *suam quisque* ⁸⁹⁰ *retinet. Post obitum quidem meum Zbigneus cum hoc quod habet Mazoviam simul habeat* ⁸⁹¹, *Bolezlavus vero, legitimus filius meus, in Wratislaw* ⁸⁹² *et in Cracovia et in Sandomir* ⁸⁹³ *sedes regni principales obtineat* ⁸⁹⁴. *Ad extremum autem, si ambo probi non fuerint, vel si forte discordiam habuerint.*

Ille qui externis ⁸⁹⁵ *nationibus adhæserit*

Et eas in regni destructionem induxerit,

Privatus regno, patrimonii jure careat;

Ille vero solium regni lege perhenni possideat

Qui honori terræ melius et utilitati provideat ⁸⁹⁶.

Facta ⁸⁹⁷ autem, ut dictum est ⁸⁹⁸, regni divisione, habitaque patris lucubenta satis oratione ⁸⁹⁹, puerorum quisque ⁹⁰⁰ suam regni portionem ⁹⁰¹ visitavit, eorum vero ⁹⁰² pater semper in sua Mazovia libentius habitavit.

9. *De ætate puerili Boleslai* ⁹⁰³.

Interim ne sit alicui aliquatenus ⁹⁰⁴ admirandum, si quid scripserimus de Bolezlavi puerilia memorandum. Non enim, sicut assolet plerumque lascivia puerilis, ludos inanes sectabatur, sed imitari strenuos actus ac militares, in qua puer poterat, nitebatur. Et quamvis sit puerorum nobilium in canibus et in volucris delectari, plus tamen solebat Bolezlavus adhuc puerulus in militia gratulari. Nondum enim equum ascendere vel descendere suis viribus prævalebat, et jam ⁹⁰⁵ invito patre, vel aliquotiens nesciente, super hostes in expeditionem dux militiae præcedebat.

10. *Czech et Boleslaus Moraviam vastaverunt* ⁹⁰⁶.

Nunc vero quoddam ejus ⁹⁰⁷ initium puerilis militiae depingamus, et sic paulatim de minoribus ad majora transcendamus. Sicut notum est, dux Wladislavus, senio gravis et ætate, Setheio ⁹⁰⁸ palatino comiti suum exercitum ⁹⁰⁹ committebat, eumque pugnaturum vel terras hostium vastaturum delegabat. Unde cum esset Moravium ⁹¹⁰ invasurus, iuxta cum eo puerulus solo nomine pugnaturus (an. 1094)

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁶⁹ ad 2. ⁸⁶⁸ et in conspectu eorum pro e. p. 3. ⁸⁶¹ argumentum cod. 3. deest 1. 2. ⁸⁶³ quia 3. ⁸⁶⁴ forte in margine addit 2. ⁸⁶⁵ hic facta est pro i. h. f. c. 3. ⁸⁶⁶ deest 3. ⁸⁶⁷ a 3. ⁸⁶⁷ a addit 3. ⁸⁶⁸ finibus 3. ⁸⁶⁹ crastinum 3. ⁸⁷⁰ oppidanorum 1. 2. ⁸⁷¹ At 3. ⁸⁷² dest 1. 2. ⁸⁷³ Christi 3. ⁸⁷⁴ v. a. t. desunt 3. ⁸⁷⁵ æperui, 2. ⁸⁷⁶ agitavit 3. ⁸⁷⁷ sufficit 1. 2. ⁸⁷⁸ ab intervallo pro a. i. 3. ⁸⁷⁹ incipiatur 3. ⁸⁸⁰ argumentum cod. 3. deest 1. 2. ⁸⁸¹ Gneznensis 1. 2. ⁸⁸² ecclesia 3. ⁸⁸³ deest 2. ⁸⁸⁴ Sed quid fuerit fructuosum desunt 3. ⁸⁸⁵ argumentum edit. Vars. p. 150., 1. 2. spatium relinquunt, 3. vero non interrumpit narrationis filium. ⁸⁸⁶ immittendis 2. ⁸⁸⁷ prerogans 3. ⁸⁸⁸ voluntatis 3. ⁸⁸⁹ potestatem 1. ⁸⁹⁰ unusquisque 3. ⁸⁹¹ habebit 3. ⁸⁹² Wratislavia 3. ⁸⁹³ Sudomir 2. ⁸⁹⁴ obtinebit 3. ⁸⁹⁵ exterius 2. ⁸⁹⁶ Ad extremum—utilitati provideat desunt 3. ⁸⁹⁷ Effecta 2. ⁸⁹⁸ hac pro u. d. e. 3. ⁸⁹⁹ h. p. l. s. o. desunt 3. ⁹⁰⁰ p. q. transponit 3. ⁹⁰¹ partem 3. ⁹⁰² eorumque pro et v. 3. ⁹⁰³ totum hoc capitulum omittit 3. ⁹⁰⁴ argumentum edit. Vars. p. 152. deest 1. 2. 3. ⁹⁰⁵ aliquatenus 1. ⁹⁰⁶ etiam 1. ⁹⁰⁷ argumentum edit. Ged. deest 1. 2. 3. ⁹⁰⁸ pueri Boleslai 3. quia omisit præcedens capitulum. ⁹⁰⁹ Zachero 3. ⁹¹⁰ exercitum 2. ⁹¹¹ Moraviam 2.

NOTÆ.

(128) Sall. Jug., 79. S.

Alia vice partem Moraviae maximam destruxerunt, A
adeque praedam multam et captivos adduxerunt ¹¹²,
ac sine belli discrimine vel itineris redierunt,

11. *Boleslavus puer interfecit aprum* ¹¹³.

Multa possem de audacia hujus pueri scriptitare.
Nisi tempus jam instaret ad summam operis pro-
[perare.

Tamen ¹¹⁴ quoddam in occulto non permittam latitare,
Cum sit dignum ad exemplum probitatis rutilare.

Quadam vice puer Martis ad genticulum ¹¹⁵ in silva
residens, aprum immanem transeuntem ac densita-
tem silvae subeuntem vidit, quem statim de mensa
surgens, assumpto venabulo subsecutus, sine com-
mite vel cane praesumptuosus invasit. Cumque ferae
silvestri propinquasset, et jam ictum in ejus guttore
vibrare voluisset, ex adverso quidam miles ejus oc-
currit, qui vibratum ictum retinuit, et venabulum
ei auferre voluit. Tum ¹¹⁶ vero Boleslavus ira, im-
mo audacia stimulatus, geminum duellum mirabili-
ter, humanum scilicet et ferinum, singulariter su-
peravit. Nam et illi venabulum abstulit, et aprum
occidit. Ille vero miles postea cur hoc fecerit requi-
situs, se nescivisse quid egerit est confessus, et ob
hoc tamen est ab ejus gratia longo tempore seque-
stratus. Ille vero puer inde rediit fatigatus, et vix
lumen vires ¹¹⁷ obtinuit ventilatus ¹¹⁸.

12. *Boleslavus ursum interfecit* ¹¹⁹.

Aliud quoque factum ejus puerile huic simile non
tacebo, quamvis noverim quia aemulis ¹²⁰ non per
omnia complacebo ¹²¹. Idem ¹²² puer cum paucis in
silva deambulans, in eminentiori loco forte constitit,
ac deorsum huc illucque contemplanus, ursum ingentem
cum ursula colludentem ¹²³ prospexit. Quo viso,
statim aliis prohibitis in planitiem descendit, ac so-
lus et intrepidus equo sedens cruentas feras ¹²⁴ ad-
ivit, ursumque contra se conversum brachiis erectis
venabulo perforavit. Quod factum satis fuit illis
astantibus ammirandum, et non videntibus pro tanta
audacia pueri recitandum.

13. *Boleslavus in hosticum procurrit* ¹²⁵.

Interea Boleslavus, martialis puer, viribus et aetate
crescebat, nec, ut assolet aetas ¹²⁶ puerilis, luxui vel
vanitatibus intendeat (129), sed ubicumque hostes
praedas agere sentiebat, illuc impiger cum coaequa-
vis ¹²⁷ juvenibus properabat, et plerumque ¹²⁸ furtim D

cum paucis teram hostium introibat, villisque com-
bustis captivos et praedam adducebat. Jam enim
ducatum Wratislavensem, puer aetate, senex probi-
tate retinebat, necdum tamen militare ¹²⁹ gaudium
attingebat. Unde quia spes in eo juvenis bonae indo-
lis pullulabat ¹³⁰; jamque magnum ¹³¹ in eo gloriae
signum militaris apparebat, omnes eum principes
diligebant, quia futurum in eo magnum aliquid per-
penebant.

14. *Boleslavus Pomoranos oppugnat* ¹³².

Idem vero puerulus, Martis ¹³³ prole progenitus,
quadam vice super Pomoraniam equitavit, ubi jam
evidentius famam sui nominis propalavit. Namque
castrum Mezyrtetze ¹³⁴ (130) tantis viribus obsedit,
tantoque impetu assultavit ¹³⁵ quod ¹³⁶ paucis diebus
oppidanos ¹³⁷ deditionem facere coartavit ¹³⁸. Ibi
quoque ¹³⁹ dapifer Woyslavus in vertice tale signum
audaciae comparavit, quo vix eum extractis ossibus
operatio sagax medici liberavit.

15. *Quomodo bellum gesserit in Pomorania* ¹⁴⁰.

Inde regressus quieti militum aliquantulum indul-
sit, eosque statim illuc puer laboriosus reduxit.
Qui regionem barbarorum subjugare concupiscens,
praedas agere prius vel incendia facere non conatur,
sed eorum munitiones vel civitates obtinere vel
destruere meditatur ¹⁴¹. Igitur gressu concito quod-
dam ¹⁴² nobile satis ac ¹⁴³ forte castrum ¹⁴⁴ obsessu-
rus invasit, quod tamen ejus primum impetum non
evasit, unde praedam multam et captivos egit, bellato-
res vero sententiae bellicae redigit ¹⁴⁵. Et quo magis ¹⁴⁶
amari debuit, eo sibi majorem invidiam cumulavit et
inimicorum insidias ad suum interitum provocavit.

16 ¹⁴⁷ *Machinationes Zethei* ¹⁴⁸.

Interea namque Zetheus multas, ut ferunt, ipsis
pueris insidias praetendebat, ac paternum animum
ab affectu filiorum multis machinationibus avertebat.
In castellis etiam puerorum partibus deputatis
aut sui generis aut inferioris, quibus dominarentur,
comites vel pristaldos praeponebat, eosque pueris
inobedientes existere versuta calliditate commove-
bat. Ambobus siquidem fratribus infestus insidiator
existebat, sed magis tamen Boleslavum legitimum
et acrem animo, post patrem regnaturum, suo in-
fortunio metuebat. Ipsi vero fratres jusjurando se
conjunxerant ¹⁴⁹ et inter se signum fecerant ¹⁵⁰.

VARIÆ LECTIONES.

¹¹² abduxerunt 3. ¹¹³ argumentum edit. Ged. p. 83. deest 1. 2. 3. ¹¹⁴ cum 2. ¹¹⁵ genticulum 2. ¹¹⁶ Cum 3. ¹¹⁷ deest 3. ¹¹⁸ etc. addit 3. ¹¹⁹ argumentum edit. Vars. p. 156 deest 1. 2. 3. ¹²⁰ exaulis 2. ¹²¹ quamvis noverim — complacebo desunt 3. ¹²² namque addit 3. ¹²³ colludere 2. 3. ¹²⁴ bestias 3. ¹²⁵ argum ntum edit. Vars. p. 157 deest 1. 2. 3. ¹²⁶ estas 2. ¹²⁷ coequanis 2. coevis 3. ¹²⁸ plerum 2. ¹²⁹ militarem 1. 2. ¹³⁰ pullulavit 3. ¹³¹ deest 3. ¹³² argumentum edit. Vars. p. 158. deest 1. 2. 3. ¹³³ in artis non bene 2. ¹³⁴ Meczirzeczye 2. medzyrzecz 3. ¹³⁵ t. i. a. desunt 3. ¹³⁶ in addit 3. ¹³⁷ ad addit. 3. ¹³⁸ compulit pro f. c. 3. ¹³⁹ Ibi quoque usque ad finem capituli desunt 3. ¹⁴⁰ argumentum edit. Vars. p. 159. deest 1. 2. 3. ¹⁴¹ initium capituli usque ad mediatum omittit 3. ¹⁴² Aliud quoque pro l. g. c. q. 3. ¹⁴³ et 3. ¹⁴⁴ gradu concito addit hoc loco 3. ¹⁴⁵ redagit 1. ¹⁴⁶ E. q. m. usque ad finem capituli desunt 3. ¹⁴⁷ totum hoc capitulum deest 3. ¹⁴⁸ argumentum edit. Vars. p. 160. deest 1. 2. ¹⁴⁹ con- junxerunt 2. ¹⁵⁰ facerint 2.

NOTÆ.

(129) Sall. Jug. 61. S.

(130) Miedzyrzecz, germanice *Mesris*: in magno

ducatu Poznaniensi. S. Aliam sententiam tuitus. es. Giesbrecht Wendische Gech., II, 165., K.

quod, si Zetheus eorum alteri machinaretur insidias, alter alteri subvenire cum totis viribus suis nullius moræ pateretur inducias. Contigit autem, nescio vel calliditate vel rei veritate, duces Wladislavum Bolezlavo puero mandavisse, se Bohemos in Poloniam introituros⁹⁸¹, prædam facturos ab exploratoribus audivisse, quapropter oporteret eum ad locum citissime determinatum properare, et comites sui ducatus, quos Zetheus præfecerat et in quibus puer nullatenus conflebat, in auxilium advocare. Puer vero paternis jussionibus credulus, ad locum constitutum cum suis collateralibus⁹⁸² festinus⁹⁸³ nichilque dubitans incēdebat, sed cum eo tamen comes Woyslavus, cui erat commissus, non pergebat. Unde unus ad alium invicem susurrantes, utpote signum traditionis suspicantes: *Non es, inquietes, sine causa periculi, quod pater tuus te præcepit ad locum solitudinis ambulare, et insidiantes vitæ tuæ Zethei familiares et amicos illuc in auxilium advocare. Scimus enim et certi sumus, quia Zetheus totam progeniem teque⁹⁸⁴ maxime nititur, ut heredem regni, modis omnibus abolere, solusque totam sub manu sua captam Poloniam retinere, insuper⁹⁸⁵ etiam Woyslavus comes, cui commissi sumus, qui propinquus est Zetheo, nobiscum procul dubio advenisset, ni⁹⁸⁶ machinamentum aliquod nobis fieri cognovisset. Unde necesse est, citissime nos consilium aliquod invenire, quo possimus istud periculum nobis imminens præterire.* His dictis, puer Bolezlavus vehementissime metuebat, totusque sudore manantibus affluebat. Accepto itaque convenienti satis consilio, secundum ingenium puerile velucitus ad Zbigneum, ut ad se cum suis quantocitius in auxilium properaret, cum signo constituto transmiserunt, ipsique statim ad urbem Wratislaviensem⁹⁸⁷, ne præoccuparetur ab insidiatoribus æmuli redierunt. Regressus ergo⁹⁸⁸ puer Boleslavus, imprimis majores et seniores civitatis⁹⁸⁹ deinde totum populum in concione advocavit, eisque, quas a Zetheo patiebatur insidias ex ordine sicut puer cum lacrymis enarravit. Illis e contra præpyetate pueri lacrimantibus, et iram indignationis in Zetheum absentem verbis⁹⁹⁰ ignominiosis jactantibus, Zbigneus cum paucis, nondum⁹⁹¹ collecta multitudine, properando⁹⁹² adveniens, orationem fratris, ut litteratus et major ætate, rethorice coloravit, ac⁹⁹³ populum tumultuantem ad fidelitatem fratris et contrarietatem Zethei loculenta oratione⁹⁹⁴ sequenti vehementer animavit: *Ni ve-*

*A stræ fidei (131), cives, stabilitas inviolabilis nostris antecessoribus nobisque, licet parvulis, nota fuisset et experta, nequaquam puerilis ætatis imbecillitas, tantis calamitatibus attentata, totque factionibus inimicorum agitata, totam refugii spem in vobis et consilii posuisset. Sed notum constat exteris nationibus et propinquis, vos multa perpessos pro insidiis vite nostræ⁹⁹⁵ machinationibus ab hiis, qui successionem nostri generis nituntur penitus abolere dominorumque naturalium hereditatem ordine præpostero distorquere. Quapropter, quia senio jam confectus genitor noster et infirmitate, sibi nobisque vel patriæ minus prævalet prævidere, necessarium est, nos in nostro fretos⁹⁹⁶ præsidio gaudiis ambitiosorum vel maleficis interire, vel in exilium fugientes fines Poloniæ transilire; unde vestrum dignemini nobis animum aperire, si manere liceat vel de patria nos exire. Ad hæc multitudo tota Wratislaviensium, dolore cordis intrinsecus tacta, paulisper conquievit⁹⁹⁷, erumpensque statim in vocem, intentionem mente conceptam unanimiter cum affectu pyetatis aperuit: *Nos quidem, inquietes, fidem servare volumus domino nostro naturali, patri vestro, dum vixerit⁹⁹⁸, nec ejus soboli deficiemus, quamdiu nobis status vitalis affuerit. Igitur de nobis nullam diffidentiam habetote, sed exercitu congregato, ad curiam patris armati properate, ibique salva reverentia paterna, vestram injuriam vindicate.* Quæ dum dicebantur, et jurejurando a civibus firmabantur, Woyslavus comes, qui puerum Bolezlavum nutrebat, de servitio suo veniebat, et quæ flebant ignorabat. Qui spectus proditionis ob Zethei consanguinitatem est habitus, et civitatem introire rebusque pueri providere prohibitus. Illo autem satisfactionem preferente, se, si quid controversiæ contigerit, nescivisse, satisfacere volentem eosque subsequenter nequaquam pueri tunc temporis⁹⁹⁹ receperunt, sed obviam patri collecta multitudine processerunt. Igitur dux Wladislavus ejusque filii in loco qui dicitur Zarnowiecz⁹⁷⁰ (132), sejunctis filiis a patre, cum exercitiibus consederunt, ibique diutius inter se legationibus altercantes, vix tandem⁹⁷¹ consiliis procerum minisque juvenum Zetheum dimittere senem pueri coegerunt. Aiunt etiam patrem ibi filiis jurasse nunquam se deinceps eum ad honorem pristinum revocare. Ad castrum itaque sui nominis Zetheo fugiente, ad patrem fratres humiliter inermes et pacifici perrexerunt, eique non ut domini, sed ut milites vel servi suum obsequium pronis menti-*

VARIE LECTIONES.

⁹⁸¹ introituros 1. ⁹⁸² collateralibus 2. ⁹⁸³ festinans 2. ⁹⁸⁴ te 2. ⁹⁸⁵ et anteponit 2. ⁹⁸⁶ in 1. ⁹⁸⁷ verba infra de Wratislaviensibus dicta 2. errore lapsus hoc loco posuit, sed dein linea transversa delevit: dolore cordis intrinsecus tacta, paulisper convenit, erumpensque statim⁹⁹⁰ igitur 2. ⁹⁹¹ civitates 4. 2. ⁹⁹² urbem 1. 2. ⁹⁹³ non cum 2. ⁹⁹⁴ properantes 2. ⁹⁹⁵ at 1. 2. ⁹⁹⁶ ita correximus; luculentam ratione 1. 2. ⁹⁹⁷ vestre 1. 2. ⁹⁹⁸ freti 1. 2. ⁹⁹⁹ convenit 1. 2. ⁹⁷⁰ vixit 1. 2. ast sensus et rythmus vixerit postulant. ⁹⁷¹ tempus 2. ⁹⁷⁰ Sarnowiecz 1. Czarnowiecz potest quoque legi 2. ⁹⁷¹ tantundem 2.

NOTÆ.

(131) Sall. Cat 20. S.

(132) Adfluvium Notec, Netze, non Czarnikow,

ut vult Stenzel Chron. princ. Pol. p. 68. nota 1. S.

bus et cervicibus obtulerunt. Sicque pater et filii cunctique proceres cuncti, Zetheum fugientem ad castellum quod fecerat cum toto exercitu sunt secuti. Quem dum persequi et extra terram expellere conarentur, ipse dux noctu, cum lectulo suo requiescere putaretur, nemine suorum conscio, cum tribus exceptis familiaribus exercitum latenter exiens, a Zetheum ex altera parte Wyslæ fluminis cum navicula transmeavit. Unde cuncti proceres indignati asserebant, quia deserere filios totque principes cum exercitu non est sapientis sed consilium deirantis, statimque facto consilio decreverunt, quatenus Boleslavus Sudomir (133) et Cracow, sedes regni principales et proximas occuparet, easque fidelitate recepta in dominium possideret, Zbigneus autem contra Mazoviam properaret, et urbem Plocensem illamque plagam contiguam obtineret. Boleslavus quidem sedes prædictas occupavit et tenuit, Zbigneus vero, præventus a patre, suum cœptum explicare non potuit. Sed quid tam diu finalem causam Zethei factionis prolongamus? Si labores singulos in dissensione Zethei describamus, gesta Zethei procul dubio Jugurtino volumini cœquamus. Et ne tamen insulsi vel desidiosi videamur, cœptum iter adhuc aliquantulum gradiamur. Item alio tempore pueri principes et exercitum asciverunt, et contra Plocensem urbem ex altera parte Wyslæ fluminis castra militiæ posuerunt, ubi etiam Martinus archiepiscopus, senex fidelis, magno labore magnaque cautela iram et discordiam inter patrem et filios mitigavit. Ibi quoque dux Wladislavus, ut aiunt, jerejurando se Zetheum retenturum nunquam amplius confirmavit. Tunc Boleslavus patri sedes occupatas restituit, nec pater cum filiis pactionem factam obtinuit. Ad extremum interim senem pueri coegerunt, quod Zetheum de Polonia propellendo suum desiderium impleverunt (134).

Qualiter autem hoc contigerit, vel qualiter de exilio redierit, prolixum et tædiosum est edocere; sed hoc dixisse sufficiat, quod postea non sibi licuit ullum dominium exercere.

17. *De propugnaculo Pomoranorum sua sponte destructo*

Hactenus de Zetho et regina dixisse sufficiat, nunc vero penna temperata de puero Marti dedito cœptæ studium intentionis proficiat. Hiis ita peractis, ecce, nunciatum est eis Pomoranos

exivisse, eosque contra Zutok (135), regni custodiam et clavem, castrum oppositum erexisse. Erat enim castrum novum ita altum et ita proximum christianis, quod ea quæ dicebantur et fiebant in Zutok et audiri et videri bene poterant a paganis. Igitur Zbigneus, quum ætate major erat, partemque regni Pomoranis patrique proximam retinebat, cum exercitu patris atque suo contra Pomoranos sine fratre parvulo properavit, minusque tum laudis major cum multis antecessens, quam frater junior cum paucis subsequens acquisivit. Nam major illuc properans, neque castrum illud novum viriliter assultavit, nec hostes cum tanta multitudine in proelium irritavit, sed timens inde magis quam timendus ut aiunt, ad propria remeavit. At puer Boleslavus, Martis filius, fratre majore discedente ut advenit, quamvis nondum cinctus gladio, plus præcipiens quam frater major tenens gladium ibi fecit.

Nam et pontem invadendo

Castellanis abstulit,

Et in portam prosequendo

Suos enses intulit.

Hoc initium militiæ Boleslavi magnæ futuræ prohibitæ indicium extitit christianis, magnumque signum suæ destructionis, magnum terrorem intulit ipsis etiam Pomoranis. Zbigneo autem cum multitudine venienti nichilque virile facienti insultantes ignaviam ascribebant; Boleslavum vero cum paucis postea venientem, et audacter suos hostes usque ad portas invadentem, lupi filium appellabant, Zbigneus, inquietes, debet ut clericus ecclesiam gubernare, istum vero decet puerulum, ut apparet, strenuis actibus militare. Sicque junior frater cum paucis paulatim incedens, plus honoris et laudis acquisivit quam major, qui cum magno impetu et cum magna multitudine properavit. Videntes ergo pagani puerum, quia paucos habebat, revertentem, metuentes interitum, si cum multis redierit, imminentem, castellum suum quod fecerant ipsimet destruxerunt, cassoque labore securitatis latibula petierunt.

18. *De balteo militari Boleslavo a patre devictis Pomoranis oblato*

Videns ergo Wladislavus, quia puer ætate florebat gestisque militaribus præpellebat, cunctisque regni sapientibus complacerebat, eum accingi gla-

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁷³ exre eriens 2. ⁹⁷⁴ quod 1. ⁹⁷⁵ consilio deest 1. 2. 3. sed recte addit Chr. pr. P. p. 68. ⁹⁷⁶ Moraviam 2. ⁹⁷⁷ dispensiones 1. 2. ⁹⁷⁸ i gurtino 1. igurtino 2. ⁹⁷⁹ quia 2. ⁹⁸⁰ quia 2. ⁹⁸¹ argumentum edit, Vars. p. 168. deest 1. 2. 3. ⁹⁸² Marci 2. ⁹⁸³ ita videtur legendum qua ad intentionis pertinens: cepto 1. 2. 3. ⁹⁸⁴ verba Hactenus de Zetho — proficiat omittit 3. ⁹⁸⁵ clayum 1. 2. et clavem desunt 3. ⁹⁸⁶ deest 3. ⁹⁸⁷ Erat enim — a paganis desunt 3. ⁹⁸⁸ quoniam 2. ⁹⁸⁹ pro Igitur Zbigneus quum ætate major erat habet Zbigneus autem quoniam natu major erat 3. ⁹⁹⁰ suo patrisque pro patris atque suo 3. ⁹⁹¹ e — est habent male 1. 2. ⁹⁹² proparens 2. ⁹⁹³ illic 3. ⁹⁹⁴ n. a. desunt 3. ⁹⁹⁵ po oe 3. ⁹⁹⁶ magnum futuræ — destructionis desunt 3. ⁹⁹⁷ veniente 1. 2. 3. ⁹⁹⁸ portam 3. ⁹⁹⁹ strenuus 1. ¹⁰⁰⁰ igitur 3. ¹⁰⁰¹ argumentum edit. Vars. p. 172. deest 1. 2. 3. ¹⁰⁰² cumque 2.

NOTÆ.

(133) Sandomir, urbs capitalis principatus eiusdem nominis ad flumen Vistulam sita. S.

(134) Scil. ipsi pueri K.

(135) Zanthok ad Wartham fluvium, inter Dria-sen et Landsberg, S.

ſcio in assumptione ſanctæ Mariæ diſpoſuit (an. A 1099, Aug. 15), apparatusque magnificum in civitate Plocenſi præparavit (156). Jam enim ætate et infirmitate continua ſeneſcebat, et in illo puero ſucceſſionis fiduciam expectabat. Dum ſe cuncti præpararent et ad feſtum properarent, nuntiatum eſt Pomoranos Zantok¹⁰⁰³ caſtrum obſediſſe, nec audebat¹⁰⁰⁴ quifquam eis de principibus contraire. Igitur invito patre multisque prohibentibus, puer Martiſ illuc irruens de Pomoranis triumphavit, ſicque rediens armiger victor, a patre gladio præcinctus, cum ingenti tripudio ſolempnitatem celebravit. Neque ſolus illa die balteo militari cinctus fuit, ſed ob amorem et honorem filii multis pater coactis arma dedit.

19. De Plaucis (137) devictis¹⁰⁰⁵.

Bolezlavo itaque¹⁰⁰⁶ milite noviter conſtituto, in Plaucis Deus revelavit, quanta per eum operari debeat in futuro. Contigit namque noviter eo militari balteo præcincto, Plaucos in unum¹⁰⁰⁷ innumerabiles conveniſſe, ſeſeque more ſolito per Poloniam diſcurſuros, in partes¹⁰⁰⁸ ſejunctos¹⁰⁰⁹ tres vel quatuor ab invicem remotius, Wyſlam fluvium nocturno tempore nataviſſe. Qui ſequentis¹⁰¹⁰ diei¹⁰¹¹ diluculo curſu rapido¹⁰¹² diſcurrentes, et prædam innumerabilem capientes, onerati ſpoliis circa veſperam ultra retro fluvium redierunt, ibique ſecuri ac¹⁰¹³ fatigati nocturnæ quietis¹⁰¹⁴ turguria poſuerunt, ſed non ita ſecuri quieverunt, ſicut antiquitus conſueverunt¹⁰¹⁵. Namque¹⁰¹⁶ Deus, chriſtiani^C conſervator ſuæque vigilæ vindicator, paucorum fidelium audaciam in multorum perniciem paganorum ſuſcitavit, quibus irruentibus dominicæ diei in gloria¹⁰¹⁷ ſuæ potentiæ brachio triumphavit. Ex eo tempore Plauci adeo ſunt ſtupefacti, quod regnante Bolezlavo videre Poloniam non ſunt auſi.

20. ¹⁰¹⁸ Prophetia de Bolezlavo ¹⁰¹⁹.

Contigit quoque quoddam a quodam fieri verbum¹⁰²⁰ in militaris conſilio cinctionis, quod dignum eſt inſeri noſtræ tytulo mentionis. *Domine dux*, inquit ille quidam, *Wladislave, pyus Deus hodiè regnum Poloniæ viſitavit, tuamque ſenectutem et infirmitatem totamque patriam per hunc hodie factum militem exaltavit. Beatu mater, quæ talem puerum* ^D *educavit! Uſque modo Polonia fuit ab hoſtibus con-*

culcata, ſed per hunc ¹⁰²¹ *puerulum erit ut antiquitus reſtaurata.* Ad hæc verba omnes qui aderant ſtupuerunt, et ut ſileret pro reverentia ducis inuenerunt. Nos tamen non credimus hoc verbum de vanitate proceſſiſſe, ſed prophetiæ ſpiritu advenſiſſe, quia jam in factis ejus puerilibus comprobatur, quod Polonia quandoque per eum in ſtatu priſtino reſtauratur.

21. De morte Wladislavi¹⁰²².

Sed ad præſens ſe puer aliquantulum¹⁰²³ labore reficiat, dum ducem Wladislavum, pyum et manſuetum virum, in pace noſtra penna ſepeliat. Dux ergo Wladislavus priſtinæ ſeditionis remiſcens, quum Zetheum de Polonia profugavit, quamvis ætate debilis et infirmitate fuerit, nullum tamen^B in curia ſua palatinum vel palatini vicarium præfecit, omnia namque per ſe ipſum vel ſuo conſilio ſagaciter ordinabat, vel cuilibet comiti, cujus provinciam viſitabat, curiæ reſponſionem et ſollicitudinem commendabat. Et ſic per ſe patriam ſine palatino comite rexit, donec ſpiritus ejus¹⁰²⁴ corporea mole ſolutus, ad locum debitiæ manſionis perrexit¹⁰²⁵. (An. 1102) Mortuus eſt ergo dux Wladislavus¹⁰²⁶ ætate plenus et¹⁰²⁷ infirmitate longa detentus (158), cujus exequias quinque diebus in urbe Plocenſi cum capellanis celebrando, Martinus archiepiſcopus expectando filio ſepelire non eſt auſus. Advenientes autem ambo fratres adhuc inſepulto patre, magnum inter ſe pæne de diſſione theſaurorum¹⁰²⁸ et regni diſcidium habuerunt, ſed divina gratia inſpirante, et¹⁰²⁹ archiepiſcopo ſene¹⁰³⁰ fideli mediante, præceptum viventis in præſentia mortui tenuerunt. Wladislavo ergo¹⁰³¹ duce in eccleſia Plocenſi honorifice ſatis ac magnifice tumulato, theſaurorumque patris inter filios¹⁰³² regnoque¹⁰³³ Poloniæ vivente patre facta diſſione designato, ſortem uterque ſuæ diſſionis habuit. Bolezlavus tamen legitimus duas ſedes regni principales partemque terræ populioſiorem obtinuit. Puer autem Bolezlavus adepta parte patrimonii, militibus et conſilio confortatus, cæpit animi virtutem, viresque corporis exercere, cæpitque fama ſimul et ætate juvenis bonæ indolis adoleſcere¹⁰³⁴.

D 22. Bolezlavus expugnavit Albam urbem regiam¹⁰³⁵.

Novus ergo¹⁰³⁶ nova bella miles¹⁰³⁷ incipit reno-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁰³ Zutok 1. 2. ¹⁰⁰⁴ audebat 1. 2. ¹⁰⁰⁵ argumentum edit. Vars. p. 173. deest 1. 2. 3. ¹⁰⁰⁶ igitur 3. ¹⁰⁰⁷ convenire addit erronee 2. sed punctis ſuppoſitis notavit. ¹⁰⁰⁸ parte 1. 2. 3. ¹⁰⁰⁹ ſejunctas 1. ¹⁰¹⁰ ſequentes 3. ¹⁰¹¹ deest 1. 2. ¹⁰¹² velocius addit 3. ¹⁰¹³ atque 3. ¹⁰¹⁴ quieti 3. ¹⁰¹⁵ ſveverunt 1. 2. ¹⁰¹⁶ Nam 3. ¹⁰¹⁷ dominicæ diem gloria 2. in gloria diei dominicæ 3. ¹⁰¹⁸ totum hoc caput omittit 3. ¹⁰¹⁹ argumentum edit. Vars. p. 173. deest 1. 2. ¹⁰²⁰ viii codices lineos duabus ſuperpoſitis proferunt, quod forſan proverbium legi poteſt, ſic enim auctor dicta memoria digna appellat. ¹⁰²¹ iſtum pro per hunc 1. 2. ¹⁰²² argumentum edit Vars. p. 176. deest 1. 2. 3. ¹⁰²³ Bolezlavus 3. ¹⁰²⁴ verba a priſtinæ ſeditionis — ſpiritus ejus deſunt 3. ¹⁰²⁵ eternaliter permansurus addit 3. ¹⁰²⁶ autem pro e. d. W. 3. ¹⁰²⁷ in addit 3. ¹⁰²⁸ diſſionem theſaurorum pro d. d. t. 1. 2. de diſſione theſauro 3. ¹⁰²⁹ in 2. ¹⁰³⁰ et addit 3. ¹⁰³¹ igitur 2. ¹⁰³² i. f. deſunt 3. ¹⁰³³ ac regno 3. ¹⁰³⁴ adolere 1. 2. 3. ¹⁰³⁵ argumentum cod. 3. deest 1. 2. ¹⁰³⁶ igitur 2. 3. ¹⁰³⁷ miles nova bella tranſponit 3.

NOTÆ.

(156) De anno vide Cosmam, III, 9. et Giesebrecht Wend. Geſch. II, 166. K.

(137) I. e. Patzinacis.

(158) Cf. Cosmas, III, 16. K.

vare, hostesque suos cogitat acrius et ¹⁰²⁶ frequentius provocare. Convocata itaque multitudine bellatorum, cum paucis electis penetravit medietullium patriæ paganorum. Cumque ad urbem regiam et egregiam Albam (139) nomine pervenisset (an. 1102), neque partem tertiam sui exercitus habuisset, equo descendens, nullum instrumentum expugnandi vel machinamentum adaptavit, sed violenter ac mirabiliter urbem opulentam et populosam die qua venerat expugnavit. Dicunt etiam quidam eum primum invasisse, eumque primum propugnacula conscendisse. Ex quo facto terribilis per nimium extitit Pomoranis, suisque laudabilis et amabilis omnibus christianis. De civitate autem prædam innumerabilem asportavit ¹⁰²⁹, munitionem vero planicie cœquavit ¹⁰³⁰.

23. De nuptiis Bolezlavi ¹⁰³¹.

Sed, prætermissis pluribus suo loco retractandis, de nuptiis referamus ejusque donis ¹⁰³² Bolezlavi magni regis muneribus comparandis. (An. 1103) Qualiter hoc autem a Paschali papa secundo concessum fuerit, quod nuptias intas ¹⁰³³ de consanguinitate licuerit, Balduinus ¹⁰³⁴ Cracoviensis episcopus, ab eodem papa Romæ consecratus, fidei ruditatem et patriæ necessitatem intimavit, sicque Romanæ sedis auctoritas, ut fertur hoc conjugium ¹⁰³⁵ misericorditer, non canonicè nec usualiter, sed singulariter collaudavit (140). Nos autem de peccato tractare vel justitia materiam non habemus, sed res gestas regum ducumque Poloniæ sermone tenui recitamus ¹⁰³⁶. Octo siquidem diebus ante nuptias totidemque post nuptiarum ¹⁰³⁷ octavas belliger Bolezlavus dare munera non quievit, aliis scilicet renones (141) et pelles palliis coopertas et aurifrisiis delimbatas ¹⁰³⁸, principibus pallia, vasa aurea et argentea, aliis civitates et castella, aliis villas et ¹⁰³⁹ prædia.

24. Insidiæ Zbignei incitantis hostes ¹⁰⁴⁰.

Interea Zbigneus frater ejus, qui vocatus ad nuptias fratris venire refutavit, cum Pomoranis et Bohemis ¹⁰⁴¹ amicitias federavit, et dum nuptiæ fierent, ut serunt, intrare Poloniam Bohemos animavit (an. 1103). Qui Bohemi per provinciam Wratislaviensem discurrentes, et prædas captivosque colligentes et incendia facientes, pluribus annis dampnum illi regioni nocuum intulerunt (142). Quo audito, impiger Bolezlavus, licet magis de violata

A fraternitate quam de regni populatione doluerit, misit tamen legationem fratri, cur hoc sibi fecerit, vel in quibus eum offenderit. Zbigneus contra se tale quid nescivisse respondebat, seque innoxium talis flagitii quibusdam circumlocutionibus asserebat. Cumque Bolezlavus assidue cum hostibus et Bohemis et Pomoranis dimicaret, suæque divisionis portionem ab invasoribus viriliter expugnaret, Zbigneus fratri suo laboranti nec invitatus auxilium impendebat, insuper etiam cum hostibus fratris occulte fœdus et amicitiam conjungebat, et pecuniam illis pro militibus in ¹⁰⁴² subsidium transmittabat. Et cum frequenter eum belliger Bolezlavus et legatis et colloquiis conveniret, fraterna karitate commonendo ne familiaritatem et amicitiam cum hostibus paternæ hereditatis palam vel clanculo iniret, unde magnum regno Poloniæ discidium eveniret, ille e contra sapienter et pacifice respondebat, et sic fratris iram ¹⁰⁴³ et principum invidiam temperabat. Sed de hoc plenius ¹⁰⁴⁴ in alio loco subsequenter disseramus, et interim gestis Bolezlavi militaribus alludamus.

25. Polani vastaverunt Moraviam. ¹⁰⁴⁵.

Igitur belliger Bolezlavus injuriæ Bohemorum vindicator tres acies militum in Moraviam transmisit, qui in ipsa ebdomada dominicæ ¹⁰⁴⁶ resurrectionis euntes (an. 1104, Apr. 17), et prædam et incendia facientes dignam ¹⁰⁴⁷ pœne suis factis ¹⁰⁴⁸ recompensationem invenerunt, quia tantæ sollemnitate reverentiam infregerunt ¹⁰⁴⁹. Nam Suatopole ¹⁰⁵⁰ dux Moraviensis ¹⁰⁵¹ cum acri militum acie persecutus est eos cum redirent, et abstulisset ¹⁰⁵² eis prædam, ut aiunt, ni cum ea pedites anteirent. Videntes autem Poloni Moravienses ¹⁰⁵³ ad bellum præparatos fiducialiter propinquare, non cogitant in fuga sed in armis suam fiduciam collocare. Igitur utrinque bellum acerrimum inchoatur, quod non sine dampno gravissimo partibus singulis terminatur. In primo namque conflictu Suatopole ¹⁰⁵⁴ dux Moraviensis ¹⁰⁵⁵, sicut aper molossis indagatus, scilicet undique curvo dente percutiens, alios perimit, aliis viscera fundit, nec prius gradum figit vel facere dampnum desistit, donec venator anhelus cum alia turba canum suis laborantibus occurrit — sic primum Suatopole Polonos onustos præda circumflexto tramite præciciens ¹⁰⁵⁶ pœne triumphaliter oppressisset, ni militaris acies totis ¹⁰⁵⁷ viribus

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰²⁶ ac 2. superposito et. ¹⁰²⁹ mirabilem apportavit pro i. a. 3. ¹⁰⁴⁰ etc. addit 3. ¹⁰⁴¹ argumentum edit. Vars. p. 180. ¹⁰⁴² deest 1. 2. 5. ¹⁰⁴³ dictis 3. ¹⁰⁴⁴ istas 3. ¹⁰⁴⁵ Balduiq. 3. ¹⁰⁴⁶ convivium 3. ¹⁰⁴⁷ recitatus 3. ¹⁰⁴⁸ nuptias 3. ¹⁰⁴⁹ delimbatus 3. ¹⁰⁵⁰ deest 3. ¹⁰⁵¹ argumentum edit Vars p. 182. ¹⁰⁵² deest 1. 2. 5. ¹⁰⁵³ Bohe 2. ¹⁰⁵⁴ et 3. ¹⁰⁵⁵ deest 3. ¹⁰⁵⁶ plenarius 1. 2. ¹⁰⁵⁷ P. v. M. desunt 1. 2. ¹⁰⁵⁸ dominica 3. ¹⁰⁵⁹ deest 3. ¹⁰⁶⁰ sue pene factam pro p. s. f. 3. ¹⁰⁶¹ quia — infregerunt desunt 3. ¹⁰⁶² Swacopole 2. ¹⁰⁶³ Swanhopole 3. ¹⁰⁶⁴ Moravie 3. ¹⁰⁶⁵ abstulisse 1. 2. 3. ¹⁰⁶⁶ Moravos 3. ¹⁰⁶⁷ Swantopole 2. ¹⁰⁶⁸ Swanhopole 3. ¹⁰⁶⁹ Moravie 3. ¹⁰⁷⁰ precedens 2. ¹⁰⁷¹ totque 3.

NOTÆ.

(139) Bialogrod, Belgard ad Persantam. S. De alia urbe hujus nominis ad Lebam, vide Barthold, 1, 453. K.

(140) In matrimonium duxit Boleslaus Zbyslavam, Russorum gente oriundam. Roepell, 1,

251. K.

(141) Vestis ex pellibus facta. K. Cf. Cæsar. bell. Gall. vi, 21. Sallust. fragm. histor. p. 264 ed. Bip. GROTEFEND.

(142) Cosmas, 1. 1. K.

glomerata, iram instantis pariter et audaciam repres-
sisset. Tunc quidem tinnitus ¹⁰⁷⁰ de galeis percussis
per concava ¹⁰⁶⁹ montium condensaque silvarum
resonant ¹⁰⁷⁰, ignis scintillæ de ferro per æra
micant, hastæ clipeis collisæ crepant, pectora scin-
duntur, manus et cervices corporaque truncata per
campum palpitant. Ibi campus martialis, ibi fortuna
ludit. Ad extremum adeo sunt utrinque fatigati et
in dampno peremptorum militum coæquati, quod
nec Moravienses ¹⁰⁷¹ lætam victoriam habuerunt,
nec Poloni notam infamiae incurrerunt. Ibi quoque
Zelislavus comes ¹⁰⁷² manum qua ¹⁰⁷³ clypeo corpus
tegebat amisit, quam amissam statim viriliter
abscisorem interimens vindicavit. Dux vero Bolez-
lavus ob honorem sibi pro carnea manum auream
restauravit.

26. *Ipsæ Bolezlavus Moraviam devastat* ¹⁰⁷⁴.

Item ipse ¹⁰⁷⁵ Moraviam intravit, sed cunctis
rusticis audita fama in ¹⁰⁷⁶ munitionibus cum
præda receptis, licet Bohemis et Moraviensibus ¹⁰⁷⁷
congregatis, incendio majori quam alio dampno ibi
facto, tamen impugnatus remeavit, in quo facto
tamen ¹⁰⁷⁸ difficultate rei perpensa non parvum
gloriam acquisivit. Nam de parte Poloniæ Moravia
arduitate montium ac densitate silvarum adeo est
obstrusa, quod et pacificis viatoribus ac ¹⁰⁷⁹ peditibus
¹⁰⁸⁰ expeditis periculosa videntur ac per nimium
onerosa. Ipsi etiam Moravienses ¹⁰⁸¹ adventum ejus
longe ante præscientes, non sunt ausi cum eo præ-
lium campestre ¹⁰⁸² committere, nec in itineris diffi-
cultate saltim ¹⁰⁸³ insidiis ¹⁰⁸⁴ intranti vel exeunti
resistere.

27 ¹⁰⁸⁵. *Legatus pontificis maximi* ¹⁰⁸⁶.

Eo itaque de Moravia satis glorianter redeunte,
Romanæ sedis legatus, Walo nomine Belvacensis ¹⁰⁸⁷
episcopus, Poloniam advenit, qui cum virtute Bo-
lezlavi, zelo justitiæ tantum canonice districtioris
rigorem exercuit, quod duos episcopos ibi nullo vel
prece vel pretio subveniente deposuit. Sedis itaque
Romanæ legato reverenter honorato, concilioque
canonice celebrato, missus apostolica data benedi-
ctione Romam rediit, belliger vero Bolezlavus hostes
suos impugnaturus adiit.

28. *De expeditione in urbem Colobreg (143) facta* ¹⁰⁸⁸.

(An. 1107.) Igitur in Glogou exercitu convoca-
to (144), nullum peditum sed milites tantum electos
equosque præcipuos duxit secum, nec eundo per
deserta die noctuque labori vel esuriei continuis

A quinque diebus sufficienter indulsit. Sexta die tan-
dem sextaque feria communicati sunt eucharistia,
refecti pariter victu corporeo, Cholbreg veniunt
ductu sidereo. Præcedenti nocte Bolezlavus officium
fieri sanctæ Mariæ ¹⁰⁸⁹ constituit ¹⁰⁹⁰, quod postea
usu pro devotione retinuit. Die sabbato, aurora lu-
cescente, ad urbem Cholbreg propinquantes, flu-
viumque proximum sine ponte vel vado, ne præsci-
rentur a paganis, cum periculo transeuntes, agni-
nibus ordinatis, aciebusque retro duabus in subsidio
collocatis, ne forte Pomorani hoc ¹⁰⁹¹ præscirent
eosque incautos adirent, urbem opulentam divitiis
munitamque præsiidiis unanimiter invadere concu-
piscunt. Tunc quidam comes ad Bolezlavum acces-
sit, datoque consilio reticendo cum derisione re-
cessit. At ¹⁰⁹² Bolezlavus suos breviter adhortatur,
unde quisque satis ad audaciam provocatur. *Ni
vestram, inquit, milites, expertam probitatem et
audaciam habuissem, nequaquam retro tantam meo-
rum ¹⁰⁹³ multitudinem dimissem, nec cum paucis
usque ad maritima pervenissem.*

Nunc vero de nostris auxilium non speramus,

Hostes retro, fuga longa, si de fuga cogitamus,

In Deo tantum et in armis jam securi confidamus.

Hiis diotis, ad urbem potius volare quam currere
videbantur. Quidam tantum prædam, quidam urbem
capere meditantur. Et si cuncti sicut quidam unani-
miter invasissent, illa die procul dubio gloriosam
Pomororum urbem et præcipuam habuissent; sed
C copia divitiarum prædaque suburbii militum auda-
ciam excecavit, sicque fortuna civitatem suam a
Polonis liberavit. Pauci tantum probi milites gloriam
divitiis præferentes, emissis lanceis, pontem extra-
ctis gladiis transierunt portamque civitatis intrave-
runt, sed a civium multitudine coarctati, vix tandem
retrocedere sunt coacti. Ipse dux etiam Pomoranus
illis advenientibus intus erat, timensque totum exer-
citus advenire, per aliam portam effugerat. At
Bolezlavus impiger, non in uno loco consistebat,
sed officium suum probi militis ac strenui ducis
exercebat; suis videlicet laborantibus occurrebat,
simulque nocitura vel profutura providebat. Intera
alii aliam portam et alii aliam invadebant, alii
captivos ligabant, alii marinas divitias colligebant,
D alii pueros et puellas educebant. Igitur Bolezlavus
milites suos, quamvis tota die fatigatos assultando,
vix tandem eos circa vesperem revocare potuit
commorando. Militibus itaque revocatis ac suburbio

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁶⁸ tinnitus 1. 2. ¹⁰⁶⁹ concava 2. cava 3. ¹⁰⁷⁰ velut addit 2. ¹⁰⁷¹ Moravi 3. ¹⁰⁷² deest 3. ¹⁰⁷³
contra 3. ¹⁰⁷⁴ argumentum edit. Vars p. 187. deest 1. 2. 3. ¹⁰⁷⁵ Bolezlavus addit 3. ¹⁰⁷⁶ et 1. deest 2.
¹⁰⁷⁷ Moravis 3. ¹⁰⁷⁸ cum 2. in 3. ¹⁰⁷⁹ et 3. ¹⁰⁸⁰ pedibus 1. 2. ¹⁰⁸¹ Moravi 3. ¹⁰⁸² prelio campestri
1. 2. ¹⁰⁸³ d. s. desunt 3. ¹⁰⁸⁴ saltem addit 3. ¹⁰⁸⁵ que inde sequuntur capitula usque ad cap. XXXIV
desunt 3. ¹⁰⁸⁶ argumentum edit. Vars. p. 188. deest 1. 2. ¹⁰⁸⁷ Belvacensis 2. ¹⁰⁸⁸ argumentum edit. Vars.
p. 189. deest 1. 2. ¹⁰⁸⁹ sancte Marie fieri pro f. s. M. 2. ¹⁰⁹⁰ instituit 2. ¹⁰⁹¹ hoc Pomorani pro P. h.
2. ¹⁰⁹² Ad 1. 2. ¹⁰⁹³ deest 2.

NOTÆ.

(143) Kodobrzeg, Kolberg, in Pomerania ad mar-
Balticum situm. S.

(144). De sequenti auctoris chronologia cf. Giese
brecht Wend. Gesch. II, 167, n. 1. K.

spoliato, recessit inde Boleslavus magni Michaelis A vatis eductaque præda, totum radicibus concremavit. consilio extra muros, omni prius ædificio concremato. Ex quo facta natio tota barbarorum concussa vehementer exhorruit, fama que Boleslavi longe lateque dilatata procrebuit. Unde etiam in proverbium cantilena componitur (an. 1107); ubi satis illa pro- itas et audacia convenienter extollitur in hæc verba :

Pisces salsos et fœtentes apportabant alii,
Palpitantes et recentes nunc apportant filii.
Civitates invadebant patres nostri primitus,
Hii procellas non verentur neque maris sonitus.
Agitabant patres nostri cervos, apros, capreas,
Hii venantur monstra maris et opes æquoreas.

29. *De nova in Pomoranos expeditione et colloquio cum Collomano habito* ¹⁰⁹⁴.

Labore tanto militibus ex itinere fatigatis, et jam aliquantula quiete concessa recreatis, ad expeditionem Boleslavus cohortes iterum revocavit, et Pomoranos ad bellum denuo provocavit. Hujus vero expeditionis Swatobor ejus consanguineus (145) causam excitavit, cujus progenies nunquam fidelitatem Polonis dominis observavit. Erat enim ipse Swatobor ¹⁰⁹⁵, in Pomorania carceratus, et a quibusdam a regno suo traditoribus subplantatus. Impiger enim Boleslavus suum cupiens consanguineum liberare, terram Pomoranorum meditatur totis viribus expugnare. Sed Pomorani metuentes audaciam Boleslavi, callidum consilium inierunt, namque sibi consanguineum reddiderunt ¹⁰⁹⁶, et sic ejus iram et impetum intollerandum evaserunt (an. 1107). Inde rediens Boleslavus cum rege Ungarorum Colomanno, super reges universos suo tempore degentes litterali scientia erudito, diem et locum colloquii collocavit, ad quem rex Ungarorum venire, timens insidias, dubitavit. Erat enim Almus, Ungarorum dux, tunc temporis de Hungaria profugatus (146), et a duce Boleslavo ¹⁰⁹⁷ hospitalitatis gratia sustentatus. Postea tamen aliis inter se legationibus transmandatis, insimul convenerant, et invicem discesserunt, perpetuis fraternitatibus et amicitiiis confirmatis.

30. *De expeditione Scarbimiri in Pomoranos* ¹⁰⁹⁸.

Interea Scarbimirus comes Poloniæ palatinus cum suis commilitonibus Pomoraniam introivit, ubi non parvam gloriam Polonis acquisivit, hostibusque suis dampnum et contumeliam dereliquit. Qui ¹⁰⁹⁹ castellorum vel civitatum nominari voluit expugnatorem, quam villarum multarum scilicet vel armentorum deprædator. Igitur audaci ¹¹⁰⁰ violentia unum castellum expugnavit, unde quibusdam vero capti-

vatis eductaque præda, totum radicibus concremavit.

31. *Bitom castrum expugnatum* ¹¹⁰¹.

Alia vice similiter aliud castrum nomine Bitom (147) expugnavit, unde non minus laudis et utilitatis quam ex alio reportavit. Nam inde prædam multam et captivos expulit, et locum illum ¹¹⁰² ad instar desolationis retulit. Sed hoc non ideo de Scarbimiro recitamus, ut eum in aliquo suo domino conferamus, sed ut veritatem hystoriæ teneamus.

32. *Fœdus cum Zbigneo in initum et subsequens traditio* ¹¹⁰³.

Belliger itaque Boleslavus, postquam de colloquio Ungarorum est reversus, cum Zbigneo fratre suo colloquium aliud ordinavit, ubi simul ambo fratres in hæc verba alter alteri conjuravit, quod alteri conjuravit, quod alter scilicet non sine altero de pace vel bello cum hostibus conveniret, nec ullum fœdus alter sine altero cum aliquibus communiret, et quod alter alteri super hostes et in omnibus necessariis subveniret. Hiis itaque confirmatis, sub eodem juramento diem et locum ubi cum exercitibus convenirent indixerunt, et sic a colloquio discesserunt. Impiger autem Boleslavus cum paucis ad locum venire determinatum in die nominato, fidem servaturus, festinavit; Zbigneus vero, non solum fidem et jusjurandum non veniendo violavit, verum etiam fratris exercitum ad se declinantem ab itinere revocavit. Unde pæne regno Poloniæ tale debuit dampnum et dedecus evenire, quod nec Zbigneus potuisset nec alius postea subvenire. Nunc, qualiter Deo juvante Boleslavus illud periculum evitaverit, subsequens statim pagina præpallabit.

33 ¹¹⁰⁴. *Boleslavus in Pomoranorum insidias cudit* ¹¹⁰⁵.

Sorte quidam nobilis in confinio terræ ecclesiam construxit, ad cujus consecrationem Boleslavum ducem adhuc satis puerum cum suis juvenibus invitavit. Expleta est itaque consecratio spiritalis, et subsequenter adhibita desponsatio maritalis. Sed utrum Deo displicuerit cum divinis nuptiis carnales celebrari, facile potest per discrimina quæ sæpius inde contingunt comprobari; sæpe namque cernimus, ubi simul ecclesiæ consecratio ac nuptialis desponsatio fiunt, seditiones et homicidia comitari, unde constat, quia nec bonum est nec honestam talem consuetudinem imitari. Nec istud dicimus tamen, ut nuptias condempnemus, sed ut singula suis locis suisque temporibus reservemus. Cujus rei manifestum indicium in consecratione Rudensis ecclesiæ (148) Deus omnipotens revelavit, nam et homi-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁹⁴ argumentum edit. Vars. p. 193. deest 1. 2. ¹⁰⁹⁵ SWantobor 2. ¹⁰⁹⁶ redderunt 2. ¹⁰⁹⁷ ad ducem Boleslavum 1. 2. ¹⁰⁹⁸ argumentum edit. Vars. p. 194. deest 1. 2. ¹⁰⁹⁹ Quod 1. ¹¹⁰⁰ audacti 1. 2. ¹¹⁰¹ argumentum edit. Vars. p. 195. deest 1. 2. ¹¹⁰² eum 2. ¹¹⁰³ argumentum edit. Vars. p. 196. deest 1. 2. ¹¹⁰⁴ inscriptionem hanc rubrica pictam sistit 1. deest 2. ¹¹⁰⁵ argumentum edit. Vars. p. 197. deest 1. 2.

NOTÆ.

(145) Barthold Gesch. v. Rügen u. Pommern, 1, 436. K.

(146) Almus, filius Lamberti, frater patruelis Colomanni I regis. K.

(147) Bytom, Beuthen, prope Glogow, Glogau. S. Ex Giesebrechti sententia, 170. Büthowin Pomerania. K.

(148) Ruda, ad Wartam prope Sieradz in regno Poloniæ. S.

ctium ibi, et unum de ministris ad insaniam redactum constat evenisse, et ipsos etiam desponsatos infelici connubio, sicut notum est, convenisse, nec anniversarium desponsationis implevisse. Sed de miraculis sileamus, nostramque materiam teneamus. Igitur belliger Bolezlavus, convivio vel potationi militiam vel venationem¹¹⁰⁶ anteponeus, senioribus cum tota multitudine in convivio derelictis, paucis comitantibus silvas venaturus adivit, sed contrarius¹¹⁰⁷ venatoribus obviavit. Pomorani namque per Poloniam discurrentes, prædas et captivos agebant et incendiâ faciebant. At Bolezlavus belliger, sicut leo caudæ stimulis, iracundia concitatus, nec principes nec exercitum expectavit, sed sicut læna¹¹⁰⁸ raptis catulis sitibunda sanguinis deprædatores eorum, et cursores in ore¹¹⁰⁹ gladii momentaneo dissipavit. Cumque magis eos magisque persequi et patriæ dampnum ulcisci niteretur, iucidit inscius in insidias, ubi dampnum irrecuperabile patietur. Ipse tamen, licet paucos, 80 scilicet inter pueros et juvenes, habuisset, illi vero tria milia, non fugam petivit¹¹¹⁰ nec tantam multitudinem dubitavit¹¹¹¹, sed prima vice cum sua parva acie tantam postium congeriem penetravit. Mira dicturus sum multisque forsitan incredibilia, utrum præsumptioni vel audaciæ nescio si fuerint ascribenda; cum suos pæne perdidisset, aliis interemptis, aliis dispersis, se quinto solummodo remansisset, hostes confertissimos vice secunda transforavit, cumque ternario regirare¹¹¹² voluisset, quidam de suis, viscera equi sui per terram cadere cernens, exclamavit: *Noli; inquit, domine, noli iterum prælium introire! Parce tibi, parce patriæ, equum ascende meum, melius est hic me mori, quam te ipsum Poloniæ salutem interire.* Hoc audito, vix, equo cadente, consilio militis acquievit, et sic tandem aliquantulum a campo certaminis declinavit. Vidensque se multum attenuatum, nec Scarbimirum, militiæ principem, residuis interesse, jam recuperare victoriam desperavit. Erat enim Scarbimirus seorsum alibi gravi vulnere sauciatus, et quod nec sicis oculis est dicendum, dextro lumine mutilatus. Illi autem qui in convivio residebant, audito quod contigerat, exurgentes, subsidio suis laborantibus properabant. Advenientes vero Bolezlavum invenerunt cum paucis admodum 50, non tamen de loco certaminis fugientem, sed paulatim hostium fugientium vestigia subsequentem. Sed nec hostes subsistendo pugnandi copiam dabant, nec nostri fatigati eos amplius infestabant. Erant enim pagani de tanta audacia juvenis stupefacti, quod plus laudabant eum tam parva manu talia¹¹¹³ præsumpsisse sicque mordaciter instituisse, quam se ipsos tanto mortis dispendio tristem victoriam ha-

buisse, *Quis, inquietes, puer iste erit, si enim diu vixerit? et si plures secum habuerit, quis ei bello resistere poterit?* Sicque pagani de dampno præsentis conquærentes, simulque timore probitatis expertæ murmurantes, plus honorati tristitia quam præda, redierunt. De suis vero Bolezlavo sequenti die plurimi solatio jam magis¹¹¹⁴ quam auxilio occurrerunt. Advenientes autem illuc proceres dolorem de dampno tantæ nobilitatis habuerunt, et Bolezlavum de audacia tantæ præsumptionis reverenter increpuerunt. Filius vero Martis Bolezlavus non solum aurem correctoribus non adhibuit, nec se talia præsumpsisse pœnituit, sed per eos se juvandum et de hostibus vindicandum sub testatione fidelitatis ammonuit. Ibi vero Bolezlavus tot ictus super lorica habuit et galeam lanceis gladiisque sustinuit, quod caro ejus trita multis diebus testimonium læsionis exhibuit (an. 1107). Inde quoque de sua juventute minus¹¹¹⁵ aliquantulum tam glorianter precepta condoluit, quia tantam stragem hostium sibi pro lucro proposuit. Etenim pro uno de preceptis vel sauciatis Bolezlavi, de Pomoranis poterant plures mortui computari.

34. *Bolezlavus Bohemos profugavit et Pomoranos subjugavit*¹¹¹⁶.

Hoc eventu Bolezlavus cum eodem exercitu de Pomoranis se vindicare disposuit, jamque cœpta via, Bohemos in Poloniam exire fama præcurrens innotuit. Tum vero Bolezlavus in dubio magno pependit, utrum prius de recenti contumelia se debeat¹¹¹⁷ vindicare, an ab invasoribus suam patriam liberare. Tandem sicut Machabeorum imitator, diviso exercitu, et patriæ defensor extitit et injuriæ vindicator. Nam partem exercitus in Pomoraniam delegavit, quæ deprædando et¹¹¹⁸ comburendo satis eos turpiter conculcavit, ipse vero cum expeditis militibus Bohemis obviam properavit, eosque de silvis exituros diutius expectavit, sed eos audita fama Bolezlavi timor animi revocavit.

35. *Zbigneus foret contra fratrem animum inimicum*¹¹¹⁹.

Non solum autem exterorum discordia vel bellum hostium Bolezlavum aggravabat, verum etiam seditio civilis, ymmo fraterna invidia modis omnibus infestabat. Eo (1149) namque bello superiori aliquantulum inclinato plus gaudebat Zbigneus, quam eo victoria multotiens exaltato. Cujus rei manifestum indicium apparebat, cum a paganis de victoria pro signo munuscula capiebat, et legatis magna pro parvis munera rependebat. Et si Poloniam deprædantes de sorte Bolezlavi captivos adducebant, statim eos venundandos ad barbarorum insulas transportabant; si quid vero, vel prædam vel homines, ignoranter de

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁰⁶ venacioni 1. ¹¹⁰⁷ contrarium 3. ¹¹⁰⁸ læna 1. ¹¹⁰⁹ more codd. ¹¹¹⁰ peciunt 1. 2. ¹¹¹¹ dubitant 1. 2. ¹¹¹² ita rectius Chron. princ. Polon. Stenzel 1, 75. regnare 1. 2. ¹¹¹³ talia bis repetunt 1. 2. ¹¹¹⁴ deest 2. ¹¹¹⁵ nimis 2. ¹¹¹⁶ inscriptionem hanc quæ deest 1. 2. sistit 3. ¹¹¹⁷ continuo addit 3. ¹¹¹⁸ deest 2. 3. ¹¹¹⁹ argumentum edit. Vars. p. 203. deest 1. 2. 3.

NOTE.

(149) Scil. Boleslavo. K.

parte Zbignevi captebant, illud sine pretio vel dilatione remittebant. Unde cuncti Poloniae sapientes indignati, ad odium Zbignevi ex amicitia sunt redacti, sic ad invicem inquentes, de tali consilium capientes: *Usque modo patriae nostrae discidium et ¹¹²⁰ detrimentum vel negligentes vel ¹¹²¹ dissimulantes per nimum sustinimus patienter, nunc ¹¹²² vero hostes latentes manifestos, et insidias occultas detectas cernimus evidenter. Scimus enim et certi sumus, quia frequenter Zbignevus Boleslavo nobis praesentibus hoc ¹¹²³ juravit, unde ¹¹²⁴ non semel vel tertio, sed ¹¹²⁵ multotiens pejeravit. Quoniam nec ¹¹²⁶ cum amicis fratris amicitiam retinebat, nec cum inimicis inimicitiam ¹¹²⁷ exercebat, ymmo per contrarium hostium fratris amicus et amicorum inimicus existebat. Nec ¹¹²⁸ vero solum fidem promissam violare, vel juratum auxilium non praestare, verum etiam, si fratrem ire super hostes sentiebat, ex altera parte Poloniam intrare hostes alios incitabat, et sic eum a ¹¹²⁹ proposito revocabat. Qui satis puerile consilium et nociturum audiebat, cum propter ¹¹³⁰ paucorum odium totam patriam offendebat, ac ¹¹³¹ paternam ¹¹³² hereditatem conculcandam hostibus ¹¹³³ exponebat. Et quoniam Zbignevus malo consilio subgerente neque fidem fratri neque jusjurandum observabat, nec honorem patriae nec paternam hereditatem defendebat, neque ¹¹³⁴ dampnum vel detrimentum imminens perpendebat, heu! cecidit inde gravius unde voluit ¹¹³⁵ exaltari, et unde ¹¹³⁶ non poterit amplius a suis male consultoribus ¹¹³⁷ relevari. Unde posteris sibi caveant vel praesentes, ne sint in regno pares socii dissidentes ¹¹³⁸.*

36. De Zbignevi hostilitate erupta ¹¹³⁹.

Boleslavus autem haec omnia soli Domino commendabat, injuriamque fraternam adhuc ¹¹⁴⁰ aequanimiter tollerabat, semperque laboriosus Poloniam, sicut leo rugiens, metuendus circumibat ¹¹⁴¹. Cui forte fuit interim nunciatum Kosle (150) castrum in confinio Bohemorum a se ipso, tamen non ab hostibus, concrematum. Qui reputans aliquem per traditionem hoc fecisse, dubitansque Bohemos ad illud munendum properare, illuc statim cum paucissimis transvolavit, ibique laborem propriis manibus inchoavit. Jam enim tantum tamque ¹¹⁴² diu huc illucque cursitando ¹¹⁴³ suos ita fatigatos reddiderat, quod tam subito revocare injuriosum visum erat. Tamen et suos ad auxilium advocavit, et fratrem per nuntios satis idoneos invitavit, eique verba

A subsequencia delegavit: *Quoniam quidem, frater, inquit, cum sis major aetate parque beneficio regni-que ¹¹⁴⁴ divisione, me solum juniorem laborem totum subire permittis, nec te de bellis vel regni consiliis intromittis, aut totam regni curam ac ¹¹⁴⁵ sollicitudinem, sicut ¹¹⁴⁶ major esse vis, obtineas ¹¹⁴⁷, aut legitimo michi, licet aetate minori, onus terrae sufferenti totumque ¹¹⁴⁸ laborem patienti ¹¹⁴⁹, si non prosis, saltem non noceas. Quodsi curam istam susceperis, et in vera fraternitate ¹¹⁵⁰ persisteris, quocumque me pro communi consilio vel utilitate regni vocaveris, me promptum ibi cooperatorem habueris ¹¹⁵¹. Aut si forte quiete vivere quam laborem tantum subire ¹¹⁵² malueris, mihi totum committe, et sic Deo propitio tutus eris.* Ad haec Zbignevus convenientem nequaquam responsionem remandavit, sed ¹¹⁵³ legatos paene vinculis et carceri ¹¹⁵⁴ mancipavit. Jam enim totum suum exercitum fratrem invasurus collegerat, simulque pomoranos ac Bohemos ad eum de Polonia propellendum ¹¹⁵⁵ adsciverat ¹¹⁵⁶. At Boleslavus castrum munito, horum inscius in loco vocabulo Lapide ¹¹⁵⁷ (151) residebat, ibique jacens more solito vicinius et rumores et legationes audiebat, ac ¹¹⁵⁸ velocius ex improvise suis hostibus occurrebat. Legati tandem vix amicorum subsidio liberati, ad Boleslavum nuntiantes quae viderunt et audierunt sunt reversi. Quo audito, Boleslavus an resistat, an desistat diu dubitans ¹¹⁵⁹ haesitavit, sed reversus ad cor suum, quanto citius ¹¹⁶⁰ suum exercitum aggregavit, et ad regem Ruthenorum Ungarorumque ¹¹⁶¹ pro auxilio delegavit. Sed si per se vel ¹¹⁶² per ipsos nichil agere potuisset, ipsum regnum et spem regni expectando perdidisset ¹¹⁶³.

37. Fœdus cum Bohemis ictum et fuga Zbignevi ¹¹⁶⁴.

Igitur belliger Boleslavus tribus exercitibus circumdatus, quos primus expectet vel quos irruat, meditatur, sicut leo vel aper molossis canibus indagatus, latratibus canum tubisque venatorum ad iracundiam provocatur. Sed omnes tamen Boleslavum metuebant, quod eo stante medio, ad locum terminatum convenire non audebant. Interim autem Zbignevi litterae captæ cum nuntiis ¹¹⁶⁵ sunt allatæ, quibus multæ traditiones et insidiæ sunt prolatae. D Quibus lectis, quibusque ¹¹⁶⁶ sapiens admiratur, totusque populus pro periculo lamentatur. Ad extremum vero Boleslavus sapienter satis ac ¹¹⁶⁷ convenienter pro tempore pace cum Bohemis foederavit,

VARIÆ LECTIONES.

¹¹²⁰ vel 3. ¹¹²¹ et 3. ¹¹²² sic 3. ¹¹²³ hac 3. ¹¹²⁴ verum 2. ¹¹²⁵ vel 3. ¹¹²⁶ et sic 3. ¹¹²⁷ inimicitias 3. ¹¹²⁸ et 1. 2. ideo 3. ¹¹²⁹ deest 3. ¹¹³⁰ per 3. ¹¹³¹ hac 1. hanc 3. ¹¹³² parterna 1. ¹¹³³ hostium 2. ¹¹³⁴ nec 2. ¹¹³⁵ noluit codd. ¹¹³⁶ verum 2. ¹¹³⁷ uloribus 3. ¹¹³⁸ diffidentes 3. ¹¹³⁹ argumentum edit. Vars. p. 206. deest 1. 2. 3. ¹¹⁴⁰ ad hoc 3. ¹¹⁴¹ circumibat 2. 3. ¹¹⁴² tandem 3. ¹¹⁴³ cursitans 3. ¹¹⁴⁴ regni 3. ¹¹⁴⁵ aut 2. 3. ¹¹⁴⁶ sic 3. ¹¹⁴⁷ deest 3. ¹¹⁴⁸ totum 3. ¹¹⁴⁹ obtinere 3. ¹¹⁵⁰ caritate 3. ¹¹⁵¹ obtinebis 3. ¹¹⁵² suscipere 3. ¹¹⁵³ deest 2. ¹¹⁵⁴ carcere 2. ¹¹⁵⁵ propellandum 2. ¹¹⁵⁶ acciverat 3. ¹¹⁵⁷ lapis 3. ¹¹⁵⁸ et 3. ¹¹⁵⁹ dubiccionis 3. ¹¹⁶⁰ quantocius pro q. c. 3. ¹¹⁶¹ Ungarorum 3. ¹¹⁶² vi 4. ¹¹⁶³ etc. addit 3. ¹¹⁶⁴ argumentum edit. Vars. p. 210. deest 1. 2. 3. ¹¹⁶⁵ micis 2. ¹¹⁶⁶ quilibet qui 2. quisque 3. ¹¹⁶⁷ et 3.

NOTÆ.

(150) Cosel, Koz Iv, ad Viadrum. Cf. Stenzel SS. rer. Silcs. 1, 74, n. 4.

(151) Kamin, Cammin, in Prussia occidentali S An Kamenz? K.

ac exercitu concitato Zbigneum ¹¹⁶⁶ eliminare disposuit. Zbigneus vero non fratris adventum, eadem facturum, vel bellum commissurus expectavit ¹¹⁶⁹, nec castris securus nec civitatibus retardavit, sed fugiens velut cervus Wysiam fluvium transnavavit.

38. *Zbigneus rediit in gratiam fratris* ¹¹⁷⁰.

At Boleslavus festinanter Kalis ¹¹⁷¹ (152) adveniens, ibi quosdam fideles Zbignei sibi resistentibus inveniens, paucis diebus et illud castrum obtinuit, et accepta legatione, suum comitem in Gnezdensi ¹¹⁷² civitate constituit. Inde progrediens in Epiczimir ¹¹⁷³ (153), senem fidelem (154) inclusit ¹¹⁷⁴, quem audita fama suæ sedis redditæ vix exclusit, quo secum assumpto ¹¹⁷⁵ ad Lucie ¹¹⁷⁶ (155) sedem translata properavit, ibique ¹¹⁷⁷ vetus castellum contra Mazoviam reparavit. Tunc ¹¹⁷⁸ primum Ruthenorum auxilium et Ungarorum commovit. Tum ¹¹⁷⁹ vero Zbigneus in desperationem est redactus, ac Iaroslavo ¹¹⁸⁰ duce ¹¹⁸¹ Rutheno simulque Balduino Cracoviensi episcopo mediantibus, ante fratrem satisfactorum et obediturum est adductus. Tunc primum inferiorem se fratre reputavit, tunc iterum se nunquam fratri fore contrarium, sed in cunctis obediturum, et castrum Galli (156) destructurum coram omnibus abjuravit. Tunc a fratre Mazoviam retinere sicut miles, non ut dominus impetravit. Pacificatis itaque fratribus, Ruthenorum exercitus et Ungarorum ad propria remeavit, Boleslavus vero per Poloniam, quocumque sibi placuit, ambulavit ¹¹⁸².

39. *Zbignei perfidia erga fratrem* ¹¹⁸³.

An. 1107, 1108.) Rursus yemali tempore Pomoraniam invasuri Poloni congregantur, ut facilius munitiones congelatis palludibus capiantur. Tunc quoque Boleslavus Zbignei perfidiam est expertus, quia in hiis ¹¹⁸⁴ omnibus perjurus manifeste quæ juraverat est repertus. Qui prope ¹¹⁸⁵ castrum, quod ¹¹⁸⁶ Gallus ¹¹⁸⁷ fecerat, non destruxit, nec in fratris auxilium invitatus, unam solam aciem vel ¹¹⁸⁸ instruxit. Dux vero septentrionalis ¹¹⁸⁹ conturbatus aliquantulum ex hac arte, suum tamen non dimisit ¹¹⁹⁰ propositum, cor habens in Domino, non

A in fratre ¹¹⁹¹. Igitur sicut draco flammivomus solo ¹¹⁹² flatu vicina comburrens, non combusta ¹¹⁹³ flexa cauda percutiens, terras transvolat nocitura, sic Boleslavus Pomoraniam impetit ferro ¹¹⁹⁴ rebelles, igne munitiones destructurus. Sed quid eundo per ¹¹⁹⁵ terram vel transeundo egerit ¹¹⁹⁶ obmittamus, sed in medio terræ civitatem Albam obsidendam ¹¹⁹⁷ adeamus. Adveniens itaque Boleslavus ad urbem, quæ quasi centrum terræ ¹¹⁹⁸ medium ¹¹⁹⁹ reputatur, castra ponit, instrumenta parat, quibus levius ¹²⁰⁰ et minori periculo capiatur. Quibus partibus assidue armis et ingeniis laboravit, quod paucis diebus urbem cives reddere coartavit. Qua recepta, suos ibi milites collocavit, signoque dato, motisque castris, ad maritima properavit. Cumque B jam ad urbem Cholbreg ¹²⁰¹ declinaret, et castrum mari proximum expugnare ¹²⁰² priusquam ad urbem accederet ¹²⁰³ cogitaret, ecce, cives et oppidanos ¹²⁰⁴ pronis cervicibus obviam Boleslavo procedentes, semetipsos et fidem et servitium proferentes. Ipse quoque dux Pomoranorum adveniens Boleslavo inclinavit, ejusque, residens equo, se ¹²⁰⁵ servitio et militiæ deputavit ¹²⁰⁶. Quinque enim Boleslavus ¹²⁰⁷ ebdomadis expectando bellum vel quærendo per Pomoraniam equitavit, ac totum pæne regnum illud sine prælio subjugavit. Talibus ergo Boleslavus præconiorum tytulis est laudandus, talibusque belorum ac ¹²⁰⁸ victoriarum triumphis coronandus.

40. *Filius nascitur* ¹²⁰⁹.

C Sed cum isto gaudio de victoria triumphali extum est majus gaudium, orto sibi filio progenie de regali. (157) Puer autem ætate crescat, probitate proficiat, probis moribus augetur, de patre autem nobis ¹²¹⁰ sufficiat, si cæpta materia teneatur.

41. *Zbigneus victus iterum* ¹²¹¹.

Videns igitur ¹²¹² Boleslavus, quod frater in omnibus et ¹²¹³ promissis et juramentis ¹²¹⁴ fidei nullus ¹²¹⁵ existeret, et quoniam ¹²¹⁶ toti terræ noxius et obnoxius existeret, eum de toto regno Poloniæ profugavit, sibi que ¹²¹⁷ resistentes et castellum ¹²¹⁸ in terræ ¹²¹⁹ confinio defendentes cum auxilio Ruthenorum et Ungarorum expugnavit. Sicque dominum Zbignei malis consiliariis est finitum, to-

VAR. LECTIONES.

¹¹⁶⁶ *deest* 1. 2. ¹¹⁶⁹ *ita Chron. princ. Pol. p. 75. ex. 1. 2. extra jam rejecit edit. Vars. qua superfluum.* ¹¹⁷⁰ *argumentum cod. 3. deest.* 1. 2. ¹¹⁷¹ *ita Chron. princ. Pol. p. 75. satis* 1. 2. 3. ¹¹⁷² *Guezdensi* 3. ¹¹⁷³ *Spiczimir* 3. ¹¹⁷⁴ *conclussit* 3. ¹¹⁷⁵ *assumpsit* 1. 2. ¹¹⁷⁶ *Lucie* 3. ¹¹⁷⁷ *ubique* 2. ¹¹⁷⁸ *Tum* 1. 2. ¹¹⁷⁹ *Tunc* 3. 1. ¹¹⁸⁰ *Iaroslavo* 1. *acarozlao* 3. ¹¹⁸¹ *duci* 3. ¹¹⁸² *etc. addit* 5. ¹¹⁸³ *argumentum cod. 3. deest.* 1. 2. ¹¹⁸⁴ *Zbigneus namque in pro q. i. h. 3.* ¹¹⁸⁵ *deest* 3. ¹¹⁸⁶ *pronomen hoc superpositum conspicitur* 2. ¹¹⁸⁷ *Gallus* 1. 2. ¹¹⁸⁸ *non* 3. ¹¹⁸⁹ *septemconalis* 3. ¹¹⁹⁰ *habens pro t. n. d. 3.* ¹¹⁹¹ *inferre pro i. f. 1.* ¹¹⁹² *suo* 3. ¹¹⁹³ *combuste* 3. ¹¹⁹⁴ *fratre* 2. ¹¹⁹⁵ *deest* 2. ¹¹⁹⁶ *redeundo fecerit pro t. e. 3.* ¹¹⁹⁷ *condendo* 3. ¹¹⁹⁸ *et* 3. ¹¹⁹⁹ *medio* 3. ¹²⁰⁰ *leviori* 3. ¹²⁰¹ *Gologum* 3. ¹²⁰² *expugnaret* 3. ¹²⁰³ *accidere codd.* ¹²⁰⁴ *oppidani* 3. ¹²⁰⁵ *deest* 1. 2. ¹²⁰⁶ *debutavit* 1. ¹²⁰⁷ *B. e. transponit* 2. 3. ¹²⁰⁸ *et* 3. ¹²⁰⁹ *argumentum edit. Vars. p. 217. deest* 1. 2. 3. ¹²¹⁰ *deest* 3. ¹²¹¹ *argumentum edi. Vars. p. 218. deest* 1. 2. 3. ¹²¹² *autem* 3. ¹²¹³ *moribus pro i. o. e. 3.* ¹²¹⁴ *juratis* 3. ¹²¹⁵ *nullus* 3. ¹²¹⁶ *quod* 3. ¹²¹⁷ *sibi* 3. ¹²¹⁸ *castrum* 3. ¹²¹⁹ *intrare pro i. t. 1. deest* 3.

NOTÆ.

(152) Kalisz. S.

(153) Prope Umejow in regno Poloniæ, ad Wartam. S.

(154) Kownacki Martinum archiep. Guezn. existimat fuisse, quem auctor sæpe senem fidelem appellat S.

(155) Leczyca, urbs capitalis ducatus ejusdem nominis S.

(156) Hodiernum Gollin ad fl. Warta, prope Konin in regno Poloniæ. S.

(157) Wladislaus II. K.

temque regnum Poloniae sub Boleslavi dominio con-
nium. Et cum ista brumali tempore peregrisse
multis sufficeret ad laborem, Boleslavus tamen nihil
grave reputat, ubi regni proficuum augmentari no-
verit vel honorem.

42. Saxones navigio venerunt in Prussiam 1200.

Igitur in Prusiam, terram satis barbaram, est in-
gressus, unde cum praeda multa, factis incendiis
pluribusque 1201 captivis, quaerens bellum nec inve-
niens est reversus. Sed cum 1202 forte contigerit. re-
gionem istam in mentionem 1203 incidisse, non est
inconveniens aliquid ex relatione majorum addi-
disse 1204. Tempore namque Karoli Magni, Fran-
corum regis, cum Saxonia sibi rebellis existeret,
nec dominationis jugum nec fidei christianae susci-
peret, populus iste cum navibus de Saxonia trans-
meavit, et regionem istam et regionis 1205 nomen
occupavit. Adhuc ita sine rege, sine lege persi-
stunt, nec a prima perfidia vel 1206 ferocitate desi-
stant. Terra enim illa lacubus 1207 et palludibus
est adeo communita 1208, quod non esset vel
castellis vel civitatibus sic 1209 munita, unde non
potuit adhuc 1210 ab aliquo subjugari, quia nullus
valuit 1211 cum exercitu tot lacubus 1212 et palludi-
bus transportari.

43. Miraculum de Pomorania 1213.

Nunc autem Pruzos 1214 cum brutis animalibus
relinquamus, et 1215 quandam relationem relationis
capacibus 1216, ymmo Dei miraculum referamus.
Contigit forte 1217 Pomoranos de Pomorania prosi-
lisse, eosque more 1218 solito praedam capturos 1219
per Poloniam discursisse. Quibus dispersis et dis-
currentibus per diversa, cunctisque mala facienti-
bus et perversa, quidam 1220 tamen eorum ad ma-
jora scelera proruperunt, qui metropolitanum ipsum
et sanctam ecclesiam invaserunt. Igitur Martinus
archiepiscopus Gneznensis, senex fidelis, Spici-
mir 1221 in ecclesia sua confessionem cum sacerdote
missam auditurus faciebat, suamque viam insella-
tis 1222 jam equis alias iturus disponebat. Sicque
procul dubio simul omnes ibidem aut 1223 fuissent
jugulati, aut pariter dominus sicut servus captivi-
tatis 1224 vinculis mancipati, nisi quidam de mini-
stris foris astantibus, armis eorum recognitis ad
ecclesiae januam properaret, jamque praesentes
adesse Pomoranos exclamaret 1225. Tum 1226 vero
praesul, sacerdos, archidiaconus tremefacti, de vita

A temporali jam desperare sunt coacti, quid consilii
caperent 1227, vel quid agerent 1228, vel 1229 quo fu-
gerent 1230. Arma nulla, clientes pauci, hostes in
januis, et quod periculosius videbatur, ecclesia li-
gnea ad comburrendum eos paratior habebatur.
Tandem archidiaconus per hostium exiens, per so-
larium coopertum ad equos ire volebat et sic eva-
dere se putabat. Sed salutem deserens at salutem
quaerens, a salute deviauit, quia 1231 Pomoraniae illuc
irruentibus obviavit. Quo capto, pagani putantes
archiepiscopum esse, gavisii sunt vehementer,
quem positum in vehiculo non ligant, non verbe-
rant 1232, sed custodiunt, venerantur 1233. Interim
autem archiepiscopus Deo se votis et precibus com-
mendavit, seque crucis sacro signaculo consigna-
vit 1234, nec, ubi 1235 juvenis dubitaret, illuc scan-
dere senex tremulus dubitavit 1236. Mirabile dictu,
vires, quas aetas senilis 1237 denegavit, periculum
mortis timorque subitaneus ministravit. Presbiter
vero 1238 sicut erat paratus, se post altarium reclina-
vit, et sic uterque praesul et sacerdos Deo juvante
manus hostium evitavit. Nam paganos in ecclesiam
irrupentes ita majestas divina excecavit, quod
nullus eorum vel sursus ascendere vel post altare
respicere ad memoriam revocavit. Qui tamen ar-
chiepiscopi altaria viatica 1239 ecclesiaeque reliquias
abstulerunt, statimque cum eis et cum archidia-
cono quem ceperunt abierunt 1240. Sed Deus omni-
potens sicut 1241 praesulem, sacerdotem et ecclesiam
liberavit, sic reliquias postea totumque sanctuarium
incontaminatum et involatum archiepiscopo re-
stauravit. Quicumque enim paganorum reliquias vel
sacras 1242 vestes vel vasa sanctuarii possidebat, vel
caducus eum morbus vel insania terribilis agitabat;
unde Dei magnificentia tremefacti, captivo archi-
diacono 1243 cuncta reddere sunt coacti. Ipse quoque
sanus et incolumis archidiaconus de Pomorania
remeavit, sicque suis omnibus restauratis 1244, ar-
chiepiscopus Deum mirabilem in hiis 1245 operibus
collaudavit. Ex ea die Pomorani paulatim incipiunt
annullari 1246 nec ita sunt ausi postea per Poloniam
evagari 1247.

44. 1248 Pomoranorum baptisatio 1249.

(An. 1108.) Igitur impiger Boleslavus iterum Po-
moraniam est ingressus, et castellum obsessurus
Carnkou (158) magnis viribus est aggressus; ma-
chinis diversi generis praeparatis, turribusque 1250

VARIAE LECTIONES.

1200 argumentum cod. 3. deest 1. 2. 1201 pluribus 3. 1202 tamen 3. 1203 mencionem regionem istam
in memoriam pro r. i. i. m. 3. 1204 addisse 3. 1205 regione 2. 1206 nec 2. 1207 lacis 1. satis 2. 1208 cou-
nita 2. 1209 deest 3. 1210 deest 3. 1211 potuit 3. 1212 lacis 1. 2. 1213 argumentum cod. 3. deest 1. 2.
1214 pruzos 3. 1215 deest 3. 1216 capacem 3. 1217 namque 3. 1218 deest 3. 1219 captivos 2. 1220 quibus
1. 2. 3. 1221 Spiczimir 2. 3. 1222 insallatis 2. 1223 pariter 3. 1224 fuissent addit 3. 1225 deest 3
1226 Tunc 3. 1227 caperentur 1. 2. 1228 agerentur 1. 2. 1229 aut 3. 1230 fugerentur 1. 2. 1231 sed 3.
1232 carcerant 3. 1233 c. v. desunt 3. 1234 assignavit 3. 1235 enim 1. 2. ibi 3. 1236 dubitaverit 1. 2.
1237 semel 3. 1238 postquam id pro P. v. 3. 1239 vitica 3. 1240 adierunt 3. 1241 ita corigo P. sic 1. 2. 3.
1242 deest 3. 1243 archiepiscopo 3. 1244 restitutus 3. 1245 suis 3. 1246 admirari 3. 1247 etc. addit. 3
1248 capit. XLIV usque ad XLVIII desunt 3. 1249 argumentum edit. Vars. p. 226. deest 1. 2. 1250 tur-
ribus 2.

NOTAE.

(158) Czarnkôw ad fl. Notec, Netze. S.

PATROL. CLX.

castellana munitione præminentioribus elevatis, armis tandem ac ¹²⁷¹ instrumentis oppidum impugnavit, donec illud facta deditione suo dominio mancipavit. Insuper etiam ad fidem multos ab infidelitate revocavit, ipsumque dominum castelli de fonte baptismatis elevavit. Audientes autem hoc pagani ipseque dominus paganorum, sic facile videlicet corruisse contumaciam ¹²⁷² Charncorum, ipse dux Bolezlavo primus omnium inclinavit, sed eorum neuter longo tempore confidelitatem observavit. Nam postea baptizatus ille Bolezlavi filius spiritualis traditiones fecit multimodas, dignas sententiæ capitalis. Sed ista suo loco recitanda præsentialiter silentio contegamus, donec imperatorem de Ungaria, Bolezlavum vero de Bohemia reducamus, et si qua prius fieri contigerit inducamus.

45. *Bellum cum Moravis gestum* ¹²⁷³.

Nunc autem de Pomoranis ad Bohemos convertamur, ne diutius circa idem immorantes pigritari videamur. (An. 1108, Sept.) Igitur Bolezlavo in terræ custodia persistente, et honori patriæ totis viribus insistente, contigit forte Moravianses advenire, volentes castrum Kosle Polonis nescientibus prævenire. Tunc quoque Bolezlavus quosdam probos milites ad Ratibor ¹²⁷⁴, si possibile sit, capiendum misit, ipse tamen propterea vel venari vel quiescere non dimisit. Illi vero probi milites abeuntes, et certamen cum Moraviensibus ineuntes, ibi probi quidam de Polonis in prælio corruerunt, socii tamen eorum et victoriæ campum et castellum habuerunt. Sic sunt in prælio Moravienses interempti, et sic illi de castello ignorantes interrepti ¹²⁷⁵. Interea Henricus imperator, quartus Ungariam introivit, ubi parum utilitatis vel honoris acquisivit (159). Nos autem de gestis imperatorum vel Ungarorum ad præsens non tractamus, sed hæc commemorando Bolezlavi fidem et audaciam prædicamus.

46. *Bellum Bohemis illatum* ¹²⁷⁶.

Erat enim inter regem Ungarorum Colmannum et ducem Poloniæ Bolezlavum conjuratum, quod si regnum alterius imperator introiret, alter eorum interim Bohemiam præpediret. Quando ergo cæsar Ungariam introivit, Bolezlavus quoque, fidem servans, in medio silvarum prælio commisso, victor Bohemiam propedivit, ubi tribus diebus et noctibus comburrendo tres castellanas ¹²⁷⁷ unumque subur-

bium dissipavit, et sic cito pro Pomoranis per traditionem sua castra capientibus remeavit.

47. *Pomorani rebelles* ¹²⁷⁸.

Jam eo absente Pomorani Uscze (160), Bolezlavi castrum obsederunt, et illud Poloni Pomoranis jam Gnevomir per traditionem suggerentem reddiderunt ¹²⁷⁹. Erat enim iste Gnevomir de castello Charncou, quod Bolezlavus expugnavit, et quem ipse de fonte baptismatis elevavit, et ceteris interemptis, vitæ reservavit, et in ipso castello dominum collocavit. Hic vero perfidus, perjurus, inmemor beneficii, perverso consilio castrum reddere consulit castellanis, mentiendo Bolezlavum superatum a Bohemis et jam redditum Alemannis. Exercitu itaque tam laborioso itinere tanque periculoso de Bohemia redeunte, nec sibi nec viris fatigatis nec equis macilentis pepercit, nec die neque requievit, donec, illuc festinans cum paucis quos de multis eligere potuit et si non aliud fecisset velle injuriam vindicare saltem innotuit — eumque sanum et non superatum apparuit. Nullus enim se contra eum ad bellum præparavit, nullus enim vel redeunti pugnaturus obviavit, et sic ac dampnum faciens nec recipiens remeavit.

48. *Bolezlavus Pomoranos rebelles capto castro Velun (161) castigat* ¹²⁸⁰.

Interim ¹²⁸¹ aliquantulum equis et militibus recreatis ¹²⁸², in Pomoraniam ¹²⁸³ redire parat Bolezlavus, iterum ¹²⁸⁴ ad bellum cohortibus instauratis. Hostium ergo ¹²⁸⁵ terram ingrediens, non prædas sequitur vel armenta, sed castrum Velun (162) obsidens machinas præparat ac diversi generis ¹²⁸⁶ instrumenta. At contra castellani, vitæ diffidentes, solummodo ¹²⁸⁷ in armis confidentes, propugnacula relevant, destructa reparant, sudes præoccupatas et lapides sursum elevant, obstruere portas festinant. Machinis itaque præparatis et universis ¹²⁸⁸ adarmatis, Poloni castrum undique viriliter invadunt ¹²⁸⁹, Pomorani vero non minus defendunt. Poloni pro justitia et victoria sic acriter insistebant, Pomorani pro naturali perfidia et pro salute defendenda resistebant ¹²⁹⁰. Poloni gloriam appetebant, Pomorani libertatem defendebant ¹²⁹¹. Ad extremum tamen ¹²⁹² Pomorani continuis ¹²⁹³ laboribus et vigiliis fatigati, se non posse tantis resistere viribus meditantibus ¹²⁹⁴, de primo fastu superbiæ descendentes, sese castellumque, recepta Bolezlavi cir-

VARIE LECTIONES.

¹²⁷¹ ab 1. 2. ¹²⁷² contumaciam 1. 2. ¹²⁷³ Argumentum edit. Vars. p. 227. deest 1. 2. ¹²⁷⁴ Rathibor 2. ¹²⁷⁵ interempti 1. ¹²⁷⁶ argumentum edit. Vars. p. 228 deest 1. 2. ¹²⁷⁷ castellanus cod. ¹²⁷⁸ argumentum edit Vars. p. 229. deest 1. 2. ¹²⁷⁹ tradiderunt 2. ¹²⁸⁰ argumentum edit. Vars. p. 231. deest 1. 2. et 3. qui hoc loco iterum incipit. ¹²⁸¹ iterum 2. 3. ¹²⁸² igitur Bolezlavus pro a. e. m. r. 3. ¹²⁸³ Pomoraniam 3. ¹²⁸⁴ B. i. desunt 3. ¹²⁸⁵ deest 3. ¹²⁸⁶ et diversorum generum pro a. d. g. 3. ¹²⁸⁷ solum 3. ¹²⁸⁸ universibus 1. 2. ¹²⁸⁹ oppugnant 3. ¹²⁹⁰ Poloni pro — resistebant desunt 3. ¹²⁹¹ Poloni gloriam — defendebant desunt 2. ¹²⁹² igitur pro A. e. t. 3. ¹²⁹³ deest 3. ¹²⁹⁴ meditari 1. 2. 3.

NOTÆ.

(159) Cosmas, III, 22. K.
(160) Uscie, ad fl. Netze, Netze. S

(161) Wielen, a. ienne ad fl. Netze S.
(162) Sall. Jug. 94. S.

teca ¹²⁸⁸ pro pignore, reddiderunt ¹²⁸⁸ (An. 1108). At Poloni tot labores ¹²⁸⁷, tot mortes tot asperas hiemes, tot traditiones et insidias memorantes, omnes occidunt, nulli parcentes, nec ipsum etiam Boleslavum hoc prohibentem audientes. Sicque paulatim rebelles et contumaces Pomorani per Boleslavum destruuntur, sicut jure perfidi destrui debent ¹²⁷⁸. Castellum vero Boleslavus melius ad retinendum affirmavit ¹²⁸⁹, eoque ¹³⁰⁰ munito necessariis, suos ibi milites collocavit.

49. Sexcenti Pomorani in Mazovia sunt preempti ¹³⁰¹.

(An. 1109.) Sequenti tamen æstate congregati transierunt in Mazoviam ¹³⁰² prædam capere Pomorani. Sed sicut sibi Mazovienses prædam facere sunt conati, sic ab ¹³⁰³ ipsis Mazoviensibus præda fieri sunt coacti. Ipsi nempe ¹³⁰⁴ per Mazoviam cursitantes, prædam et captivos congregantes et ædificia concremant ¹³⁰⁵, jam securi cum præda stabant nec de bello dubitabant. Et ecce, comes nomine Magnus, qui tunc Mazoviam regebat ¹³⁰⁶, cum Mazoviensibus, paucis quidem numero, probitate vero ¹³⁰⁷ numerosis ¹³⁰⁸, contra plures et innumerabiles paganos horribile proelium intravit ¹³⁰⁹, ubi Deus suam omnipotentiam revelavit; namque ¹³¹⁰ de paganis

A ibi plus quam 600 aiunt interisse, præjamque totam illis et captivos Mazovienses abstulisse, residuos quoque vel capi non est dubium vel fugisse. Quippe Symon, illius regionis ¹³¹¹ præsul, oves suas lupinis morsibus laceratas luctuosis vocibus cum suis clericis, infulis indutus sacerdotalibus ¹³¹², sequebatur et quod armis sibi materialibus non licebat, hoc armis perficere spiritualibus et orationibus nitebatur ¹³¹³. Et sicut antiquitus filii Israel Amalechitas orationibus Moysi ¹³¹⁴ devicerunt, ita vero ¹³¹⁵ Mazovienses de Pomorani victoriam sui pontificis ¹³¹⁶ adjuti precibus habuerunt. Sequenti etiam die duæ mulieres fraga per devia legentes, uno milite Pomoranorum invento novam victoriam retulerunt, quem armis exutum, religatis post tergum manibus in præsentia comitis et pontificis adduxerunt.

50. Bohemorum et Zbignevi clades ¹³¹⁷.

Zbignevi quoque milites cum Bohemis per regionem ¹³¹⁸ Zlezensem ¹³¹⁹ deprædantes et concremant, simili infortunio ab ipsis affinitibus ¹³²⁰ superati, quidam vero capti, quidam gladio jugulati ¹³²¹. Hiis autem minoribus prætaxatis aliquantisper quiescimus, ut contextum de majoribus librum tertium adeamus.

EXPLICIT LIBER SECUNDUS, INCIPIT LIBER TERTIUS.

LIBER TERTIUS ¹³²².

Incipit epistola tertii libri ¹³²³.

Capellanis ducalibus venerandis aliisque ¹³²⁴ bonis clericis per Poloniam memorandis præsentis auctor opusculi, sic bona temporalia præterire, ut liceat expedite de caducis ad permanentia transilire. Primum omnium vos scire volo, fratres carissimi, quia tantum opus non ideo cæpi, ut per hoc fimbrias meæ pusillanimitatis dilatarem; nec ut patriam vel parentes meos ¹³²⁵ exul apud vos et peregrinus ¹³²⁶ exaltarem, sed ut ¹³²⁷ aliquem fructum mei laboris ad locum meæ professionis reportarem. Item aliud vestræ discretioni manifesto, quia ¹³²⁸ non ut me quasi celestis ¹³²⁹ præferendo vel quasi facundiorum in sermone referendo hunc laborem suscepi, sed ut otium evitarem, et dictandi consuetudinem conservarem, et ne frustra panem Polonicum manducarem. Insuper etiam copiosa bellorum materia ad præsumendum onus viribus inæquale meam ignorantiam excitavit, ipsiusque Boleslavi belligeri ¹³³⁰ ducis probitas ac magnanimitas audendi ¹³³¹ fiduciam ministravit. Quocirca non

C mea sed vestra ¹³³² percipite, non fabrum sed aurum perpendite, non vasa sed vinum ebibite. Et si forsitan in hoc opere verborum nuditatem accusatis, ex hiis saltim ¹³³³ materiam tractandi profundius ¹³³⁴ et argumentosius habeatis. Quodsi reges Polonos vel duces fastis indignos annualibus ¹³³⁵ judicatis, regnum Poloniæ procul dubio quibuslibet incultis barbarorum nationibus addicatis. Et si forte proponitis me talem talisque vitæ indignum talia præsumpsisse, respondebo, bella regum atque ducum, non evangelium me scripsisse. Numquam enim fama ¹³³⁶ vel militia Romanorum vel Gallorum sic ¹³³⁷ celeberrima per mundum haberetur, nisi scriptorum testimoniis memorie posterorum et ¹³³⁸ imitationi servaretur. Maxima quoque Trojæ ¹³³⁹ quamvis destructa jacebat et deserta, æternæ tamen memoriæ poetarum tytulis est inserta. D Muri cœquati ¹³⁴⁰, turres destructæ jacent, loca spaciiosa et anæna habitatore carent, in palatiis regum et principum lustra ferarum et cubilia secreta latent, Trojæ ¹³⁴¹ tamen Pergama ¹³⁴² ubique terrarum scri-

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁸⁸ cyrotheca 3. ¹²⁸⁸ tradiderunt 3. ¹²⁸⁷ t. l. desunt 3. ¹²⁸⁹ solent 2. ¹²⁸⁹ firmavit 3. ¹²⁸⁸ eo quoque 3. ¹³⁰¹ argumentum cod. 3. deest 1. 2. ¹³⁰² Maiozoviam 2. ¹³⁰³ de pro sic ab 3. ¹³⁰⁴ namque 2. 3. ¹³⁰⁵ concremant 3. ¹³⁰⁶ qui — regebat desunt 3. ¹³⁰⁷ atque viribus 3. ¹³⁰⁸ numerosos male 1. 2. ¹³⁰⁹ introivit 3. ¹³¹⁰ nam 3. ¹³¹¹ religionis 1. 2. ¹³¹² pontificalibus 3. ¹³¹³ satagebat 3. ¹³¹⁴ Moysi 1. 2. 3. ¹³¹⁵ nunc 3. ¹³¹⁶ antistitis 3. ¹³¹⁷ argumentum ed. Gedan et Vars. deest 1. 2. 3. ¹³¹⁸ religionem non recte 3. ¹³¹⁹ Zlesiensem 3. ¹³²⁰ af solum habet 3. ¹³²¹ jugulantes gladio pro g. i. 1. 2. ¹³²² inscriptio edit. Vars. p. 237 deest 1. 2. 3. ¹³²³ et primo prologus pro I. E. T. L. ponit conjungendo cum præcedenti libro 3. ¹³²⁴ aliis 3. ¹³²⁵ deest 2. ¹³²⁶ peregrinos 2. ¹³²⁷ in vobis addit 3. ¹³²⁸ quod 3. ¹³²⁹ ceteros 3. ¹³³⁰ deest 3. ¹³³¹ arridendi 2. ¹³³² audiendi 3. ¹³³³ vestram 1. ¹³³⁴ saltem 2. ¹³³⁵ deest 3. ¹³³⁶ aiñibus sistunt 2. 3. ¹³³⁷ fame 3. ¹³³⁷ si 1. 2. deest 3. ¹³³⁸ deest 3. ¹³³⁹ troya 3. ¹³⁴⁰ quoquequati 1. ¹³⁴¹ troye 3. ¹³⁴² pargama 2.

plura clamante prædicantur ¹²⁵³; Hector et Priamus A plus in pulvere quam in regni solio recitantur ¹²⁶⁵. Quid de Alexandro Magno, quid de Antiocho, quid de Medorum atque ¹²⁶⁵ Persarum regibus, quid de tyrannis barbarorum memorarem? Quorum si solum ¹²⁶⁶ nomina recitarem, opus hodiernum in diem crastinum ¹²⁵⁷ prolongarem. Horum tamen fama interim natorum ¹²⁶⁶ præconiis immortalis, quorum vita non est perpetua sed penalis ¹²⁶⁶. Nam sicuti ¹²⁶⁹ sancti ¹²⁶¹ viri bonis operibus et miraculis celebrantur, ita mundi reges et principes bellis triumphalibus et victoriis sublimantur; et sicut vitas sanctorum et passiones religiosum est in ecclesiis prædicare, ita gloriosum est in scolis vel in palatiis regum ac ducum triumphos vel ¹²⁶⁸ victorias recitare; et sicut vitæ sanctorum vel passiones ad religionem mentes fidelium instruunt ¹²⁶⁸ in ecclesiis prædicatæ, ita militiæ vel victoriæ ¹²⁶⁸ regum atque ducum ad virtutem militum animos accendunt in scolis vel capitoliis ¹²⁶⁸ recitatæ. Sicut enim pastores ecclesiæ ¹²⁶⁶ fructum animarum quærere debent spiritualem, sic defensores honorem patrie samamque dilatare student et gloriam temporalem. Oportet enim Dei ministros in hiis quæ Dei sunt Deo spiritualiter obedire, et in hiis quæ sunt cæsaris honorem et servitium mundi principibus exhibere. Quid enim mirum, si viri triumphatores et incliti famam et gloriam appetunt ex virtute, cum etiam Cleopatra, Cartaginis ¹²⁶⁷ regina, imperium Romanum avida ¹²⁶⁸ laudis, transferre voluit virili ¹²⁶⁸ audacia ¹²⁶⁰, non naturali sive feminea probitate. Et si femina quærens imperium, navali prælio superata, morte terribili semet ipsam perimere maluit quam servire, quid est mirum si patriam vel hereditatem paternam defendentes vel illatum injuriam persequentes, in bello famosa non venenosa ¹²⁶¹ morte ¹²⁶² magis appetunt interire, quam ignominiose suis obnoxii obedire? Constat ergo ex hiis superius approbatis rebus gestis Polonorum principum in vacuum non ¹²⁶³ recitatis, constat quoque vestro iudicio confirmandum, vero ¹²⁶⁴ præsens opus ¹²⁶⁵ interprete recitandum. Insuper illud causa Dei cuiusque Poloniae provideat ¹²⁶⁶, vestra discretio prohibeatis ne mercedem tanti laboris impediatur vel odium vel occasio neæ cujuslibet vanitatis. Nam si bonum et utile meum opus honori patriæ a sapientibus iudicatur indignum est et inconueniens, si consilio quorundam artificum merces operis auferatur.

Explicit epistola ¹²⁶⁷. Incipit epilogum ¹²⁶⁸. Deo vero laus et honor, regnum, virtus, gloria Pomorana subjugatur ejus sub potentia, Bolezlavo ¹²⁶⁹ triumphanti salus ¹²⁷⁰ et victoria ¹²⁷¹. Ad honorem Jesu Christi referamus omnia, Qui gubernat totum mundum sua sapientia; Non hæc fecit vis humana, sed neque militia. Bolezlavus obsidebat castrum antiquissimum, Viris, armis et ¹²⁷² naturæ situ munitissimum, Et ad dampnum sui regni periculosissimum. Pomorani venientes obsessis succurrere; In ¹²⁷³ incautos obsessores properant irruere, Sed inani spe decepti ¹²⁷⁴ sunt acti corruere, Per opaca ¹²⁷⁵ deviando cuncti fere ¹²⁷⁶ pedites, Fugiendi ne spem ponant in caballis ¹²⁷⁷ militibus, Ex occulto per ignotos emersere tramites. Bolezlavus dux armatus cum paucis militibus, Scarbimirus palatinus cum collateralibus, Septingenti conflixere cum triginta ¹²⁷⁸ milibus. Namque nocte præcedente fecerant excubias, Et audito quod venirent, miserant insidias; Sic habebat dux transmissas huc et illuc copias ¹²⁷⁹. Illi vero recurvati ordinarunt ¹²⁸⁰ prælium ¹²⁸¹, Hastis suis ¹²⁸² circumquaque plectentes ¹²⁸³ yricium ¹²⁸⁴ (165), Nec procedunt ¹²⁸⁵ catervatim, sed stant per circiniam ¹²⁸⁶. Bolezlavus dux de tali ¹²⁸⁷ causa satis callidus ¹²⁸⁸, Transgirando vertit eos usquequaque providus, C Ut vir audax, bellicosus atque laudis avidus. Scarbimirus ex adverso se confert in medios, Et hortatur et confortat ad pugnandum socios: Tales, inquit, Pomorani, non sensitis gladios! Sed quid plura! terga vertunt Pomorani prælio, Neque fuit super illos tanta cædes alio ¹²⁸⁹, Septem castra acquisivit dux de belli præmio, In hiis ¹²⁹⁰ collaudamus Deum et sanctum ¹²⁹¹ Laurentium, Die cuius sacrosancto factum est hoc prælium ¹²⁹², Inde sibi fiat ibi dignum ædificium. Tam præclara Bolezlavi descripta victoria, Assignetur cum augusto pax et amicitia, Confirmetur, sicut decet, fraterna concordia. Qua de causa partes, constat ¹²⁹³, imperator venerat. D Quanto fastu, qua virtute regnum hoc intraverat! Quos deponi, quos præponi jamjam ¹²⁹⁴ disposuerat!

VARIE LECTIONES.

¹²⁶⁶ predicatur 2. 3. ¹²⁶⁵ regni solio recitatur pro i. r. s. r. 3. ¹²⁶⁶ et 3. ¹²⁶⁶ tantum 3. ¹²⁵⁷ crastinam 3. ¹²⁶⁶ natâ 2. unum natum pro i. n. 1. 3. ¹²⁶⁹ penalis 1. 2. 3. ¹²⁶⁰ lectio ed. Ged. deest 1. 2. 3. ¹²⁶¹ sũ 2. 3. ¹²⁶² et 3. ¹²⁶³ instruunt non recte 1. 2. ¹²⁶⁴ v. v. desunt 3. ¹²⁶⁵ capitolis 2. palaciis 3. ¹²⁶⁶ ecclesiarum 3. ¹²⁶⁷ karthaginis 3. ¹²⁶⁸ avidia 3. ¹²⁶⁹ viri 2. ¹²⁷⁰ auda 3. ¹²⁶¹ venosa 2. ¹²⁶² deest 2. 3. ¹²⁶³ non addendum esse censuit jam ed. Vars. ¹²⁶⁴ quamvis desit 1. 2. 3. ¹²⁶⁵ deest 3. ¹²⁶⁶ vero addit 3. ¹²⁶⁷ providebit 3. ¹²⁶⁷ prologus 3. ¹²⁶⁸ epilogus 3. ¹²⁶⁹ Nam Bolezlavus 2. ¹²⁷⁰ sal' 2. ¹²⁷¹ victo 2. ¹²⁷² et deest codd. ¹²⁷³ deest codd. ¹²⁷⁴ recepti 2. ¹²⁷⁵ opaga 1. 2. ¹²⁷⁶ fore 1. 2. 3. ¹²⁷⁷ cabellis 2. ¹²⁷⁸ XXIX ta 3. ¹²⁷⁹ deest 2. ¹²⁸⁰ ordinarere 3. ¹²⁸¹ copias hoc loco demum addit 3. ¹²⁸² sunt 1. 2. 3. ¹²⁸³ prolectentes 2. ¹²⁸⁴ ericium 3. ¹²⁸⁵ procedunt 3. ¹²⁸⁶ cyntinnium 1. cyncinnium 2. 3. ¹²⁸⁷ illis 3. ¹²⁸⁸ callidis 3. ¹²⁸⁹ Nec fuit tanta cedes super illos alio pro Neque fuit — alio 3. ¹²⁹⁰ ergo addit 3. ¹²⁹¹ deest 3. ¹²⁹² commissum est prælium pro f. e. h. p. 3. ¹²⁹³ ita 1. 2. 3. per quas partes ed. Ged. quam lectionem recepit ed. Vars. ¹²⁹⁴ am 3.

NOTÆ.

(165) l. e. horret Pomoranorum acies, in orbem inutata, sicut ericius, hastis. K.

Sed quid valet contra Deum virtus vel consilium?
Sine cuius nutu nil fit, nec movetur folium,
Qui convertit in convalles, si vult, juga montium.
Bolezlavus stat in regno magnus dux et dominus,
Et paratus est ad bellum sicut leo cominus,
Qui resistit, superatur, sive fugit protinus.
Bohemenses¹³⁹³, quid tardatis colla vestra subdere?
Cum cernatis ipsum regem Bolezlavo cedere,
Ut¹³⁹⁴ sciatis, vos non posse viribus resistere.
Non est hostis tanto duci congrédi qui valeat,

A Et qui parem profiteri sese palam audeat,
Nec vicinus qui cum eo de pace non gaudeat.
Nam in hostes triumphator existit mirificus¹³⁹⁷,
Erga cunctos cum honore dator est munificus,
Ungarorum rex per eum consistit pacificus.
Non est tempus quanta fecit enarrandi singula,
Quæ¹³⁹⁸ noverunt qui senserunt carceres et vincula.
Nos ad laudes, non ad fraudes damus hæc¹³⁹⁹ mu-
[nuscula.

INCIPIT TERTIUS LIBER DE GESTIS BOLEZLAVI TERTII¹⁴⁰⁰

1. Victoria de Pomoranis¹⁴⁰¹.

Multis et innumerabilibus Bolezlavi tertii gestis
militaribus memorandis intitulandum præcipue,
qualiter sancti Laurentii die contigerit Pomoranis,
atque repressa sit ira cæsaris, et ut impetuosis
obstitum¹⁴⁰² fuerit Alemannis. Quoddam namque
castrum nomine Nakel in confinio Poloniæ ac¹⁴⁰³
Pomoraniæ paladibus et opere firmum constat,
ad quod capiendum dux belliger cum exercitu
suo sedens, armis et machinis laborabat. Cumque
oppidani non posse tantæ multitudini resistere se
vidissent, et cum tamen a suis auxilium princi-
pibus expectassent, inducias quæsierunt, diem-
que certum indiderunt, infra quem, si sui eos non
juvarent, in potestatem¹⁴⁰⁴ hostium et oppidum et
se darent. Induciæ quidem eos assultandi¹⁴⁰⁵ conce-
duntur, sed apparatus tamen expugnandi minime
differtur. Interim oppidanorum nuntii Pomorano-
rum exercitum convenerunt, eisque pactionem suo-
rum factam cum hostibus retulerunt. Tunc vero
Pomorani, audita legatione stupefacti, conjurant
insimul¹⁴⁰⁶ pro patria vel se¹⁴⁰⁷ mori vel victoriam
de Polonis¹⁴⁰⁸ adipisci. Dimissis igitur equis, ut
adæquato periculo fiducia cunctis et¹⁴⁰⁹ audacia
major esset, nullam viam vel semitam gradientes,
sed ferarum iustra condensaque¹⁴¹⁰ silvarum irrum-
pentes, non in die statuto sed in sancti Laurentii
(an. 1109, Aug. 10) sacrosancto¹⁴¹¹ quasi sorices
de latibulis emerferunt, indicioque suo¹⁴¹² non
humana sed manu divina perierunt (164). Gloriosus
Deus in sanctis suis, venerabilis enim dies sancti
Laurentii martiris¹⁴¹³ exstebat, et in illa hora christi-
anorum concio¹⁴¹⁴ de missarum solemnibus exhibat,
et ecce, subito barbarorum exercitus ibi cominus
imminebat.

B Versus¹⁴¹⁵:

Martir Laurenti, populo succurre merenti.
Quid nunc facient¹⁴¹⁶ christiani? Quo se vertentur¹⁴¹⁷?
Exercitus hostium improvisus, acies ordinandi non
est¹⁴¹⁸ tempus, ipsi pauci, hostes multi, fuga tarda
nunquam placita Bolezlavo.

Versus¹⁴¹⁹:

Martir Laurenti, populo vim tolle ferenti!

Igitur militibus quotquot erant in duobus tantum
agminibus ordinatis, alterum agmen rexit ipse bel-
liger Bolezlavus, alterum vero ejus signifer Scar-
bimirus. Nam ceteræ multitudinis¹⁴²⁰ alii pabulum¹⁴²¹
equorum, alii victualia quæritabant, alii vero vias
et tramites¹⁴²² et adventum hostium¹⁴²³ observabant.
Nec mora Bolezlavus impiger educit agmina, sic
verbis paucissimis comminendo: *Vestra probitas et
imminentis periculi necessitas amorque patriæ magis
quam oratio mea¹⁴²⁴ vos, invictissimi juvenes, exhortentur.
Hodie, Deo favente sanctoque Laurentio depre-
cante, Pomoranorum ydolatria ac militaris superbia
nostris ensibus conteretur.* Nec plura locutus, coepit
hostes in circuitu transgírare, quia sic in terra
hastas suas versis cuspidibus in hostes affixerant,
sesequæ¹⁴²⁵ simul constipaverant, quod nullus po-
terat ad eos virtute nisi cum ingenio penetrare.
Erant enim, ut dictum est superius, pedites fere-
cuncti, nec ad prælium more christianorum ordi-
nati, sed sicut lupi insidiantes ovibus, in terra¹⁴²⁶
poplitibus¹⁴²⁷ recurvati. Dumque magis impiger
Bolezlavus circumquaque volitare videretur quam
currere, transversis in eum hostibus, Scarbimirus
inrandi locum inveniens, ex adverso non differt¹⁴²⁸
in cuneos diutius confertissimos penetrare. Pene-
tratis itaque barbaris ac vallatis, acriter¹⁴²⁹ impri-
mis resistunt, sed coacti tandem fugam petunt. D

VARIE LECTIONES.

¹³⁹³ Bohemenses 2. 3. ¹³⁹⁴ hic 5. ¹³⁹⁷ mirificus 3. ¹³⁹⁸ qui 1. 2. ¹³⁹⁹ hic 1. 2. ¹⁴⁰⁰ inscriptio tota
deest 3. ¹⁴⁰¹ argumentum edit. Vars. p. 247. deest 1. 2. 3. ¹⁴⁰² ostentum 3. ¹⁴⁰³ a 2. ¹⁴⁰⁴ potestate 3.
¹⁴⁰⁵ assultandi eis pro e. a. 3. ¹⁴⁰⁶ vel se addit hoc loco 3. ¹⁴⁰⁷ vel se desunt 3. ¹⁴⁰⁸ contra Polonos pro d.
P. 3. ¹⁴⁰⁹ atque 3. ¹⁴¹⁰ et condensa 3. ¹⁴¹¹ die repetit 3. ¹⁴¹² inditusque sunt pro i. s. non recte 1. 2.
totaliterque pro i. s. 3. ¹⁴¹³ deest 3. ¹⁴¹⁴ consio erronee 1. 2. ¹⁴¹⁵ v' siglum hoc loco 1. 2. positum, versus
indicat. ¹⁴¹⁶ Quid plura quid faciant pro Q. n. f. 3. ¹⁴¹⁷ vertant 3. ¹⁴¹⁸ deest 3. ¹⁴¹⁹ iterum v' siglum po-
nunt 1. 2. deest 3. ¹⁴²⁰ multitudini 1. 2. ceterum multitudini pro N. c. m. 3. ¹⁴²¹ pabulum 1. ¹⁴²² intra-
mites pro e. t. 2. ¹⁴²³ deest 1. 2. ¹⁴²⁴ uia 2. ¹⁴²⁵ sese 2. ¹⁴²⁶ terram 3. ¹⁴²⁷ poplitibus 1. publicibus 2.
¹⁴²⁸ differet 2. ¹⁴²⁹ acritus 2.

NOTE.

(164) Recte monet ed. Vars. Romanos dicere amass: *Egomet meo indicis quasi sorax hodie perit.*
TERTIUS Eun. v. 7, 23. S.

christianis ibi quidam ¹⁴³⁰ probi milites cadunt, A paganorum vero de 40 milibus decem milia vix evadunt. Testor Deum, ope cujus, sanctumque Laurentium, prece cujus facta fuerit ¹⁴³¹ ista cædes, admirabantur qui aderant, quomodo ¹⁴³² tam subito a militibus minus mille peracta fuerit ¹⁴³³ tanta strages (an. 1409.) Dicuntur enim ipsi Pomorani certe numero computasse de suis ibi 27 milia corruisse, quod in paludibus interessent, nec illi quidem sic evadere potuissent. Oppidani vero videntes se totam ¹⁴³⁴ spem amisisse, nec auxilium aliunde vel a quolibet exspectare, civitatem vita donata reddiderunt. Audientes autem hæc de sex aliis castellis oppidani ¹⁴³⁵, consilium itidem ¹⁴³⁶ inierunt, se ipsos videlicet munitionesque tradiderunt.

2. Epistola imperatoris ad regem Boleslavum.

Dum hæc aguntur ¹⁴³⁷, Henricus imperator quartus Romæ nondum coronatus, secundo quidem anno coronandus (165), cum verbis hujuscemodi Boleslavo legationem præmisit, cum exercitu violenti Poloniam invasurus: *Indignum est enim ¹⁴³⁸ imperatori legibusque Romanis inhibita ¹⁴³⁹, fines hostis præsertimque sui militis prius ¹⁴⁴⁰ hostiliter introire, quam eum sciscitari de pace, si voluerit obadire, vel de bello, si restiterit ¹⁴⁴¹, ut se præmuniret ¹⁴⁴². Quapropter aut oportet te fratrem tuum in regni medietatem ¹⁴⁴³ recipere, mihi que 300 marcas annuatim tributarias vel totidem milites in expeditionem dare, vel mecum, si vales, ense Polonorum regnum dividere.* Ad hæc Boleslavus dux septentrionalis respondit: *Si pecuniam nostram vel Polonorum milites pro tributo requiris, si libertatem nostram non defendimus, pro feminis nos habeamus ¹⁴⁴⁴, non pro viris. Hominem vero seditiosum recipere, vel unicum ¹⁴⁴⁵ cum eo regnum dividere, non me cogit ullius violentia potestatis, nisi meorum commune consilium et arbitrium meæ propriæ voluntatis. Quodsi bonitate, non ferocitate pecuniam vel milites in auxilium Romanæ ecclesiæ postulasses, non minus auxilii vel consilii forsitan apud nos quam tui antecessores apud nostros impetrasses ¹⁴⁴⁶. Ergo provideas cum minaris, bellum invenies, si bellaris ¹⁴⁴⁷.*

3. Belli cum Henrico initium ¹⁴⁴⁸.

Ex qua responsione cæsar pernimum ad iracundiam provocatus, talia mente concipit, talemque D viam incipit, unde ¹⁴⁴⁹ non exhibit, neque redibit, nisi se ipso suoque dampno quam maximo ¹⁴⁵⁰ ca-

stigatus. Zbigneus quoque cæsarem iratum ex hoc multo magis incitabat, quia paucos de Polonia sibi resistere promittebat. Insuper etiam Bohemi, vivere prædis et rapinis assueti, cæsarem Poloniam intrare animabant, quia se scire vias et tramites per silvas Poloniæ jactitabant ¹⁴⁵¹. Cæsar ergo talibus monitiis et consiliis superandi ¹⁴⁵² Poloniam in spem ductus, ingrediens, Bytomque perveniens, in hiis omnibus est seductus ¹⁴⁵³. Namque castrum Bytom sic armatum sicque munitum aspexit, quod ¹⁴⁵⁴ Zbigneum ¹⁴⁵⁵ iratus cum verbis indignationis respexit ¹⁴⁵⁶. *Zbigneve, cæsar inquit ¹⁴⁵⁷, sic te Poloni pro domino recognoscunt? sic fratrem ¹⁴⁵⁸ relinquere, tuumque dominium sic deposcunt?* Cumque castrum Bytom munitione situque ¹⁴⁵⁹ nature et aquarum B circuitione inexpugnabile cum aciebus ordinatis prætorire voluisset, quidam de suis famosi milites ad castrum declinaverunt, volentes in Polonia ¹⁴⁶⁰ suam militiam comprobare ¹⁴⁶¹ viresque Polonorum et audaciam experiri. At contra castellani portis apertis et extractis ensibus exierunt, nec multitudinem tam diversarum gentium nec impetum Alemanorum nec præsentiam cæsaris metuentes, sed in frontibus ejus ¹⁴⁶² audacter ac viriliter resistentes. Quod considerans imperator, vehementer est miratus, homines scilicet ¹⁴⁶³ nudos contra clipeatos, vel clipeatos ¹⁴⁶⁴ contra loricatedos nudis ensibus decertare, et tam alacriter ad pugnam velud ad epulas præparare. Tunc quasi suorum præsumptioni militum indignans, suos balistarios et sagittarios C illuc misit, quorum terrore castellani saltim sic cederent et in castrum sese reciperent ¹⁴⁶⁵. At Poloni pila vel sagittas quæ ¹⁴⁶⁶ undique volitabant quasi nivem vel guttas pluvie computabant. Ibi vero cæsar primum Polonorum audaciam comprobavit, quia suos inde cunctos non incolumes revocavit ¹⁴⁶⁷. Nunc autem paulisper cæsarem spatiari per silvas Poloniæ permittamus, donec draconem flammivolum de Pomorania reducamus.

4. Boleslavus parat bellum ¹⁴⁶⁸.

(An. 1409.) Igitur impiger Boleslavus in Pomorania superato prælio supradicto, septemque castellis acquisitis, audito pro certo, quod cæsar Poloniam introisset, viris et equis obsessione diutina fatigatis, quibusdam militum interemptis, quibusdam etiam sauciatis, aliisque domum cum eis dimissis, cum quibus potuit equitavit, et obstruere transitus

VARÆ LECTIONES.

¹⁴³⁰ deest 3. ¹⁴³¹ fuit 3. ¹⁴³² quoque 3. ¹⁴³³ peracti fuit pro f. p. 3. ¹⁴³⁴ sic addit 3. ¹⁴³⁵ quidam itidem 3. ¹⁴³⁶ deest 3. ¹⁴³⁷ Cum hec ita geruntur pro D. h. a. 3. ¹⁴³⁸ deest 3. ¹⁴³⁹ prohibitum 3. ¹⁴⁴⁰ deest 3. ¹⁴⁴¹ resisterit 2. ¹⁴⁴² præmunire 2. valeat præmunire 3. ¹⁴⁴³ medietate 2. 3. ¹⁴⁴⁴ habeas 3. ¹⁴⁴⁵ unum 3. ¹⁴⁴⁶ impetrare 2. 3. ¹⁴⁴⁷ bellatis non recte 2. ¹⁴⁴⁸ argum. ed. Vars. deest 1. 2. 3. qui neque spatium vacuum relinquunt. ¹⁴⁴⁹ unum 1. 2. 3. ¹⁴⁵⁰ maxime 3. ¹⁴⁵¹ ita correxi P. incitabant 1. 2. 3. ¹⁴⁵² superatus 3. ¹⁴⁵³ reductus 2. ¹⁴⁵⁴ Namque castrum — aspexit quod, omittit hoc loco, et infra de munitum ponit 3. ¹⁴⁵⁵ Zbigneumque cesar 3. ¹⁴⁵⁶ quod castrum Bytom sic armatum sic munitum aspexit, hoc loco ponit 3. ¹⁴⁵⁷ Zbigneve repetit 3. ¹⁴⁵⁸ tuum addit 3. ¹⁴⁵⁹ sinuque 1. 2. ¹⁴⁶⁰ Poloniam 2. 3. ¹⁴⁶¹ comprobati 1. ¹⁴⁶² eis 1. 3. ¹⁴⁶³ deest 3. ¹⁴⁶⁴ v. c. deest 3. ¹⁴⁶⁵ et reciperent desunt 3. ¹⁴⁶⁶ deest 2. ¹⁴⁶⁷ cunctos suos inde non revocavit incolumes pro s. i. c. n. i. r. 3. ¹⁴⁶⁸ argum. ed. Vars. p. 260 deest 1. 2. 3.

NOTÆ.

(165) Anno 1411. K.

et vada fluminis Odræ modis omnibus commenda-
vit ¹⁴⁶⁹. Obstrusa sunt itaque loca quæcumque po-
terant vel sicco flumine transvadari, vel si qua po-
terant ab ipsis incolis ocella forsitan attemptari.
Quosdam etiam probos milites ad ¹⁴⁷⁰ Glogow et ad
¹⁴⁷¹ fluminis transitus observandos præmisit; qui
cæsari tam diu resisterent, donec, ipso succurrente
super ripam fluminis, aut omnino victoriam obtine-
rent, aut saltim eum ibi detinendo exercitum vel
auxilium expectarent. Ibi vero Bolezlavus, non longe
remotus a Glogow, cum exercitu parvo stabat, ne-
que ¹⁴⁷² mirum, quia suos diutissime fatigaverat ¹⁴⁷³.
Ibi rumores et legationes audiebat, ibi suum exer-
citurum exspectabat, inde exploratores huc illucque
transmittebat, inde camerarios pro suis et pro Ru-
theis et Pannonicis delegabat.

5. Obsidio Glogoviæ ¹⁴⁷⁴.

Cæsar autem iter faciens, non sursum sive deor-
sum vada temptando declinavit, sed iuxta civitatem
Glogow, cum impetu per locum inæstimabilem ¹⁴⁷⁵,
nullo ibi transitum ¹⁴⁷⁶ præsciente, nulloque ibi
resistente, cum densis agminibus et armatis, non
preparatis civibus, transvadavit (146), per illum locum,
nunquam castellanis dubitantibus, nec sperantibus
dubitandum. Erat enim sancti Bartholomæi
apostoli dies festus (Aug. 24), quando cæsar flu-
vium transiebat, et tunc totus civitatis populus di-
vinum officium audiebat. Unde constat, quia secu-
rus et sine periculo pertransivit, prædamque mul-
tam et homines et etiam tentoria circa oppidum
acquisivit. Eorum quoque plurimi, qui castrum
defendere venerant, et extra castrum in tentoriis
residebant, a cæsare ¹⁴⁷⁷ castrum sunt intrare pro-
hibiti, quidam ibi subito retenti ¹⁴⁷⁸, quidam vero
fuga ¹⁴⁷⁹ subveniente ¹⁴⁸⁰ liberati. Quorum unus
Bolezlavo fugiens obviavit, qui cuncta quæ contige-
rant enarravit. Tunc vero Bolezlavus non sicut le-
pus formidolosus evanuit, sed suos sicut milites ani-
mosus ammonuit: *O fortissimi milites, inquiens,
in multis mecum bellis et expeditionibus fatigati,
nunc quoque mecum estote pro libertate Poloniæ vel
mori vel vivere preparati* ¹⁴⁸¹. *Ego quidem jam
cum* ¹⁴⁸² *tam parva manu prælium libens contra cæsarem
inirem, si scirem pro certo, quod etiam ibi,
me moriente, discrimen patriæ diffinirem. Sed quoniam
ad unum de nostris restant de hostibus plus
quam centum, hic est honestius resistendum, quam
illuc cum paucis cundo præsumptuose moriendum;
hic enim nobis resistentibus, eisque transitum pro-
hibentibus satis pro victoria reputabitur. Hæc dixit,*

A et rivulum super quem stabat arboribus cæsis ob-
struere coepit.

6. Induciæ Glogoviensium ¹⁴⁸³.

Interim vero cæsar a Glogoviensibus obsides
tali ¹⁴⁸⁴ conditione sub jurejurando recepit ¹⁴⁸⁵,
quod si pacem vel aliquam pactionem infra spatium
quinque dierum missa legatione cives efficerent,
reddita responsione vel ¹⁴⁸⁶ pace composita vel pro-
hibita cives tamen suos obsides rehaberent. Et hoc
utique per ingenium factum fuit. Ob hoc utique
cæsar obsides cum juramento recepit, quia per eos
civitatem licet cum perjurio consequi se reputavit.
Ob hoc etiam ¹⁴⁸⁷ Glogovienses illos obsides po-
suerunt, quia loca civitatis interim vetustate con-
sumpta munierunt.

7. Induciæ rumpuntur ¹⁴⁸⁸.

At Bolezlavus audita legatione de datis obsidibus
indignatus, crucem civibus, si propter ¹⁴⁸⁹ ipsos
castrum reddiderint, est minatus, adjiciens, esse ¹⁴⁹⁰
melius et honestius et cives et obsides gladio pro
patria morituros, quam facta deditione vitam in-
honestam redimentes, alienis gentibus servituros.
Recepta responsione ¹⁴⁹¹, cives Bolezlavum pacem
sic fieri nolle referunt, obsidesque suos, sicut jura-
verant, requirunt (an. 1109). Ad hæc cæsar respon-
dit: *Obsides quidem, si mihi castrum reddideritis,
non tenebo, sed si rebelles fueritis, et vos et obsides
jugulabo. Contra castellani* ¹⁴⁹²: *Tu quidem in ob-
sidibus et perjurium poteris et homicidium perpet-
rare, sed per* ¹⁴⁹³ *ipsos quod requiris scias te nullatenus
impetrare.*

8. Oppugnatio castris Glogoviensis ¹⁴⁹⁴.

His dictis, cæsar instrumenta fieri, arma capi, le-
giones dividi, civitatem vallari, signiferos tubis can-
nere præcepit, et urbem undique ferro, flamma,
machinis expugnare coepit. Econtra ¹⁴⁹⁵ cives se ¹⁴⁹⁶
ipsos per portas et turres dividunt, propugnacula
muniunt, instrumenta parant, lapides et aquam su-
per portas et turres eportant. Tunc imperator,
civium animos pietate filiorum et amicorum existi-
mans posse ¹⁴⁹⁷ flecti, præcepit nobiliores ex obsi-
dibus ¹⁴⁹⁸ ipsius civitatis et ¹⁴⁹⁹ filiam comitis su-
per machinas colligari, sic reputans, sibi sine san-
guine civitatem aperiri. At castellani non plus filii.
D vel propinquis quam Bohemis vel Alemannis parce-
bant, sed eos abscedere a muro lapidibus et ¹⁵⁰⁰
armis coercabant. Videns autem imperator, quod
tali nunquam ingenio civitatem superaret, nec un-
quam a proposito civium animos revocaret, viribus
et armis obtinere nititur, quod ingenio denegatur:

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁶⁹ demandavit 3. ¹⁴⁷⁰ deest 2. ¹⁴⁷¹ deest 2. ¹⁴⁷² nec 2. ¹⁴⁷³ fatigaret 1. 2. fatigarat 3. ¹⁴⁷⁴ argum.
ed. Vars. deest 1. 2. 3. ¹⁴⁷⁵ inestimabile 2. ¹⁴⁷⁶ faciente vel addit 3. ¹⁴⁷⁷ in addit 3. ¹⁴⁷⁸ detenti 3.
¹⁴⁷⁹ fugam 3. ¹⁴⁸⁰ subveniente 2. ¹⁴⁸¹ preparate 2. ¹⁴⁸² deest 3. ¹⁴⁸³ argum. ed. Vars. p. 264 deest 1.
2. 3. ¹⁴⁸⁴ cum 3. ¹⁴⁸⁵ accepit 3. ¹⁴⁸⁶ cum 3. ¹⁴⁸⁷ deest 3. ¹⁴⁸⁸ argum. ed. Vars. p. 265 deest 1. 2. 3.
¹⁴⁸⁹ per 3. ¹⁴⁹⁰ esset 3. ¹⁴⁹¹ reversione 3. ¹⁴⁹² castellum non recte 1. 2. ¹⁴⁹³ deest 1. 3. ¹⁴⁹⁴ adscriptum eum
dem manu in margine 2. ¹⁴⁹⁵ argum. ed. Vars. p. 266 deest 1. 2. 3. ¹⁴⁹⁶ contra 1. ¹⁴⁹⁷ si 2. ¹⁴⁹⁸ de-
est 3. ¹⁴⁹⁹ oppidibus 2. ¹⁵⁰⁰ deest 1. 2. 3. ¹⁵⁰¹ vel 3.

NOTÆ.

Igitur undique castrum appetitur, et utrimque clamor ingens attollitur. Theutonici castrum impetunt, Poloni se defendunt, undique tormenta moles emittunt, balistæ crepant, jacula sagittæ per aera volant, clipei perforantur, loricae penetrantur, galæe conquassantur, mortui corruunt, vulnerati cedunt, eorum loco sani succedunt. Theutonici balistas intorquebant, Poloni tormenta cum balistis (167), Theutonici sagittas, Poloni jacula cum sagittis; Theutonici fundas cum lapidibus rotabant, Poloni lapides molares cum sudibus præacutis; Theutonici trabibus protecti murum subire temptabant, Poloni vero ignem comburentem aquamque ferventem illis pro balneo temperabant; Theutonici arietes ferreos turribus subducebant, Poloni vero rotas calibe stellatas desuperius evolvebant; Theutonici scalis erectis superius ascendebant, Poloni cum uncis affixos ferreis eos in aera suspendebant.

9. *Vulnera et cadavera Allemanni pro tributa auferunt* 1511.

Interea Bolezlavus die noctuque non cessabat, sed quoscunque de castris exeuntes pro victualibus agitabat, frequenter etiam ipsius castra cæsaris territabat, modo huc modo illuc prædatoribus vel combustoribus insidiando cursitabat. Talibus ergo modis cæsar multisque diebus civitatem nitabatur capere, nec aliud quam carnem humanam suorum cottidie recentem lucrabatur. Cottidie namque viri nobiles ibi perimebantur, qui visceribus extractis, sale vel aromatibus conditi in Bavariam ab imperatore vel in Saxoniam portandi, pro tributa Poloniæ curribus onustis servabantur.

10. *Terror panicus Allemenorum de capite et cauda laccessitorum* 1510.

Cumque vidisset cæsar, quia nec armis nec minis nec muneribus nec promissis cives flectere, nec diutius ibi stando quidquam proficere potuisset, inito consilio contra Wratislaviensem urbem castra movit, ubi quoque vires Bolezlavi et ingenium recognovit. Nam quocumque cæsar se vertebat, vel ubicunque castra vel stationes faciebat, Bolezlavus quoque, quamquam posterius, incedebat, semperque vicinus stationi cæsaris persistebat. Cumque cæsar iter faciens sua castra dimovebat, Bolezlavus quoque comes itineris existe-

bat, et si quisquam de ordinibus exibat redeundi statim memoriam amittebat, et si quamquam plures, victualia vel pabulam equorum quærentes, freti multitudine, longius a castris procedebant, inter eos et exercitum Bolezlavus se statim opponebat, et sic prædam cupientes ipsi quoque Bolezlavi præda tiebant. Unde tantum ac talem exercitum ad tantum pavorem redegerat, quod etiam ipsos Bohemos, naturaliter raptores, vel sua manducare vel jejunare coegerat (an. 1409). Nullus enim exire de castris audebat, nullus armiger herbam colligere, nullus etiam ad ventrem purgandum ire ultra constitutas custodum acies præsumebat. Die noctuque Bolezlavus timebatur, ab omnibus in memoria habebatur, *Bolezlavus non dormiens vocabatur*. Si silvula, si frutectum erat, *Cave tibi, ibi latita!* clamabatur. Non erat locus ubi non putaretur Bolezlavus. Taliter eos assidue fatigabat, quandoque de capite, quandoque de cauda sicut lupus aliquos rapiebat, quandoque vero a lateribus insistebat. Sicque milites armati cottidie procedebant, et assidue Bolezlavum quasi præsentem expectabant. In nocte quoque cuncti loricati dormiebant, vel in stationibus resistebant, alii vigiliis faciebant, alii castrum nocte continua circuibant, alii: *Vigilate, cavete, custodite!* clamabant, alii cantilenas de Bolezlavi probitate decantabant hoc modo.

11. *Cantilena Allemenorum in laudem Bolezlavi* 1510.

*Bolezlave, Bolezlave, dux gloriosissime,
Tu defendis terram tuam quam studiosissime,
Tu non dormis, nec permittis nos dormire paululum,
Nec per diem, nec per noctem nec per diluculum,
Et cum nos te putaremus de terra propellere,
Tu nos tenes ita quasi conclusos in carcere.
Talis princeps debet regnum atque terram regere,
Qui cum paucis tot et tantos ita scit corrigere.
Quid, si forte suos omnes simul congregaverit,
Nunquam cæsar sibi bello resistere poterit.
Talem virum condeceret regnum et imperium;
Qui cum paucis sic domabat tot catervas hostium;
Et cum nondum recreatus sit de Pomorania,
Sic per eum fatigatur nostri contumacia;
Et cum illi cum triumpho sit eundem obriam.
Nos e contra cogitamus expugnare patriam.
Ipsa quidem cum paganis bella gerit licita,
Sed nos contra christianos gerimus illicita,*

VARIE LECTIONES.

1504 inter utrosque 3. 1505 Theutonici 1. 2. 1506 tela et 3. 1507 perpenetrantur 3. 1508 quassantur 3. 1509 tractibus 1. 2. 1510 subreptabant pro s. t. 2. 1511 ipsi 3. 1512 calliberatas non recte 5. 1513 deest 3. 1514 argum. ed. Vars. p. 263 deest 1. 2. 3. 1515 nocteque 3. 1516 quique 2. 3. 1517 deest 3. 1518 Bojarum ad imperatorem pro B. ab i. 3. 1519 deest 2. 3. 1520 Poloni 2. 3. 1521 argum. ed. Vars. p. 274 deest 1. 2. 3. 1522 non 3. 1523 ibi perficere repetit 3. 1524 ibi 3. 1525 persistebat 3. 1526 quiscumque 2. 1527 exiebat 2. 3. 1528 habulum 2. 1529 cupientes posuit in margine eadem vel corva manus, capientes erat scriptum 2. 1530 faciebant erronee 1. 2. 1531 et 3. 1532 bō addit 2. quod tamen punctis superpositis notavit. Buntkie legit bona. 1533 audiebat 1. 2. 1534 deest 3. 1535 nocteque 3. 1536 enim 2. 1537 deest 3. 1538 aliquando 3. 1539 castra 3. 1540 deest 3. 1541 cantabant 3. 1542 etc. addit 3. 1543 argum. ed. Vars. p. 274 deest 1. 2. 3. 1544 neque 3. 1545 putemus 3. 1546 Qui 3. 1547 Nec 3.

NOTÆ.

(167) Cf. Sall., Jug. 57, Catil. 56. S.

Unde Deus est cum eo faciens victoriam,
Nobis vero juste reddit inlatam ¹⁵⁵⁵ injuriam.

12. Imperator pacem implorare coactus ¹⁵⁵⁶.

Quidam vero viri nobiles et discreti hæc audientes, mirabantur inter se referentes ¹⁵⁵⁷: Nisi Deus hunc hominem adjuvaret, nunquam tantam de pagani's victoriam ei daret, neque nobis ita viriliter contra staret. Et ni Deus eum ita potentialiter exaltaret, nunquam eum noster populus sic laudaret. Sed Deus secreto forsitan consilio hæc ¹⁵⁵⁸ agebat, qui laudes ¹⁵⁵⁹ cæsaris ad Bolezlavum transferebat, vox enim populi semper solet voci dominicæ convenire. Unum constat, Dei voluntati populum cantantem obedire. Cæsari vero cantilena populi displicebat, eamque cantari ¹⁵⁶⁰ sæpissime prohibebat, sed eo magis ad tantam procacitatem populum ¹⁵⁶¹ permovebat ¹⁵⁶². Cæsar vero exemplis et operibus recognoscens, quia frustra laborando populum affligebat, nec divinæ voluntati resistere valebat, aliud secretius cogitavit, et aliud se facturum simulavit ¹⁵⁶³. Perpendebat utique ¹⁵⁶⁴, quia tantus populus sine præda diutius ¹⁵⁶⁵ vivere nequibat, et quia Bolezlavus eos ¹⁵⁶⁶ assidue sicut leo rugiens circuibat. Equi moriebantur, viri vigiliis, labore, fame cruciabantur, silvæ condensæ, paludes tenaces, muscæ pungentes, sagittæ acutæ, rustici mordaces compleri propositum non sinebant ¹⁵⁶⁷. Unde se Cracow simulans ire velle, legatos de pace Bolezlavo misit, et pecuniam, non tantum nec tam superbe sicut prius quæsierat in hæc verba ¹⁵⁶⁸:

13. Epistola cæsaris ad regem Polonicum ¹⁵⁶⁹.

(An. 1409.) Cæsar Bolezlavo duci Poloniæ gratiam et salutem. Tua probitate comperta, meorum principum consiliis acquiesco, et 300 marcas recipiens, hinc pacifice remeabo. Hoc mihi satis sufficit ad honorem, si pacem simul ¹⁵⁷⁰ habuerimus et amorem; sin autem hoc tibi non placuerit approbare, in sede cito Cracoviensi me poteris exspectare ¹⁵⁷¹.

14. Rescriptum ad cæsarem ¹⁵⁷².

Ad hæc ¹⁵⁷³ dux septentrionalis remandavit cæsari: Bolezlavus dux Polonorum pacem quidem vult ¹⁵⁷⁴, sed non in spe denariorum. Vestræ quidem cæsareæ potestatis ire consistit vel redire, sed apud me tamen pro timore vel conditione nec ullum ¹⁵⁷⁵ po-

A teris vilem ¹⁵⁷⁶ obulum invenire. Malo enim ad honorem regnum Poloniæ ¹⁵⁷⁷ salva libertate ¹⁵⁷⁸ perdere, quam semper pacifice cum infamia retinere.

15. Cæsar rediens ac pro tributo cadavera portans ¹⁵⁷⁹.

Hiis auditis cæsar urbem Wratislaviensem adivit, ubi nichil nisi de vivis mortuos acquisivit. Cumque diutius ire se Cracow simulando, huc illicque circa fluvium circumviaret ¹⁵⁸⁰, et Bolezlavo sic terrorem ¹⁵⁸¹ incutere ejusque ¹⁵⁸² animum revocare cogitaret, Bolezlavus ideo ¹⁵⁸³ nichil omnino dissidebat, nec aliud legatis quam superius respondebat. Videns ergo cæsar diu stando sibi potius dampnum et dedecus quam honorem vel ¹⁵⁸⁴ proficuum imminere, disposuit pro tributo nichil portans nisi cadavera se redire. Unde quia prius superbe magnam pecuniam requisivit, ad extremum pauca quærens, neque ¹⁵⁸⁵ denarium acquisivit. Et quoniam ¹⁵⁸⁶, superbe libertatem antiquam Poloniæ subigere cogitavit, justus Judex illud consilium fatuavit, et injuriam in Swathopole consiliarium et illam et aliam vindicavit ¹⁵⁸⁷.

16. ¹⁵⁸⁸ De morte Swatopole ¹⁵⁸⁹.

Et quia forte Swatopole ad memoriam revocamus, operæ pretium est, ut aliquid de vita et morte ipsius ad correctionem aliorum inducamus. Igitur Swathopole dux Moraviensis hereditarius ¹⁵⁹⁰ prius extitit, postea vero ducatum Bohemiæ Borivoy ¹⁵⁹¹, suo domino ¹⁵⁹², plenus ambitione subplantavit; genere quidem nobilis, natura ferox, militia strenuus, sed modicæ fidei et ingenio versutus. Hujus enim consilio cæsar Poloniam intravit, qui Bolezlavo non semel sed frequenter juraverat, qui se cum Bolezlavo unum scutum conjunxerat, qui virtute Bolezlavi et auxilio regnum Bohemicum acquisierat. Numquamne ¹⁵⁹³ Bolezlavus pro Swatopole Pragæ ponendo ¹⁵⁹⁴ cum rege Ungarorum Columanno Moraviam intravit, silvas Bohemiæ rege redeunte penetravit? Utique fecit! Nec sic inde remearet, nisi Boruvoy ¹⁵⁹⁵ castrum Kamencz (168) pro pactione sibi daret. Insuper etiam Bolezlavus de Bohemia multos ad ipsum jam fugientes præoccupaturos gratiam, ipsum ducem fore sperantes, et retinebat et ¹⁵⁹⁶ pascebat, quia Swatopole parvam terram parvasque

VARIE LECTIONES.

¹⁵⁵⁵ illatam 3. ¹⁵⁵⁶ argum. ed. Vars. p. 276 deest 1. 2. 3. ¹⁵⁵⁷ dicentes 3. ¹⁵⁵⁸ hoc 3. ¹⁵⁵⁹ laudem 2. ¹⁵⁶⁰ cantanti 1. 2. ¹⁵⁶¹ populi scriptum esse videtur 2. ¹⁵⁶² populi procommovebat pro p. p. 3. ¹⁵⁶³ et ad sci fctur simulatur pro e. a. s. f. s. 3. ¹⁵⁶⁴ itaque 3. ¹⁵⁶⁵ deest 3. ¹⁵⁶⁶ deest 3. ¹⁵⁶⁷ sinebat 2. ¹⁵⁶⁸ etc. addit 3. h. ¹⁵⁶⁹ Bo. addit 3. ¹⁵⁷⁰ deest 3. ¹⁵⁷¹ non placuerit, me poteris cicius ex tate pro placuerit—expectare corrupte exhibet 3. ¹⁵⁷² R. a. c. desunt 3. ¹⁵⁷³ Bolezlavus 3. ¹⁵⁷⁴ deest 1. 2. 3. receipt ed. Vars. ex ed. Ged. ¹⁵⁷⁵ unum quidem 3. ¹⁵⁷⁶ deest 3. ¹⁵⁷⁷ regni Polonie pro r. P. 2. 3. ¹⁵⁷⁸ libertatem pro s. l. 3. ¹⁵⁷⁹ argum. ed. Vars. p. 280 deest 1. 2. 3. ¹⁵⁸⁰ circinnaret 3. ¹⁵⁸¹ timorem 3. ¹⁵⁸² et ejus 3. ¹⁵⁸³ imo 3. ¹⁵⁸⁴ et 3. ¹⁵⁸⁵ nec 2. ¹⁵⁸⁶ quia 3. ¹⁵⁸⁷ quia cesar cum satis copiosa confusione ad propria remeavit pro et injuriam—vindicavit 3. ¹⁵⁸⁸ Quæ abinde usque ad finem nostræ editionis sequuntur desunt 3. quæ narrationem tali additamento abruptit: Iste Bolezlavus cognominatus est Krzywousty, qui post bellum quod habuit cum Henrico cesare, postea cum Bohemis, Pomoranis et Ruthenis multa bella prospere gessit atque gloriosus triumphavit. ¹⁵⁸⁹ Swathopole 2. semper. ¹⁵⁹⁰ hereditaree 1. 2. ¹⁵⁹¹ Borivoy 1. ¹⁵⁹² dominio 1. 2. ¹⁵⁹³ ita correxi P. Nūq'o non 1. 2. ¹⁵⁹⁴ pronendo 2. promovendo 3. ¹⁵⁹⁵ Borivoy 2.

NOTÆ.

(168) Steinau ad Odram, inter Lüben et Winzig in Silesia. Cf. Cosmas, III, 4. S. Kamenz haud pro-

cul a Frankenstein ex sententia Stenzelii SS. Rer. Siles. I, 80, K.

divitias tunc habebat. E contra Svatopole Bolezlavo juravit, quia si dux Bohemorum quocunque modo vel quocunque ingenio quandoque fieret, semper fidus ejus amicus unumque scutum utriusque persisteret, castra de confinio regni vel Bolezlavo redderet vel omnino destrueret. Sed ducatum adeptus, nec fidem tenuit jurata violando, nec Deum timuit homicidia perpetrando. Unde Deus ad exemplum aliorum sibi dignam pro factis recompensationem exhibuit, cum securus, inermis, in mula residens in medio suorum, ab uno vili milite venabulo perforatus occubuit (*an. Sept. 20*), nec ullus suorum ad eum vindicandum manus adhibuit (169). Taliter cæsar de Polonia rediens triumphavit, videlicet luctum pro gaudio, mortuorum cadavera pro tributo memorialiter reportavit. Bolezlavus vero dux Polonorum parum præsentem, sed minus absentem procul dubio formidavit ¹⁵⁸⁶.

17. ¹⁵⁸⁷ De Bohemis.

(*An. 1109.*) Igitur post tantum laborem dux septentrionalis aliquantulum recreatus, super Bohemos equitare non diutius est retardatus ¹⁵⁸⁶. Cogitabat enim et suam injuriam de Bohemis vindicare et suum amicum Borivoy in sede subplantata restaurare. Dum autem iter faciens in medio silvarum cum Bohemis obviantibus prælio commisso victoriam obtineret, jamque pars exercitus in campis Bohemiæ resideret, Borivoy a Bohemis jam receptus, grates Bolezlavo pro fide tanta retulit et labore, et sic impiger Bolezlavus dupplici de Bohemia cum honore rediit (*Dec. 24*). Sed quid rediens egerit audiamus, ut exemplo probitatis tantæ fructum aliquem capiamus.

18. ¹⁵⁸⁹ De Pomoranis ¹⁵⁹⁰.

Non enim statim exercitum tanto itinere fatigatum ire domum permisit, nec ipsemet in deliciis vel in conviviis asperitate yemis irruente ¹⁵⁹¹ requievit, sed terram Pomoranorum cum electis de exercitu militibus requisivit. Quamdiu ibi steterit, vel quantum per terram incendia vel prædas fecerit, non est opus per singula scriptitando demorari, sed summam rei nobis ad majora festinantibus sufficiat explanari. Illa namque vice Bolezlavus in Pomorania tria castella cepit, quibus combustis et coæquatis, solummodo prædam et captivos excepit. Postea vero sine bello Bolezlavus aliquantulum repausavit, ^D suasque civitates interim, ubi cæsar fuerat, inexpugnabiliter præparavit.

19. ¹⁵⁹² De Bohemis et Polonia.

Cum autem Bolezlavus civitatem Glogow muniens ibi cum exercitu resideret, milites Zbignevi cum Bohemis deprædari per Poloniam exierunt; qui statim, Bolezlavo nesciente, ipsius loci marchionibus

A congregatis, sicut mures de latibulis cœtentes, ibidem capti vel mortui remanserunt, exceptis paucis, qui silvæ, latronum amicæ, subsidium petierunt.

20. ¹⁵⁹³ De fraude Bohemorum.

Paulo superius memini me dixisse, Bohemos in sede supplantata Borivoy ducem recepisse, ideoque ¹⁵⁹³ de Bohemia, Bolezlavum ita subito redivisse ¹⁵⁹². Sed quia fides Bohemica volubilis est sicut rota, qualiter prius Borivoy expellendo traditorie deceperunt, taliterque iterum decepturi traditorie receperunt ¹⁵⁹⁴. (*An. 1110.*) Nam brevi tempore non solum honore caruit a fratre medio (170) subplantatus, verum etiam acquirendi facultatem amisit, ab imperatore captivatus. Tertium quoque fratrem habebat (171), ^B ætate quidem minorem ¹⁵⁹⁷, probitate vero non inferiorem, quem dux Bolezlavus in fidelitate fratris persistentem in Polonia retinebat, eique calumpniandi majoris fratris honorem et auxilium impendebat.

21. ¹⁵⁹⁶ De bello et victoria contra Bohemos.

Inde belliger Bolezlavus, collecta multitudo militari, novam viam aperuit in Bohemiam, que potest Hanibali facto mirabili comparari. Nam sicut ille Romam impugnaturus per montem Jovis primam viam fecit, ita Bolezlavus per locum horribilem intemptatum prius ¹⁵⁹⁹, Bohemiam invasurus prætravit. Ille montem unum laboriose transeundo tantam famam et memoriam acquisivit, Bolezlavus vero non unum sed plures nubiferos quasi suppines ascendit. Ille solummodo cavando montem, coæquando scopulos ¹⁶⁰⁰ laborabat, iste truncos et saxavolvendo, montes ascendendo arduos ¹⁶⁰¹, per silvas tenebrosas iter aperiendo, in paludibus profundis pontes faciendo non cessabat. Tanto itaque labore Bolezlavus pro justitia Borivoy et amicitia tribus diebus et noctibus iter faciens, fatigatus, tale quid in Bohemia fecit, unde semper erit triumphali memoria recordatus. Postquam tandem Bolezlavus tanto discrimine Bohemiam est ingressus, non statim prædam faciens ut Bohemi de Polonia, quasi lupus rapiens est regressus, ymmo vexillis erectis, tubis canentibus, agminibus ordinatis, timpanis resonantibus, paulatim per campos Bohemiæ patentes bellum quærens et non inveniens incedebat, nec prædam nec incendia prius quam finem bello fieri cupiebat. (*Sept.*) Interim Bohemi per turmas aliquotiens apparebant, sed statim Polonis irruentibus cursu perpetue fugiebant (*an. 1110.*) De castellis quoque contiguis multi milites exiebant, qui Polonis irruentibus redeuntes occasionem suburbia comburendi faciebant.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁵⁸⁶ ita correati P. dubitavit 1. 2. ¹⁵⁸⁷ omissio solum numero inscriptionem sistunt 1. 2. ¹⁵⁸⁸ ita correati P. recreatus 1. 2. ¹⁵⁸⁹ XVIII. deest 1. C. XVIII. desunt 2. ¹⁵⁹⁰ D P. desunt 2. ¹⁵⁹¹ irruerit 2. ¹⁵⁹² XIX deest 1. 2. ¹⁵⁹³ inscriptio hæc deest 1. 2. ¹⁵⁹⁴ ideo 2. ¹⁵⁹⁵ in margine 1. addit colore rubro: No. ¹⁵⁹⁶ taliterque—receperunt desunt 2. ¹⁵⁹⁷ Sobieslaum nomine, addit in margine manu XV sæculi 1. ¹⁵⁹⁸ C. XXf. desunt 1. 2. ¹⁵⁹⁹ primus 2. ¹⁶⁰⁰ scapulos non bene 2. ¹⁶⁰¹ arduus 2.

NOTÆ.

(169) Cosmas, III, 27, 28. K.

(170) Wladizlao. Cosmas, III, 50 sqq. K.

(171) Sobezlaum.K.

Frater vero Borivoy minimus, quem prædixi, prædas capi, incendia fieri, terram destrui Bolezlavo supplicans prohibebat, quia regnum acquirere sine bello puerili simplicitate verbis traditorum sine victoriis se credebat. Cumque jam die quarto bellum exspectans Bolezlavus ad pugnam recto tramite properaret, fluvioque cuidam, non magno quidem sed difficili transitu, propinquaret, ex altera parte fluminis exercitu congregato dux Bohemorum residebat, qui Bolezlavum ibi, non ausus alibi, difficultate loci confisus, transitum prohibitorum exspectabat. At Bolezlavus repertis hostibus quos quærebat, quasi leo visa præda septis conclusa stomachabatur, quia pugnandi copiam non habebat. Nam sicut Poloni modo sursum deorsum transire reputabant ex altera parte fluminis, ita Bohemi contra stabant. Erat enim fluvius, Bohemici qui cum eo erant mentientibus, paludosus, tantæ multitudini nullo resistente periculosus. Videns autem Bolezlavus, quod sic agens tempus in vacuum expendebat, et quod dies sole in occasum vergente declinabat, electionem audaciæ militaris duci Bohemico proponit, videlicet, aut Bolezlavus sibi locum dabit ut transeat, vel illuc transibit si dux Bohemicus loco cedat, asserens etiam, occupandi causa sedem se Bohemicam non venisse, sed more solito justitiam fugitivorum causamque miserorum, sicut quondam sibi fecerat, defendendam suscepisse. Quapropter aut suum fratrem in sorte hereditatis paternæ pacifice revocaret, aut justus iudex omnium inter eos prælio campestri veram justitiam declararet. Ad hæc dux Bohemicus respondit: *Fratrem quidem meum libens recipere, si tuum receperis, sum paratus, sed cum eo regnum dividere, nisi consilio cæsaris, non sum ausus. Si vero voluntatem vel facultatem habuissem vobiscum cominus confingendi, non vestram licentiam exspectarem, cum longam, habuerim prius licentiam transeundi.*

22. De vastatione terræ Bohemicæ per Polonos.

Videns autem Bolezlavus, quia dux Bohemicus in his responsionibus quas mandaret nullam certam rationem nisi verba solummodo nuda daret crepusculo dici, tempore requiei castrum movit, nec ab illius ripa fluminis ad Labe flumen descendendo se removit. Ibi vero juxta Labe fluvium illum fluvium (172) sine obstaculo pertransivit, et festinans ibi bellum ubi dimiserat requisivit. Cum autem ad Bohemorum stationes perveniret, nec aliud de ipsis quam vestigia reperiret, convocatis senioribus consilium inivit, ubi satis quid salubrius et honestius esse videbatur cum ratione diffinivit. Quidam enim de senioribus aiebant: *Tribus diebus satis sufficit per virtutem in terra hostium nos stetisse, nec*

A bellum illis omnibus congregatis et præsentibus invenisse. Iterum alii dicebant: Judicia Dei vera sunt et hominibus occulta. Bene processimus usque modo, sed si diutius immoramur in dubio pendet, quo se verterint ista fata. Econtra Bolezlavus et juvenes seniorum consilia postponebant, et ire Pragam ut in antea collaudabant. Et vere vicisset seniorum consilia consilium juvenile, nisi paucis defecisset, qui plus potest quam possit facere jus civile. Collaudato vix itaque consilio Bolezlavus redeundi, redeundo comburendi dedit licentiam et prædandi. Ipse vero semper ordinatis choortibus incedebat, plerumque cum extremis agminibus pro subsidio subsistebat. Habebat etiam acies militum ordinatas, qui combustoribus et prædatoribus anteairent, et a Bohemis supervenientibus præviderent. Cumque tam prudenter tamque sagaciter exercitum duxisset ac reduxisset, et ad silvarum introitum sexta feria jam stationem posuisset, vigiliis crebriores fieri, paratiores esse, unamquamque legionem, si tumultus forte fieret, in sua statione persistere præcepit. Eadem nocte Bolezlavo post matutinas orationibus persistente, forte quidam horror universam stationem occupavit, et clamorem subitaneum per totum exercitum excitavit. Tum quæque provincia quam choors armata, sicut constitutum fuerat, in sua statione perstitit, suum locum defensura; acies vero curialis curialiter armata circa Bolezlavum astitit, ibi victura vel ibidem moritura. At Bolezlavus, audito clamore populi, statim juvenum multitudine circumstantium coronatus, ascendit in locum locuturus aliquantulum altiorem, ibique sua locutione probis auxit audaciam, timidis horrorem ademit pariter et timorem sic exorsus:

23. De audacia Bolezlavy et providentia.

(An. 1110.) *O juventus inclita moribus et natura, necum semper erudita bello, necum assueta labore, securi sustinete, pariter exspectate læti diem hodiernum, qui nos triumphali coronabit honore. Hactenus Bohemi sicut monstra marina vel silvatica de gregibus nostris aliquid rapuisse et cum eo per silvas aufugisse Polonis insultabant et pro militia reputabant. Vos vero jam die septimo terram eorum circumistis, villas et suburbia combussistis, eorum ducem et exercitum congregatum vidistis, bellum quæstistis nec invenire potuistis. Quippe autem hodie, Bohemi si bellum non commiserint, aut si commiserint, hodie Deo juvante Poloni suas injurias vindicabunt. Et cum prælium inieritis, memores estote prædarum, captivorum, incendiorum, memores estote puellarum raptarum, uxorum et matronarum, memores estote quotiens vos irritaverunt,*

VARIE LECTIONES.

1002 IIIto 2. 1003 mientes exhibent 1. 2. 1004 ita correx. P. interesse cod. 1005 longa 1. 2. 1006 XXII. deest 1. 2. 1007 reperivit 1. 2. 1008 minoramus 1. 1009 in adaunt 1. 2. 1010 quoque 1. 2. 1011 visa 1. 2. 1012 curiales 1. 2. 1013 XXIII. deest 1. 2. 1014 prudencia 2. 1015 juventus addidit ed. Vars. deest 1. 2. 1016 hodie repetit 2. 1017 deest 2.

NOTÆ.

(172) Cydlinam. K.

memores estote quotiens ipsi fugientes vos insequentes A fatigaverunt. Ergo sustinete modicam, fratres et milites gloriosi, estote fortes in bello, juvenes mei lætabundi. Hodierna dies vobis conferet quod semper optastis, hodierna dies dolorem delebit quem tanto tempore comportastis. Jam aurora pareat, cito dies illa gloriosa exardebit ¹⁶¹⁸, quæ traditionem et infidelitatem Bohemorum revelabit, et præsumptionem et superbiam eorum conculcabit, et quæ nostras et parentum injurias vindicabit; dies inquam, dies illa, dies semper in Polonia recolenda, dies illa, dies magna et amara semper Bohemis et horrenda, dies illa, dies Polonis gloriosa, dies illa, dies Bohemis odiosa; dies inquam omnium tripudio lætabunda, qua frontes Bohemorum humo tenus ¹⁶¹⁹ inclinabit, in ¹⁶²⁰ qua Deus omnipotens cornu humilitatis nostræ dextera suæ ¹⁶²¹ magnitudinis exaltabit. Hac ¹⁶²² oratione completa, missa generalis per omnem stationem celebratur, sermo divinus suis parochianis ab episcopis prædicatur, populus universus sacrosanctæ communionem confirmatur (Oct. 8). Quibus rite peractis, cum ordinatis agminibus more solito de stationibus exierunt, et sic paulatim ad silvarum introitum pervenerunt. Cum autem ad silvas tanta multitudo pervenisset, neque loci notitiam neque viæ vestigium habuisset, unusquisque sibi viam per devia faciebat, et sic signa vel ordinem retinere jam ¹⁶²³ nequebat. Obstrusam enim viam qua venerant et omnes alias audiebant, et ideo per viam aliam, non capacem tantæ multitudinis, rediebant. Dux vero Bolezlavus retro de latere dextro cum acie curiali subsistebat, totumque suum exercitum sicut pastor egregius præmittebat. Comes quoque Scarbimirus ex altero latere in silva tenui Bolezlavo latitabat, ibique Bohemos, si forte sequerentur, in insidiis expectabat. Gneznensis enim acies patrono Poloniæ dedicata, cum quibusdam palatinis aliisque militibus animosis in planitie quadam parva dominum subsistentem ¹⁶²⁴ expectabat, quæ planities silvas majores a minori silva præstante dividebat. Cumque Bolezlavus ex obliquo suum exercitum per silvam tenuem sequeretur, videns suos et a suis visus, hostes reputavit suos, a suis etiam hostis similiter æstimatus, sed propius invicem accedentes et arma subtilius contemplantæ, signa Polonica cognoverunt, et sic a pæne cepto acelere desierunt. Interim Bohemi quasi jam certi de victoria, non ordinati ut ¹⁶²⁵ prius catherizatim, sed unus ante alium, properabant, quia Polonos in silva jam receptos, ad prælium irrevocabiles, inordinatos, latitantes ¹⁶²⁶, dispersos, se capere sicut lepores reputabant. At belliger Bolezlavus, visis hostibus jam vicinis, exclamavit: *Juvenes, ferendi nostrum sit initium, noster quoque*

A finis! Hoc dicto, statim venabulo primum in acie de dextrario suppinavit, et cum eo simul Birek pincerna potum alteri mortiferum propinavit. Tum ¹⁶²⁷ vero juvenus Polonica certatim irruunt, lanceis prius bellum inferunt, quibus expletis enses exerunt, clipei paucos de Bohemis accedentes ibi clepunt, loricæ pondus non subsidium illis reddunt, galeæ honorem ibi capitis non salutem acquirunt. Ibi ferro ferrum acuitur, ibi miles audax cognoscitur, ibi virtus virtute vincitur. Corpora

Strata jacent, sudore vultus et pectora madent, sanguine rivi manant, juvenes Poloni clamant: *Sic est virtus approbanda viris, sic fama quædam, non prædam furtim rapiendo silvanque petendo rapidorum more luporum.* Ibi fulgens loricatorum acies Bohemorum et Theutonicorum, quæ prima fuit, prima corrui, gravata pondere, non adjuta. Alhuc tamen dux Bohemorum vice secunda, tertia, jam flore militiæ prostrata jacente, suum dampnum cætervas retorquens vindicare nitebatur, semperque suorum congeries corruentium augebatur. Scarbimirus quoque cum acie palatina, silva dividente, cum aliis Bohemorum agminibus dimicabat, ita quod Bolezlavus de Scarbimiro vel Scarbimirus de Bolezlavo penitus ubi staret vel si prælium ageret ignorabat. (An. 1110.) Ex utra parte Mars suas vires exercet, fortuna ludit, rota Bohemorum eversatur, a Parcis fila Bohemorum secantur ¹⁶²⁸, Cerberus ora vorantia laxat, portitor Acheronti navigando laborat, Proserpina ridet, Furia viperinas ¹⁶²⁹ illis vestes explicant, Eumenides balnea sulfurea parant, Pluto jubet Ciclopes dignas fabricare coronas militibus merito venerandis, dentibus anguinis linguis nec non draconinis. Quid multis moramur? Videntes Bohemi suam causam divino judicio non placere, et Polonorum audaciam cum justitia prævalere, suorum ibi meliorum acie prostrata catervatim, divisi fugam arripiunt, nec eos fugere Poloni statim percipiunt ¹⁶³⁰, sed fugam simulare credunt. Convallis enim mædia quædam et silva Bohemos adjuvabat, quæ fugam eorum vel insidias occultabat. Ideo dux Polonorum Bolezlavus milites impetuosos præsumptuose persequi prohibebat, quia cautelam Bohemorum et insidias dubitabat. Comperta tandem Poloni vera fuga Bohemorum, insequentes statim, laxant suorum habenas equorum. Ergo potiti Poloni victoria triumphali, redeundi Poloniam iter inceptum differunt, suos sauciatos in Bohemia redeuntes secum feruat, septem tribus ¹⁶³¹ adjectis denarium protectionis ¹⁶³² numerum impleverunt. Ad hoc enim detrimentum et dedecus bellica gens Bohemorum traditorum factionibus est redacta, quod pæne militibus pro-

VARIE LECTIONES.

¹⁶¹⁸ exarcebit 1. 2. ¹⁶¹⁹ humo remis pro humotenus erroneè 1. 2. ¹⁶²⁰ adest 2. ¹⁶²¹ sua 2. ¹⁶²² A antepartim 2. ¹⁶²³ tam 2. ¹⁶²⁴ subsistentem 2. ¹⁶²⁵ deest codd. ¹⁶²⁶ deest 2. ¹⁶²⁷ Cum 2. ¹⁶²⁸ occantur 1. 2. ¹⁶²⁹ cuperinas 2. ¹⁶³⁰ percipiunt 2. ¹⁶³¹ superioribus 1. 2. ¹⁶³² perfectionis 1. 2.

his et nobilioribus ¹⁶²², Polonorum conculcata sub pedibus, est exacta. Ibi quoque cum Bohemis Zbigneus interfuit cui fugisse similiter quam ibi stetisse plus profuit. Poloni vero de Bohemia cum ingenti tripudio remeantes, omnipotenti Deo grates rependunt æternales, et Bolezlavo triumphanti laudes referunt triumphales.

24. ¹⁶²⁴ *De vastatione terræ Prusæ per Polonos.*

Item impiger Bolezlavus yemali tempore non quasi desidiosus in otio requievit, sed Prussiam terram aquiloni contiguam, getu constrictam introivit, cum etiam Romani principes in barbaris nationibus debellantes, in præparatis munitionibus yemarent, neque tota yemè militarent. Iluc enim introiens, glacie lacuum et paludum pro ponte utebatur, quia nullus ¹⁶²⁵ aditus alius ¹⁶²⁶ in illam patriam ¹⁶²⁷ nisi lacubus ¹⁶²⁸ et paludibus invenitur. Qui cum lacus et paludes pertransisset et in terram habitabilem pervenisset, non in uno loco resedit, non castella, non civitates, quia ibi nulla, sibi obsedit, quippe situ loci et naturalis positio regionis per insulas lacubus ¹⁶²⁹ et paludibus est munita, et per sortes hereditarias ruricolis et habitatoribus disparitata. Igitur belliger Bolezlavus per illam barbaram nationem passim discurrens, prædam immensam ¹⁶³⁰ cepit, viros et mulieres, pueros et puellas, servos et ancillas innumerabiles captivavit, ædificia villosque multas concremavit, cum quibus omnibus in Poloniam sine prælio remeavit, quod prælium tum ¹⁶³¹ invenire plus his omnibus exoptavit.

25. ¹⁶³² *De concordia Zbigney falsa cum Bolezlavo.*

Hostibus itaque Bolezlavus, sicut dictum est, refrenatis, ducem Bohemicum coegit fratrem minimum, quem supra diximus, in hereditatis sortem recipere, quibusdam civitatibus (173) sibi datis (an. 1111). Quo facto Zbigneus Bolezlavo suo fratri legationem misit, misericorditer supplicando, quatinus aliquam particulam hereditatis paternæ, sicut dux Bohemorum suo fratri, sibi quoque concederet ea conditione, quod nullatenus ¹⁶³³ in aliquibus illi cœquaret, sed sicut miles domino semper et in omnibus obediret. Nam cum ¹⁶³⁴ nec per cesarem nec per Bohemos nec per Pomoranos se posse vincere confidebat, sed quod viribus et armis obtinere non poterat, humilitate saltim et fraterna karitate præsumebat. Verba quidem satis bona et pacifica videbantur, sed aliud promptum in lingua forsân, et aliud clausum in pectore tenebatur. Sed hæc dicenda suo loco differamus, et Bolezlavi responsionem audiamus. Audita fama fratris tam humillima supplicatione, Bolezlavus a perjuriis tot transactis, ab injuriis tot illatis ab alienis gentibus in Poloniam

introducitis, ignoscendo suum animum mitigavit, et Zbigneum cum verbis hujuscemodi conditionis in Poloniam revocavit, videlicet, si verbis suæ legationis mens humilis concordaret, et si se pro milite non pro domino reputaret, nec ullam superbiam deinceps nec ullum dominium ostentaret, fraterna caritate ¹⁶³⁵ quædam castella sibi daret, et si veram humilitatem in eo veramque caritatem prospiceret, semper eum in melius cotidie ¹⁶³⁶ promoveret (an. 1111); sin vero contumaciam illam antiquam, in corde discordiam occultaret, melius esset, apertam discordiam ¹⁶³⁷ quam iterum novam seditionem in Poloniam reportaret. At Zbignovus stultorum consilii acquiescens, promissæ subjectionis et humilitatis minime recordatus, ad Bolezlavum non humiliter sed arroganter est ingressus, nec sicut homo longo tam exilio castigatus, tantisque laboribus et miseriis fatigatus, ymmo sicut dominus cum ense præcedente, cum simphonia musicorum tympanis et cytaris modulantium præciantem, non servitutum sed regnaturum designabat, non se sub fratre militaturum sed super fratrem imperaturum prætendebat. Quod quidam sapientes in partem aliam quam Zbigneus forsân cogitaverat noverunt, et consilium Bolezlavo tale suggererunt, quod se statim credidisse penitent, semperque se fecisse penitebit (174), talibus videlicet verbis mentem humanam accendentes: *Hic homo tantis calamitatibus contritus, tam longo exilio detrusus, aditu primo cum tanto fastu superbiæ, de singulis adhuc incertus ingreditur, quid faciet in futuro, si sibi potestas aliqua de regno Poloniæ concedatur? Aliud quoque majus et periculosius asserentes, quod ipse videlicet Zbigneus quemlibet cujusque generis, divitem sive pauperem, jam repertum et constitutum haberet, qui Bolezlavum oportuno sibi loco considerato vel cultello vel alio quolibet ferramento confoderet, quem homicidam ipse, si tunc mortis periculum evitaret, honoris magni culmiæ sicut unum de principibus exaltaret. Sed nos magis credimus ab ipsis malis consiliatoribus hoc fuisse machinatum, quam unquam ab ipso Zbigneo satis humili satisque simplici tale facinus cogitatum. Ideoque minus mirandum, juvenem ætate florentem, in imperio consistentem, iracundiâ stimulante, sapientum quoque consilio suggerente, quolibet facinus perpetrare, quo mortis periculum evitaret et securus a cunctis insidiis imperaret. Nullus tamen credat illud peccatum in spiritu ¹⁶³⁸ fuisse perpetratum sed ex præsumptione, non ex deliberatione sed ex occasione propagatum ¹⁶³⁹. Si enim Zbigneus humiliter et sapienter adveniret, sicut homo mise-*

VARÆ LECTIONES.

¹⁶²² nobilibus 2. ¹⁶²³ XXIV deest 1. 2. ¹⁶²⁵ nullus 1. 2. ¹⁶²⁶ illius 2. ¹⁶²⁷ nullam pat'am pro i. 1. p. exhibent 1. 2. ¹⁶²⁸ lacis 1. 2. ¹⁶²⁹ lacis 1. 2. ¹⁶³⁰ in mensam incuria scribæ 2. ¹⁶³¹ cum 2. ¹⁶³² XXV. deest 1. 2. ¹⁶³³ nulla exhibent 1. 2. ¹⁶³⁴ enim 1. 2. ¹⁶³⁵ prædam erronee additum fuit 3. quod ipse scriba post delevis, sed forsân oblitus delere nec superfluum, quod addunt codd. ¹⁶³⁶ die cotidie cod. ¹⁶³⁷ aperte discordia pro apertam discordiam 1. 5. ¹⁶³⁸ ita restitui; i. q. in ira, anima impetu P. in spe codd. ¹⁶³⁹ peragatum 2.

NOTÆ.

(173) Satec provincia. Cosmas, III, 37. K.

(174) Ib. III, 54. K.

ricordiam¹⁶⁰⁰ petiturus, non sicut dominus, quasi vanitatis fascibus regnaturus, nec ipse in dampnum irrecuperabile corruiisset, nec alios in crimem lamentabile posuisset. Quid ergo? Accusamus Zbigneum et excusamus Bolezlavum? Nequaquam. Sed minus est peccatum ira præcipitationis ex occasione data perpetrare, quam illud faciendum ipsa deliberatione¹⁶⁰¹ pertractare. Nos vero nec peccato deliberationis pœnitentiam denegamus, sed in pœnitentia tamen personam, ætatem, opportunitatem, perpendamus. Non enim convenit post malum irrecuperabiliter, perpetratum malum pejus evenire, sed illi qui sanari potest decet medicum discretionis medicamine subvenire. Quapropter, quia quod factum est, in altera parte non potest in statum pristinum restaurari, oportet partem¹⁶⁰² infirmam, medicinæ capacem, in statu dignitatis vigilantem¹⁶⁰³ studio discretionis conservari. Unde constat infirmo corpori aliter corporali subsidio ministrari, et infirmum spiritali medicamine sustentari. Sed Bolezlavum in hoc, quod tale quid egerit, accusamus, in hoc tamen, quod digne pœnituerit et satis humiliaverit, collaudamus. Vidimus enim talem virum, tantum principem, tam deliciosum juvenem primam karinam (175) jejunantem, assidue cinere et cicilio humi provolutum¹⁶⁰⁴, lacrimosis suspiriis irrigatum, ab humano consortio et colloquio separatum, humum pro mensa, herbam pro mantili (176), panem acrem¹⁶⁰⁵ pro deliciis, aquam pro nectare reputantem. Præterea pontifices, abbates, presbyteri missis et jejunijs eum quisque pro suis viribus adjuvabant, et in omni solempnitate præcipua vel in ecclesiarum consecrationibus aliquid sibi de pœnitentia canonica auctoritate relaxabant. Insuper ipse missas cottidie pro peccatis, pro defunctis celebrari, psalteriaque¹⁶⁰⁶ cantari faciebat, et in pascentis et vestientis¹⁶⁰⁷ pauperibus magnæ caritatis solatium impendebat. Et quod majus hiis omnibus et præcipuum in pœnitentia reputatur¹⁶⁰⁸, auctoritate dominica fratri suo satisfaciens, concessa venia concordatur. Unum quoque Bolezlavus fructum pœnitentiæ satis dignum...¹⁶⁰⁹, quod potest reputari de tanto principe cunctis pœnitentibus quasi signum. Nam, cum ipse non ducatum sed regnum magnificentum gubernaret, ac de diversis et christianorum D et paganorum nationibus hostium dubitaret, semet ipsum regnumque suum servandum divinæ potentiae commendavit, et iter peregrinationis ad san-

tum Egidium (177) sanctumque regem Stephanum occasione colloquii, paucissimis hoc rescientibus, summa devotione consummarvit. Omnibus quippe diebus illius quadragesimæ¹⁶¹⁰ sola contentus panis et aquæ refectio jejunaret, nisi tanti laboris occasione discretio præsulum et abbatum missis et orationibus illud jejunium caritatis obsequio violaret. Singulis quoque diebus ab hospitio tamdiu pedibus quandoque nudis cum episcopis et capellanis incedebat, donec horas perpetuæ virginis dieique canonicæ septemque psalmos cum letania pœnitentiales adimplebat, et plerumque cursum psalterii post defunctorum vigiliis adungebat. In pedibus etiam pauperis abludendis, in elemosinis facendis ita devotus et studiosus per totam viam illius peregrinationis existeret, quod nullus indignus ab eo misericordiam quærens sine misericordia recedebat. Ad quemcumque locum episcopalem vel abbatiam vel præposituram dux septentrionalis veniebat, episcopus ipsius loci vel abbas vel præpositus (ipse rex Ungarorum Colummannus aliquoties obviam Bolezlavo cum ordinata processione procedebat. Ipse autem Bolezlavus ubique semper aliquid per ecclesias offerebat, sed in illis locis principalibus non nisi aurum et pallia proferebat. Et sic religiose per totam Ungariam ab episcopis et abbatibus et præpositis¹⁶¹¹ recipiebatur, ita munifice sibi corporale servitium ab ipsis cum summa diligentia parabatur, et ipsos ipse donabat, et ipse ab ipsis donabatur. Ubique tum eum ministri regis et servitium sequebatur, et ubi Bolezlavus diligentius vel negligentius reciperebatur, notificandum regi a suis familiaribus notabatur. Et quicumque diligentius eum et honestius recipere videbatur, amicus esse regis vel gratiam inde consequi sine dubio dicebatur. Cum tali devotione spiritali talique¹⁶¹² veneratione temporali Bolezlavus de sua peregrinatione remeavit, neque tamen in regnum suum rediens vitam pœnitentis habitumque peregrinationis abnegavit, sed ad sepulcrum usque beati martiris Adalberti, pascha¹⁶¹³ Domini celebraturus (an. 1113, Apr. 13), cum eodem peregrinationis proposito¹⁶¹⁴ perduravit. Et sicut cottidie proprius ad locum sancti martiris accedebat, tanto devotius cum lacrimis et orationibus nudis pedibus incedebat. Cum autem ad urbem et sepulchrum sancti martiris pervenisset, quantas elemosinas in pauperibus erogavit! quantas per ecclesiam et in altaribus¹⁶¹⁵ ornamenta præsentavit! Opus aureum existit operationis¹⁶¹⁶ argu-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁰⁰ misericordia 1. 2. ¹⁶⁰¹ ipse deliberacionis pro ipsa deliberacione 1. 2. ¹⁶⁰² artem 2. ¹⁶⁰³ ita cor-rigo P. vigilandi 1. jugulandi 2. ¹⁶⁰⁴ pervolutum 2. ¹⁶⁰⁵ acrum 2. ¹⁶⁰⁶ psalteriaque 2. ¹⁶⁰⁷ vescendis codd. ¹⁶⁰⁸ deputatur erat 2, sed de notatum punctis subpositis, et e desuper scriptum apparet. ¹⁶⁰⁹ excidit verbum, v. c. ostendit. ¹⁶¹⁰ lectio Chron. princ. Poloniæ; illis quadragesima non recte pro illius quadragesime 1. 2. ¹⁶¹¹ prepositibus errore scribæ 2. ¹⁶¹² de erronee addidit sed punctis notavit 2. ¹⁶¹³ pascha erronee 2. ¹⁶¹⁴ proposito 2. ¹⁶¹⁵ alterius 2. ¹⁶¹⁶ extitit comperacionis corrupte pro e. o. 2.

NOTÆ.

(175) Quadragesimale jejunium. K.

(176) Stragulo. K.

(177) Abbatia b. Egidii in comitatu Semichiensi in Hungaria a Ladislao rege fundata, exeunte sæc. xi, munita olim erat. Bel Comp. Hung. geogr.

Poson. 1777, p. 178. Cf. Mabillon. Ann. Bened., v, 128, ubi citatur diploma papæ, confirmans fundationem hujus monasterii, quod erat subiectum abbati S. Egidii, S. Gilles in valle Flaviana in Gallia.

mentum, quod iecti Bolezlavus reliquis sancti martiris in ¹⁶⁶⁷ suæ devotionis et pœnitentiæ testamentum. In illo namque feretro auri purissimi 80 marca continentur, exceptis perlis gemmisque pretiosis, quæ minoris quam aurum pretii non videntur. In episcopis vero suis, in principibus, in capellanis, in militibus, in muneribus ita magnifice et munifice pascha sanctum illud gloriosissimum celebravit, quod singulos majorum et pœne minorum pretiosus vestibus adornavit. De canonicis ¹⁶⁶⁸ autem beati martiris, de custodibus ecclesiæ vel ministris, vel de civibus ipsius civitatis ita liberaliter ordinavit, quod omnia, nullo prætermisso, vel vestibus vel equis vel aliis muneribus, unumquemque pro qualitate dignitatis et ordinis, honoravit. Hac itaque peregrinatione tam religiosa devotione completa, non ideo tamen est obsessio, facta prius (178), de cordis nostri memoria sic deleta, nec debet quisquam illud præposterum ordinem reputare, quod, si fuerit intersertum, poterit cœptæ narrationis totam seriem perturbare.

26 ¹⁶⁶⁹. Pomorani tradiderunt castrum Nakel
Polonis

Igitur castrum Nakel, ubi proelium illud fuisse maximum superius memoratur (an. 1111), et unde dampnum semper Polonis laborque continuus generatur, Bolezlavus cuidam Pomorano genere sibi propinquo, Suatopole vocabulo, concesserat cum aliis castellis pluribus sub tali fidelitatis conditione retinere, quod nunquam deberet ei suum servitium vel castella causa pro qualibet prohibere; sed postea nunquam juratam sibi fidelitatem retinuit, neque veniens unquam ¹⁶⁷⁰ promissam servitutem exhibuit, nec venientibus portas castellorum aperuit, immo, sicut perfidus hostis et traditor, viribus et armis sua seseque prohibuit. Unde Bolezlavus dux septentrionalis ad iracundiam concitatus, convocatis bellatorum choortibus castrum Nakel ¹⁶⁷¹ fortissimum obsedit (an. 1111, Sept. 29), suam vindicare contumeliam meditatus. Ibiq; de festo sancti Michaelis ad nativitatem usque dominicam sedens, et in bello contra castrum cottidie studiosus incedens, laborem suum in vanum penitus expendebat, quia humidum per locum, aquosum et paludosum, machinas et instrumenta ducere non sinebat. Insuper ^D castellum erat et viris et rebus necessariis sic firmatum, quod non esset armis vel necessitate rei cu-

A juslibet per annum continuam expugnatum. Ipse quoque Bolezlavus, cum ibi fuerit sagittatus, ad se vindicandum est majoris iræ stimulis agitatus. Unde Suatopole pacem semper vel pactam aliquod per amicos et familiares Bolezlavi requirebat, et pecuniam illi magnam cum obsidibus offerebat. Quibus rebus perpensis, Bolezlavus obsessionem dimisit, redeundi suamque contumeliam vindicandi tempus ydoneum expectando remeavit, partemque pecuniæ secum obsidemque filium ipsius primogenitum asportavit ¹⁶⁷². Item anno sequenti (an. 1112) cum ipse Suatopole neque fidem datam neque pactionem factam observaret, neque de periculo filii cogitaret, nec ad colloquium cum Bolezlavo constitutum venire vel causam excusationis mittere procuraret, ^B suum Bolezlavus exercitum congregavit, hostemque perfidum aliquantulum in virga ferrea, sed non plenarie, visitavit. Qui, cum ad confinium Pomoranæ pervenisset, ubi quilibet princeps alius cum tota multitudine timuisset, exercitu relicto cum electis militibus inantea properavit, et castellum Wysegrad impetuose capere, castellanis non præmeditantibus nec præmunitis, cogitavit (179). Ubi vero ventum est ad fluvium, qui junctus Wislæ ¹⁶⁷³ flumini, castellum illud in angulo situm fluviorum ab eis ex altera parte dividebat, alii fluvium illum cursim ¹⁶⁷⁴, alius ante alium transnabant, alii vero Mazovien-sium ¹⁶⁷⁵ per Wislam fluvium navigio veniebant. Sicque contigit ignoranter in bello dampnum fieri ^C plus civile (180), quam octo diebus expugnando castrum illud assultu fuerat ex hostili. Exercitu tamen toto circa castrum congregato, jamque diversorum instrumentorum apparatu oppidi expugnandi præparato, oppidani pertinacem in hostes obstinaciam Bolezlavi metuentes, recepta fide ¹⁶⁷⁶ deditionem fecerunt, sicque manus Bolezlavi mortemque evaserunt. Illud vero castrum Bolezlavus octo diebus acquisivit, octoque diebus aliis sibi retinendum ibi residens præmunivit; ibi derelictis præsiidiis, inde progrediens, obsidione castrum ¹⁶⁷⁷ aliud ¹⁶⁷⁸ circumivit ¹⁶⁷⁹. Illud namque castrum cum majori labore prolixiorique dilatione Bolezlavus expugnavit, quia plures ibi et fortiores ibi pugnatore locumque munitiorem assultu bellico exprobat. Paratis igitur a Polonis instrumentis ac machinationibus expugnandi, Pomorani similiter instrumenta modis omnibus repugnandi fecerunt ¹⁶⁸⁰; Poloni foveas

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁶⁷ et 2. ¹⁶⁶⁸ canonicis 1. ¹⁶⁶⁹ XXVI. deest 1. 2. ¹⁶⁷⁰ ita emendavi; neque venientibus neque promissam codd. et edd. P. ¹⁶⁷¹ Nakyel 2. ¹⁶⁷² idem addidit erronee 2, sed postea delevit. ¹⁶⁷³ Wylse 2. ¹⁶⁷⁴ cursum 1. 2. ¹⁶⁷⁵ tota hæc columna usque ad verba: congeriem illam comburant, minutioribus litteris eadem quidem sed festinante manu scripta 2. ¹⁶⁷⁶ idem 2. ¹⁶⁷⁷ illud addidit 2, sed qua superfluum punctis notavit. ¹⁶⁷⁸ cremavit addidit, sed qua superfluum punctis notavit 1, quod etiam 2. posuit, sed non delevit. ¹⁶⁷⁹ circumvit 2. ¹⁶⁸⁰ ita recte addit Chr. princ. Pol. p. 91.

NOTÆ.

(178) Ideo quæ in capite sequenti narrat auctor, tempore antecedent Bolezlavi iter ad S. Ægidium. Itaque cum Giesebrecht Wend. Gesch., II, 168 ob mentionem factam Colomanni regis, qui obiit 4 Febr. 1114, iter illud ad annum 1113 videtur revocandum, et bellum contra Pomoranos, quod Roe-

pell, I, 263 cum anno 1118 conjunxit, ad 1111 et 1112. K.

(179) De hoc castello cf. excursum 11 apud Roepell I, 671. K.

(180) Damnum civile est damnum civium, scil. Polonorum. P.

requant, terram lignaque comportant, quò levius ac planius ad castrum cum turribus ligneis accedant; Pomorani contra lardum lignaque picea parant, quibus paulatim congeriem illam comburant. Tribus enim castellani vicibus instrumenta omnia de muro descendentes furtive combusserunt, tribusque vicibus iterum illa Poloni construxerunt. Ita nempe ¹⁰⁰¹ turres lignæ Boleslavi castello vicinæ stabant, quod castellani de propugnaculis cum eis armis et ignibus repugnabant. Si quandoque Poloni castellum armis, igne, lapidibus stratis ¹⁰⁰² impetebant, castellani similiter modis omnibus vicem contrariam repugnabant. De Polonis multos castellani sagittis ¹⁰⁰³ et lapidibus vulnerabant, de castellanis vero Poloni plures cottidie perimebant. Erant enim pagani de morte securi ¹⁰⁰⁴, si virtute bellica caperentur, et ideo ¹⁰⁰⁵ malebant, ut cum fama se defen-

dentem quam colham extendentes cum ignavia morerentur. Interdum tamen cum Boleslavo pactum facere castrumque reddere cogitabant, interdum ¹⁰⁰⁶ inducias petentes, vel auxilium exspectantes illud consilium differebant. Interea Poloni nunquam otiosi, nunquam desidiosi, tot laboribus et vigiliis fatigati desistebant, sed castrum capere vel insidiis insistebant. Pomorani vero talem Boleslavi mentem et intentionem cognoscebant, quod nullatenus evadere manus ipsius nisi castro reddito prævalebant, et ex hoc maxime diffidebant, quia de Suatopole suo domino nullum auxilium expectabant. Unde pro tempore consilium partibus utrisque satis ydoneum inierunt, castellum videlicet fide recepta tradiderunt, ipsique sani cum suis omnibus, incolumes quo sibi libuit, abierunt.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁰¹ namque 2. ¹⁰⁰² stratis 1. 2. ¹⁰⁰³ ita videtur legendum, cf. Chr. princ. Pol. p. 91. ¹⁰⁰⁴ secum erroris 1. 2. ¹⁰⁰⁵ ide 2. ¹⁰⁰⁶ interim codd.

ANNO DOMINI MXXII.

BERENGOSUS

ABBAS S. MAXIMI TREVIRENSIS

NOTITIA HISTORICA

(FABRIC., *Biblioth. med. et inf. Lat.*, tom. 1, pag. 214.)

Berengosus ordinis S. Benedicti, abbas S. Maximi Trevirensis, non ut Bellarminus, editione prima libri de S. E., sæculo VII, sed sub duodecimi initia clarus ann. 1112, ab Henrico V imperatore impetravit privilegium pro advocatia suæ abbatiae, scripsitque opuscula edita Coloniae 1555 et recusa in Bibliothecis Patrum, et novissime Lugdun. tom. XII, *De laude et inventione crucis Dominicæ* libros III, pag. 349; librum *De mysterio ligni Dominici*, et *De luce visibili et invisibili, per quam antiqui patres meruerunt illustrari*, pag. 367, et sermones V *De martyribus, confessoribus, dedicatione Ecclesiae et veneratione reliquiarum*, pag. 576. Fal-litur Oudinus (tom. II, pag. 1004), cum huic Berengoso tribuit commentarium in Apocalypsin, quem Berengarii Turonensis esse jam demonstratum fuit. Sicuti Bernonis est non Berengosi, quod ei ascribunt nonnulli De jejuniis Quatuor Temporum.

BERENGOSI ABBATIS

DE LAUDE ET INVENTIONE SANCTÆ CRUCIS

(*Bibl. Patr.* XII, 349.)

INCIPIT LIBER PRIMUS

DE LAUDE S. CRUCIS

CAPUT PRIMUM.

De eo quod Dominus ante se primo prophetiam et legem præmisit, ac deinde natus et passus arborem crucis ascendit.

Cum antiqua divinitas humano generi tempus

C prævideret opportunum, ut filios, qui erant dispersi, congregaret in unum, ad redimendum hominem, quem propriæ voluntatis arbitrium a Deo divisit, in vineam Ecclesiae, primo et secundo servos, tertio Filium misit. Qui ostendendum se verum esse regem;